

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

2016

Nela Všetická

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Československo-německé vztahy mezi lety 1945 až 1997
s ohledem na Svazy vyhnanců a jejich roli**

Nela Všetická

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

**Československo-německé vztahy mezi lety 1945 až 1997
s ohledem na Svazy vyhnanců a jejich roli**

Nela Všetická

Vedoucí práce:

PhDr. Dipl.-Pol. Martin Jeřábek, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce PhDr. Dipl.-Pol. Martinu Jeřábkovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky, které byly nápomocny při jejím zpracování.

Velké poděkování patří také Raimundu Paleczkovi, členu představenstva Sudetoněmeckého Landsmannschafu, za jeho neocenitelnou pomoc při mé cestě do v Mnichova, ale také cenné postřehy a materiály, které mi poskytl.

Nelze opomenout poděkovat také Mathiasovi Dörrovi z Ackermann Gemeinde za zprostředkování materiálů z archivu AG a přínosné postřehy týkající se Ackermann Gemeinde.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	ODSUN NEBO VYHNÁNÍ?	6
2.1	Divoký odsun	7
2.2	Organizovaný odsun.....	10
2.3	Souhrn	13
3	VZNIK VYHNANECKÝCH SVAZŮ V SRN	14
3.1	Ackermann Gemeinde.....	15
3.2	Witikobund.....	18
3.3	Seliger Gemeinde	20
3.4	Sudetoněmecká rada jako zahraničně-politický orgán.....	22
3.5	Sudetoněmecký Landsmannschaft jako mluvčí „Volksgruppe“	24
3.6	Rekapitulace	28
4	SUDETONEMECKÝ LANDSMANNSCHAFT A ČESKOSLOVENSKO V LETECH 1945–1989	30
4.1	Wiesbadenská dohoda	31
4.2	Šedesátá léta ve stínu Mnichova	35
4.3	Pražská smlouva 1973.....	39
4.4	Manifest 79.....	47
4.5	Bilance let 1945–1989.....	48
5	NOVÁ ETAPA VÝVOJE ČESKO-NĚMECKÝCH VZTAHŮ	50
5.1	Rok 1989: Nový začátek?	50
5.2	SL a smlouva mezi ČSFR a SRN 1992.....	54
5.3	Českoněmecká deklaráce: úspěch či porážka?.....	59
5.4	Sumarizace porevolučního období.....	68
6	ZÁVĚR	71
7	SEZNAM ZKRATEK	74
8	SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ	75
8.1	Nevydané prameny.....	75
8.2	Vydané prameny a právní dokumenty	75

8.3	Periodika	76
8.4	Literatura	76
8.5	Internetové zdroje.....	79
9	RESUME.....	80
10	PŘÍLOHY	82

1 ÚVOD

Druhá světová válka a poválečný odsun Němců zanechal ve vzájemných vztazích mezi Československem a Německem hluboké jizvy. Vlivem nacistické okupace a s tím spojených perzekucí se rozpoutala vlna vyhánění a odsunu Němců z českých zemí na základě uplatňování kolektivní viny. Sudetští Němci přesídlení z českých zemí byli nuceni se se svou těžkou rolí v nové, válkou zničené zemi vypořádat. Proto začaly v Německu vznikat vyhnanecké svazy. Ústředním cílem se jim stala potřeba hájit a podporovat zájmy sudetoněmeckých obyvatel. Diplomová práce analyzuje česko-německé vztahy s ohledem na vyhnanecké spolky působící v Spolkové republice Německo.

Hlavním cílem diplomové práce je zhodnotit roli svazů vyhnanců v rámci formování československo-německých vztahů. S přihlédnutím k poválečnému odsunu Němců jsou analyzovány základní požadavky vyhnaneckých sdružení vůči Československu. Dalším cílem je vyzdvihnout základní mezníky ve vývoji československo-německých vztahů. S ohledem na jednotlivé smlouvy a deklarace uzavřených během let 1945–1997 je zde snaha podchytit vývoj československo-německých vztahů a zároveň je zmapována role svazů vyhnanců při jednáních, a to zda byly vůbec přítomny či ne. Diplomová práce se tak snaží prohloubit studium česko-německých vztahů především z pozice jejich reflexe sudetoněmeckými organizacemi.

Diplomová práce sestává ze čtyř tematických bloků. Pro kontextuální zasazení je v prvním bloku rozebrán odsun Němců z Československa. Kapitola shrnuje události jak divokého, tak organizovaného odsunu. Pozornost je věnována akcím, které jsou spojeny s jednotlivými fázemi vysídlení. Tato kapitola se též stručně zaobírá dekrety prezidenta republiky, které právně ukotvily samotný odsun a v následných diskuzích hrály důležitou roli.

Druhá část se věnuje vzniku vyhnaneckých svazů, jejich hlavní myšlenky a cíle. Do vyhnaneckých spolků jsou zahrnuta tzv. názorová uskupení (*Gesinnungsgemeinschaften*), z nichž vzešel jeden z nejvýraznějších mluvčích sudetoněmecké skupiny, a to Sudetoněmecký Landsmannschaft. První podkapitola

zahrnuje vznik Ackermann Gemeinde, katolického vyhnanického uskupení. Nejradikálnější spolek ztělesňuje Witikobund, jenž svou tradici vystavěl na bývalých nacistických strukturách. Třetí, nejpozději vzniknuvší spolek, představuje Seliger Gemeinde, který získal inspiraci v prvorepublikové německé sociální demokracii. Právě tato uskupení se podílela na vzniku Sudetoněmeckého krajanského sdružení s jeho zahraničně politickým orgánem Sudetoněmeckou radou. V diplomové práci jsou rozebrány události s ohledem na Sudetoněmecký Landsmannschaft jako zastřešující orgán jednotlivých sdružení. Pokud byly dostupné dokumenty týkající se jednotlivých názorových uskupení, byly do této diplomové práce zahrnuty.

Druhá kapitola se zaměřuje na rozbor dílčích momentů česko-německých vztahů po druhé světové válce do roku 1989. Zde je zahrnuta Wiesbadenská dohoda jako první akt vzájemných rozhovorů. Šedesátá léta reprezentuje diskuze o platnosti Mnichovské dohody, která se stala klíčovým problémem v urovnání vztahu mezi Čechy a Němci. Středem pozornosti analýzy byla programová prohlášení, která během několika desetiletí po válce formovala základní postoje Sudetoněmeckého krajanského sdružení, a to především Stanovisko sudetoněmecké rady k sudetské otázce (tzv. 20 bodů) z roku 1961 a klíčový programový dokument Manifest 79, jenž postupně vykrystalizoval z diskuzí vedených kolem Pražské smlouvy z roku 1973. Ta rovněž nezůstala v diplomové práci opomenuta. I přesto, že hraničním rokem mezi jednotlivými kapitolami se stal rok 1989, osmdesátá léta nejsou na stránkách této práce reflektována, vzhledem k tomu, že mezi českou stranou a sudetoněmeckými sdruženími neprobíhala zásadní jednání.

Poslední oddíl diplomové práce mapuje klíčové aspekty vzájemné spolupráce po roce 1989, kdy obě strany předpokládaly jisté uvolnění napětí v oboustranném dialogu. Hlavní osobnost na cestě k urovnání česko-německých vztahů představoval Václav Havel. Jeho vstřícné kroky vůči představitelům německé strany jsou předmětem jedné podkapitoly tohoto tematického bloku. Zlepšení vzájemných vztahů se promítlo do jednání o nové vzájemné smlouvě. Ta vyústila do smlouvy mezi ČSFR a SRN, která je zde také reflektována s ohledem na zapojení vyhnanických organizací s jejich podněty a reflexí daných událostí. I přesto, že pro mnohé vysoké činitele obou zemí a sudetoněmeckých spolků představovala smlouva z roku 1992 zásadní zlom, byl efekt opačný a vzájemné rozhovory posléze utichly. Po krátkém intermezzu se oboustranné

dialogy opět otevřely. V diplomové práci je rozebrán projev Václava Havla v Karolinu, jenž vedl k opětovné snaze obou stran se definitivně dohodnout. Tyto snahy vyústily do Česko-německé deklarace uzavřené v roce 1997. Práce zahrnuje snahy sudetoněmeckých spolků o prosazení svých požadavků do této nové smlouvy včetně jejich stanovisek. Tato poslední významná smlouva je neustále předmětem diskuze ze strany sudetoněmeckých organizací, proto získala značný prostor i v této práci.

Pro zpracování diplomové práce bylo využito množství více či méně důležitých zdrojů, které jsou uvedeny v seznamu literatury. Cílem následujících řádků bude zhodnotit přínos ústředních pramenů. Předem je vhodné uvést, že pro získání důležitých zdrojů a informací týkajících se tématu této diplomové práce absolvovala autorka studijní cestu do Mnichova. Zde se setkala v Sudetendeutsches Haus s představitelem sudetoněmeckého sdružení Raimundem Paleczkem. Na základě rozhovoru se autorka dozvěděla ústřední témata, která považují vyhnané organizace za důležité v jejich historii. Rozhovor pomohl primárně s utvářením struktury diplomové práce. Při své cestě navštívila autorka také rozsáhlou knihovnu Colegia Carolina, kde ji bylo umožněno získat reprodukce zdrojů, které jsou v České republice nedostupné. Dále autorka navštívila archiv Ackermann-Gemeinde, z něhož autorka získala prohlášení spolku především k Pražské smlouvě a Česko-německé deklaraci. Zde autorka nahlédla také do *Mitteilungsblatt der Ackerman Gemeinde*, ústředního spolkového periodika.

Základním stavebním kamenem celé diplomové práce se staly dobové dokumenty, ať se jednalo o programová prohlášení jednotlivých vyhnanéckých svazů, oficiální stanoviska těchto sudetoněmeckých zástupců či oficiální znění jednotlivých smluv. Pro zpracování diplomové práce posloužily dokumenty již sesbírané v publikacích Ernsta Nittnera,¹ Fritze Petera Habela² či Ericha Maiera.³ Přínos jednotlivých autorů k danému tématu spočíval především v jejich perspektivě či v časovém rozpětí jejich publikací. Ernst Nittner sesbíral dokumenty týkající se sudetoněmecké otázky především v období první poloviny dvacátého století s konečným rokem 1967. Fritz Peter Habel rozšířil sbírku dokumentů až do roku 2002.

¹ NITTNER, Ernst, *Dokumente zur Sudetendeutschen Frage 1916–1967*, München 1967.

² HABEL, Fritz, Peter, *Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte*, München 2003.

³ MAIER, Erich, *40 Jahre Sudetendeutscher Rechtskampf. Die Arbeit des Sudetendeutschen Rates seit 1947*, München 1987.

Oproti Nittnerovi využívá pouze dílčí části dokumentů. Erich Maier nashromáždil dokumenty mapující činnost Sudetoněmecké rady.

Pro potřeby diplomové práce bylo využito množství sekundární literatury, a to především příspěvky v českém a německém jazyce. Publikace byly zapůjčeny z fondů knihovny Collegia Carolina, Národní knihovny České republiky či Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje.

Odsun Němců představuje v tuzemské i zahraniční vědecké produkci hojně zastoupené téma. Dílčí zdroj pro danou problematiku představovala monografie Tomáše Staňka *Odsun Němců z Československa 1945–1947*.⁴ Autor se zde věnuje podrobné analýze poválečných událostí. Kromě toho neopomněl zahrnout postavení jednotlivých německých skupin.

Problematikou vzniku sudetoněmeckých vyhnaneckých sdružení se v německém prostředí zabývalo velké množství autorů, v českém prostředí se nachází již méně příspěvků. Ústředním dílem zpracovávajícím tematiku spolků se stala monografie Tobiasa Wegera „*Volkstumkampf ohne Ende?*“,⁵ jejíž hlavní motiv zahrnoval vznik a vývoj sudetoněmeckých organizací v letech 1945–1955. Weger zde zpracovává problematiku počátečního vývoje vyhnaneckých spolků. Dílčím zdrojem pro zpracování vzniku Sudetoněmeckého Landsmannschafu se stala publikace autorů Georga Herde a Alexy Stolze,⁶ v té však autorka objevila některé nejasnosti ve výkladu tématu.⁷ Tato kniha analyzuje vznik Sudetoněmeckého Landsmannschafu s ohledem na jeho jednotlivé podskupiny, které jej formovaly. Z českých autorů se tématu sudetoněmeckých uskupení věnoval například Václav Kural ve své studii *Hlavní*

⁴ STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945–1947*, Praha 1991.

⁵ WEGER, Tobias, „*Volkstumkampf ohne Ende? Sudetendeutsche Organisationen 1945–1955*“, Frankfurt am Main 2008.

⁶ HERDE Georg, STOLZE, Alexa, *Die Sudetendeutsche Landsmannschaft. Geschichte, Personen, Hintergründe - eine kritische Bestandsaufnahme*, Köln 1987.

⁷ Např. Přijetí sudetoněmeckých zástupců u Konrada Adenauera po podepsání Eichstättské adventní deklarace. Herde a Stolze zde uvádějí, že představitelé byly u kancléře přijati 14. února 1950, avšak autoři zde citují úryvek rozhovoru z *Volksbote* z 20. 12. 1949. Oficiální přijetí těchto představitelů se uskutečnilo 14. prosince 1949, čtrnáct dní po podpisu prohlášení. Tento bod však nebyl problematický pouze u této monografie, Václav Kural ve své studii uvádí datum 14. února 1950. Rovněž zde nelze souhlasit, vzhledem k tomu, že v lednu 1950 byla podepsána mnohem úspěšnější Detmoldská deklarace.

organizace sudetoněmeckých vysídlelců v SRN 1945–1989,⁸ který zde stručně nastínil vývoj Sudetoněmeckého Landsmannschafu.

Vzájemnými vztahy mezi Československem a SRN během poválečných let se zabývá velmi malé množství autorů. Situace sudetoněmeckých spolků je částečně analyzována v příspěvcích týkajících se vývoje spolků, avšak chybí zde kontextuální uchopení této problematiky do vzájemných česko-německých styků.

Česko-německé vztahy po roce 1989 na mezistátní úrovni jsou jak v českém, tak v německém prostředí reflektovány mnohem více než předrevoluční období. Významnými pro zpracování diplomové práce byly sborníky věnované zahraničním politikám obou států. *Vztahy SRN ke státům střední Evropy*⁹ reflektují zahraniční politiku SRN jak na bilaterální, tak na multilaterální rovině. Pro potřeby diplomové práce posloužila zejména studie Miroslava Kunštáta *Německo a Česká republika*.¹⁰ Postavení sudetoněmeckých sdružení ve vzájemných vztazích je v české i německé literatuře reflektováno okrajově.

Na tomto místě je nutné objasnit terminologii, která je v diplomové práci užívána. V prostředí česko-německých vztahů s ohledem na svazy vyhnanců představuje značně problematický aspekt samotný akt vysídlení německého obyvatelstva z pohraničních oblastí. Pro poválečný transfer se v českém prostředí využívá termínů odsun či vysídlení, vzhledem k tomu že zde nenabývá negativních konotací. Z pohledu německých vyhnaneckých spolků jsou poválečné události označovány za vyhnání. Tento pojem sebou nese břemeno spojené s křivdami a činy spojenými se samotným aktem vyhnání. Pro potřeby diplomové práce jsou zde využívány oba tyto pojmy, vzhledem k tomu, že jsou zde jednotlivé aspekty vývoje analyzovány ve vzájemném vztahu.

⁸ KURAL, Václav, *Hlavní organizace sudetoněmeckých vysídlelců v SRN 1945–1989*. In: KURAL, Václav (ed.), *Studie o sudetoněmecké otázce*, Praha 1996, s. 23–53.

⁹ HANDL, Vladimír, HON, Jan, PICK, Otto (eds.), *Vztahy SRN ke státům střední Evropy*, Praha 1998.

¹⁰ KUNŠTÁT, Miroslav, *Německo a Česká republika*. In: HANDL, Vladimír, HON, Jan, PICK, Otto (eds.), *Vztahy SRN ke státům střední Evropy*, Praha 1998, s. 197–214.

2 ODSUN NEBO VYHNÁNÍ?

Na sklonku války, když se již schylovalo k definitivní porážce nacistické Třetí říše, výrazně stoupl odpor československého lidu vůči německé okupaci. Válečné zločiny a praktikování kolektivní viny nacistickým Německem vedlo v závěru války a v poválečném období k oplácení stejnou mincí na německém obyvatelstvu v Československu. Negativní postoj Čechů směřoval právě proti sudetoněmeckému obyvatelstvu a vyvrcholil několika excesy spojenými především s jejich odsunem. Idea odsunu Němců z území Československa se objevila již v roce 1939, když postupně stoupala německá agrese. Mezi lety 1942–1943 ji akceptovali představitelé československého exilu spolu se zástupci protihitlerovské koalice. Mocnosti postavené proti Hitlerovi sledovaly v poválečném odsunu Němců možnost urovnání integrity a nastolení rovnováhy sil v Evropě.

Budoucí odsun Němců začal Edvard Beneš projednávat s vůdčími osobnostmi komunistické strany během návštěvy v Moskvě koncem roku 1943. Myšlenka odsunu zprvu nezískala mezi moskevskými komunisty na popularitě. Avšak s projednáváním plánu v něm shledala vysoký politický potenciál, jehož chtěla náležitě využít. A tak byl SSSR první mocností, která do své okupační zóny vysídlence přijímala.¹¹

Německá otázka se stala také jedním z bodů vládního jednání v roce 1945. Nakonec se 11. května představitelé shodli na tom, že „*Němce a Maďary, kteří se tak těžce prohřešili proti našim národům v republice, budeme považovat za zbavené státního občanství a přísně je potrestáme*“.¹² Prohlášení vlády již nebránilo ničemu v cestě začít s vysídlením Němců. Vzhledem k tomu, že dosud neexistoval jediný dokument, který by tuto problematiku právně ošetřil, zvedla se vlna živelných a svévolných akcí.

Výrazný nedostatek spojený s transferem německých obyvatel do Německa představovaly úřady státní samosprávy, které se v prvních poválečných letech teprve postupně konsolidovaly. Mnohdy se tak stávalo, že do úřadů nastoupili lidé bez adekvátního vzdělání. Tyto problémy se projeví na nedostatečné informovanosti o

¹¹ STANĚK, s. 88.

¹² KUČERA, Jaroslav, *Odsun nebo vyhnání?*, Praha 1992, s. 11.

stávající situaci a chybějícími či špatně vydávanými pokyny. Do některých míst se aktuální nařízení vůbec nedostalo.

Národní výbory nebo správní komise vydávaly během prvních týdnů po válce směrnice, které řešily otázku německého obyvatelstva. Prvním nařízením, které se Němců dotklo, bylo určení zásad pro jejich pohyb na veřejnosti. Náplní tohoto nařízení se stal zákaz pohybu obyvatel německé národnosti mimo domovské obce, zákaz vycházení v nočních hodinách a zákaz pohybovat se po veřejných zařízeních, zejména po parcích a lesích a využívat prostředků hromadné dopravy. Každý Němec musel být označen páskou s písmenem N, jako Němec.¹³

Němci, kteří měli být odsunuti, byli internováni do shromažďovacích táborů. Základním účelem těchto táborů bylo především získat přehled o německém obyvatelstvu, a zároveň jej využít jako snadnou levnou pracovní sílu. Tato zařízení sloužila jako hlavní příprava a výchozí bod k odsunu. Ve většině internačních táborů panovaly neuspokojivé podmínky. Chyběl zde základní zdravotnický materiál, potraviny, oblečení či vyškolený personál. Mnohé připomínaly lágry z dob nacistické okupace a v lecčem se podobaly. Němci zde museli vykonávat různé především podřadné práce, které často neodpovídaly jejich zdravotnímu stavu. Informace o situaci v internačních táborech vyvstávaly postupně na povrch, avšak česká veřejnost, ovšem ovlivněná událostmi druhé světové války, přistupovala k těmto zprávám apaticky.¹⁴

2.1 Divoký odsun

Divokým odsunem je označováno období od konce května do začátku srpna 1945.¹⁵ Tato etapa je charakteristická nedostatečnou přípravou všech zainteresovaných skupin. Odsun německých obyvatel probíhal bez jednotného vedení či směrnic, a tak se ve většině případů jednalo o velmi tvrdé a nelidské postupy. Informace o odsunu dostali Němci v zásadě několik hodin předem bez jakékoliv možnosti přípravy. Postižení aktéři tak neměli dostatek času získat alespoň přiměřenou zásobu potravin či dostatek množství náhradního oblečení. Hlavním problémem při opouštění českých oblastí pro Němce byla nízká váha zavazadel, která si mohli vzít sebou do shromažďovacích

¹³ BRANDES, Detlef, *Der Weg zur Vertreibung 1938–1945. Pläne und Entscheidungen zum „Transfer“ der Deutschen aus der Tschechoslowakei und aus Polen*, München 2001, s. 378.

¹⁴ STANĚK, s. 66–68.

¹⁵ KUČERA, s. 13.

táborů. Akceptovatelná váha zavazadel se pohybovala od 30 do 60 kilogramů. Omezeny byly také finanční rezervy. Povoleno bylo maximálně 1000 někde však jen 100 marek, cennosti vůbec.¹⁶ Němci tak odcházeli pouze se základními věcmi, které stačili během krátké doby nashromáždit. Během jejich transportu do táborů a následně do Německa se museli několikrát podrobit kontrole, při kterých jim většinou byly cíleně odebrány také osobní věci se snahou je poškodit a dotyčné ponížit. Němci tak přicházeli do své nové vlasti v zásadě bez ničeho a vyvstával zde velký problém s novým začátkem ve vztahu k integraci do běžné společnosti.

Významné postavení měla v rámci divokého odsunu československá armáda. V polovině května 1945 vydal generál Zdeněk Novák, velitel pražského velitelství Alex, který měl na starost koordinaci obsazení sudetoněmeckých území, rozkaz „*vykázat všechny Němce z území historických hranic*“.¹⁷ Jednání vojáků upravovala směrnice s názvem *Desatero československého vojáka v pohraničním území*, která poukazovala na vinu německého obyvatelstva, které neslo na bedrech veškeré nacistické zločiny. Tomuto rozkazu se nevyhnuly ani ženy a děti.¹⁸

Samotné události divokého odsunu byly doprovázeny četnými protiprávními jednáními. Běžně se praktikovaly hromadné domovní prohlídky, rozsáhlá zatýkání a zabavování německého majetku. Na území osvobozeném Rudou armádou probíhalo nesčetné množství krádeží, znásilňování žen, lynčování německých obyvatel. Na druhé straně v oblastech osvobozených americkou armádou se vojáci snažili události spojené s odsunem mnohem více korigovat, i přesto ani zde Němci neunikli velkému množství represí.

Divoký odsun představoval pro československou stranu na mezinárodním poli velký problém. Okupační mocnosti nebyly ochotny přijímat transporty s odsunutými Němci. Jediným, kdo povolil přijímání transportů do své oblasti, byl SSSR. Ostatní velmoci trvaly na jasném plánu odsunu německého obyvatelstva.¹⁹

Příkladem za všechny události tzv. divokého odsunu Němců z Československa lze uvést dva klíčové momenty, a to Brněnský pochod smrti a dění v Ústí nad Labem

¹⁶ BENEŠ, Zdeněk, PEŠEK, Jiří, *Die Durchführung der Zwangsaussiedlung*. In: BENEŠ, Zdeněk, KURAL, Václav (eds.), *Geschichte verstehen*, s. 223.

¹⁷ Tamtéž, s. 220.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ KUČERA, s. 14.

spojené s požárem muničního skladu. Pro dokreslení situace v této diplomové práci bude rozebrán příklad z Ústí nad Labem.

Celá situace se odehrála 31. července 1945, kde vybuchl muniční sklad v ústecké části Krásné Březno. Výbuchy a následný požár si vyžádal 27 obětí a desítky zraněných.²⁰ Exploze skladu byla dávána za vinu zdejšími Němcům. Bezprostředně po událostech v muničním skladě se rozpoutaly rozsáhlé masakry německých obyvatel na předměstí Ústí nad Labem. Němci byli lynčováni, stříleni, někteří z nich shozeni do Labe, kam po nich příslušníci československé armády pálili. Historici odhadují počet obětí od 30 do 50, německá historiografie uváděla od 200 do 2000 mrtvých.²¹ Rudé právo tuto událost reflektovalo se slovy: „Zákeřný útok nacistických žhářů v Ústí a zprávy o řádění sprostých německých Werwolfů²² došly odpovědi v jednomyslném hněvivém výkřiku celého našeho lidu: ‚Pryč s Němci z naší země. Pohraničí vyčistíme železnou rukou.‘“²³

Od poloviny června se objevovaly první snahy systematického a koordinovaného uchopení celého odsunu. Českoslovenští zástupci podílející se na odsunu Němců se tak snažili odsun urychlit a značně zefektivnit. Byly určeny železniční tratě, po kterých Němci měli být odváženi. Zároveň s tím se vládnoucí garnitura snažila konsolidovat jednotlivé zainteresované správní orgány a přesně vymezit jejich pravomoci.

Výrazný vliv na průběh odsunu měla Postupimská konference konaná na přelomu července a srpna 1945. Mocnosti apelovaly na Československo, aby zastavilo akce spojené s odsunem. I přes počáteční skepsi Velké trojky k událostem spojených s vysídlením německých obyvatel, nakonec na požadavek odsunu Němců přistoupily. Základní podmínku pro povolení odsunu reprezentovala organizovanost a správní uchopitelnost celé vysídlovací akce. Posvěcením odsunu protihitlerovskou koalicí odstartovalo fázi organizovaného odsunu.²⁴

²⁰ BENEŠ, PEŠEK, s. 225.

²¹ STANĚK, s. 77.

²² Jako Werwolfové byli označováni německé záškodnické jednotky. V souvislosti s odsunem se snažili československé armádě znesnadnit obsazování pohraničních oblastí. Členové této organizace rovněž protestovali proti vysídlení Němců z Československa. Právě Werwolfové byli považováni jako strůjci výbuchu v Ústí nad Labem, pravá příčina se však dosud nepodařila objasnit.

²³ Rudé právo 2. 8. 1945, 25/73, s. 1.

²⁴ STANĚK, s. 90–93.

2.2 Organizovaný odsun

Po postupimské konferenci se čelní představitelé ČSR ihned soustředili na přípravu organizovaného odsunu. Československá vláda si vytyčila dva základní úkoly. První z nich zahrnoval právní ukotvení veškerých událostí a činů spojených s odsunem. Zejména se jednalo o právní postavení vysídlených Němců, avšak směrnice měla zahrnovat také otázky spojené s majetkem, firmami, hospodářstvími a veškerými pozůstalostmi, které po sobě vyhnání Němci zanechali.

Na základě požadavků mocností podepsal tehdejší prezident ČSR Edvard Beneš dekrety, které upravovaly otázky spojené s odsunem. Dne 21. června 1945 signoval prezident dekret číslo 12/1945 Sb. o konfiskaci a urychlení rozdělení zemědělského majetku. Podle nařízení byla půda konfiskována všem osobám německé národnosti bez ohledu na státní příslušnost. Výjimku získali pouze ti, kteří se podíleli na boji při osvobození Československa.²⁵

Dekret číslo 33/1945Sb. vydaný 2. srpna 1945 upravoval otázku státního občanství týkajícího se především Němců a Maďarů. Na základě tohoto ustanovení ti, kteří podle předpisů cizí okupační moci „*nabyli státní příslušnosti německé nebo maďarské, pozbyli dnem nabytí takové státní příslušnosti československého státního občanství*“.²⁶ Ostatní obyvatelé německé národnosti přišli o československé občanství v den vydání tohoto ustanovení. Většina z nich byla zbavena československého občanství a podle dekretu číslo 71/1945 Sb. z 19. září 1945 platila pro toto obyvatelstvo pracovní povinnost. Tu měli muži ve věku 14 až 60 let a ženy ve věku 15 až 50 let. Výjimku tvořily těhotné ženy, matky starající se o dítě mladší šesti let či osoby tělesně nebo duševně postižené.²⁷

Následoval dekret o konfiskaci nepřátelského majetku a fondech národní obnovy číslo 108/1945 Sb. podepsaný 25. října 1945. Tento dekret upravoval zabavování německého majetku, z něhož mohli být osvobozeni ti Němci, kteří mohli prokázat, že

²⁵ Dekret presidenta republiky č. 12/1945 Sb. ze dne 21. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa.

²⁶ Ústavní dekret presidenta č. 33/1945 Sb. republiky ze dne 2. srpna 1945 o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské.

²⁷ Dekret presidenta republiky č. 71/1945 Sb. ze dne 19. září 1945 o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství.

*„zůstali věrni Československé republice a nikdy se neprovinili proti národu českému a slovenskému“.*²⁸

Dekrety prezidenta republiky provázely značné problémy spojené především s otázkou československého občanství. Vzhledem k tomu, že mohli Němci, kterým bylo občanství odebráno, požádat o jeho navrácení, situace se značně komplikovala. Hlavním kritériem, podle něhož se žádosti posuzovaly, bylo sčítání lidu v roce 1930, podle toho, jakou národnost zde dotyčný uvedl. Kromě toho zjišťovaly příslušné orgány, jaké školy žadatel navštěvoval či v jakých spolcích nebo politických stranách se sdružoval. Jednotlivé těžkosti svázané s jednotlivými dekrety nejsou předmětem této diplomové práce, proto zde nebudou dále rozvedeny. Jaroslav Kučera ve své publikaci velmi dobře reflektoval, že společným jmenovatelem všech dekretů prezidenta republiky se stal princip presumpce nevinny, který všechny dekrety popíraly.²⁹

Od června 1945 projednávala československá vláda přijetí prezidentského dekretu týkajícího se odsunu německého obyvatelstva a následného osídlení opuštěných oblastí. Toto usnesení mělo vytvořit Nejvyšší radu pro odsun, do jejíhož čela by se dostal předseda vlády. Členská základna by byla vystavěna z ministrů zahraničí, národní obrany a vnitra. Toto usnesení však nebylo přijato a vláda vydala svou vlastní směrnici. Na základě tohoto usnesení se ustanovilo, že nejdříve bude realizováno vysídlení Němců z vnitrozemských jazykových ostrovů a od nich postupně směrem k hranicím. Odsunuti měli být všichni, s výjimkami těch, u nichž byl prokazatelný podíl na osvobození Československa od nacistické okupace.

Zásadním nařízením, podle něhož se měl organizovaný odsun řídit, byla směrnice ze 14. prosince 1945. Toto vládní nařízení zahrnovalo odpovědi na otázky týkající se realizace samotného odsunu. Řídící pozici celého odsunu získalo ministerstvo vnitra, které měly doplnit samosprávné oblastní úřady, a to především národní výbory.³⁰ Toto ustanovení určilo, že odsunu podléhají osoby německé národnosti a dále lidé, kteří se v době nacistické okupace přihlásili k německé národnosti. Podle tohoto výnosu byl odsun Němců strukturován do tří fází. První etapa

²⁸ Dekret prezidenta republiky 108/1945 Sb. ze dne 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy.

²⁹ KUČERA, s. 17.

³⁰ STANĚK, s. 112.

měla trvat do poloviny roku 1946. Zahrnovala především Němce působící v průmyslových podnicích v pohraničí, dále pak například v zemědělství nebo lesnictví. Druhá fáze měla vysídlit všechny zbývající Němce. Výjimku tvořili antifašisté, specializovaní odborníci s rodinami či Němci ze smíšených rodin. Poslední fáze odsunu již měla zahrnout kvalifikované síly v průmyslu a zemědělství.³¹

Aby mohl odsun hladce proběhnout, bylo nutné ujednat s okupačními mocnostmi způsob transferu sudetoněmeckého obyvatelstva do jednotlivých částí Německa. Západní mocnosti zprvu zaujaly váhavý postoj. Naproti tomu SSSR s plánem odsunu souhlasil. Během letních měsíců probíhala jednání mezi jednotlivými členy protihitlerovské koalice. Britská vláda očekávala, že prezident Beneš předloží konkrétní návrhy řešení Německé otázky, v opačném případě by váhala transfer podpořit. Na základě postupimského setkání západní mocnosti nakonec vysídlení Němců podpořily.

Samotný organizovaný odsun započal 25. ledna 1946, když se americký důstojník v Domažlicích ujal prvního transportu. Pro snadnější realizaci odsunu proběhlo rozčlenění české země na 13 okrsků. V čele okrsků byli ustanoveni jednotliví zmocněnci pro odsun. Rozdělení země na oblasti hrálo důležitou roli především v ulehčení administrativního procesu mezi jednotlivými stranami konfliktu. Na území Československa zřídilo ministerstvo sběrná střediska, kde se odsunutí Němci shromažďovali.³²

Předání transportů do rukou amerických a sovětských vojáků mělo na starosti ministerstvo národní obrany. Na hranicích byly vytvořeny dvě přejímací stanice pro každé okupační pásmo. Transporty do americké okupační zóny překračovaly hranice v Domažlicích a v Chebu, na druhou stranu do sovětského pásma se transporty dostávaly přes Bad Brambach a Pirnu. Symbolicky poslední transport odjel z Karlových Varů 29. října 1946.³³

Vysídlení Němci v Německu měli zpočátku velmi bídné podmínky. Vzhledem k tomu, že se na ně v jejich nové vlasti nahlíželo jako na cizince, byl přístup

³¹ KUČERA, s. 22.

³² Sběrných středisek bylo v českých zemích zřízeno celkem 104, z nich 75 v Čechách a 29 na Moravě a ve Slezsku. Kapacita jednotlivých středisek byla 1200 pro vytvoření jednoho transportu.

³³ BENEŠ, PEŠEK, s. 231.

k základním životně důležitým věcem velmi omezený. Na podporu Němců tak vznikaly vyhnanecké svazy, které jsou předmětem další části této diplomové práce.

2.3 Souhrn

Odsun Němců z Československa představuje od konce druhé světové války do současnosti velmi ožehavé téma ve vzájemných česko-německých diskuzích. Sudetští Němci se po dlouhou dobu, ovšem někteří až do současnosti, nemohli smířit se zločiny způsobenými během samotného vyhánění z Československa.

První fáze odsunu byla poznamenána neorganizovaným živelným vyháněním Němců z jejich domovů. Československé obyvatelstvo v sobě neslo křivdy napáchané nacistickým režimem, a tak s Němci, v rámci ideje kolektivní viny, také tak jednalo. Příkladem za všechny byly události v Ústí nad Labem spojené s následným pronásledováním německého obyvatelstva.

Druhá fáze odsunu již byla zaštitěna prezidentskými dekrety a různými směrnici. I přes to, že již byl odsun organizovanější a přehlednější, i v této fázi docházelo k protiprávnímu jednání proti Němcům. Poslední transporty odjely z Československa v říjnu 1946 a tím tak ukončily neslavnou etapu v dějinách českých zemí.

Pro vysídlené Němce představoval odsun značně problematickou situaci v nové zemi. I přes to, že národnostně byli Němci, v Německu je považovali za cizince a z počátku jim v zásadě nebyla umožněna jakákoliv integrace či přístup k základním potřebám. Z tohoto důvody začaly vznikat vyhnanecké svazy a pomocná střediska. Cílem těchto institucí bylo pomoci Němcům s jejich postupnou integrací, psychologickým vyrovnáním se s odsunem a získáním základních životních potřeb.

3 VZNIK VYHNANECKÝCH SVAZŮ V SRN

Odsun Němců z Československa po druhé světové válce představoval pro jeho hlavní aktéry velmi složitou situaci jak v českých zemích, tak i v Německu. Integrace odsunutých Němců se ukázala jako problémová. Vyhnanci měli výrazné psychické problémy. Získat domov, práci či identitu bylo v nové zemi značně složité. I přesto, že představovali nositele německé národnosti, rovněž v Německu na ně bylo nahlíženo jako na někoho podřadného a začlenění do společnosti jim původní Němci nikterak nepomohli. V souvislosti s těmito událostmi začaly vznikat vyhnanecké spolky na ochranu sudetoněmeckých zájmů.

V červnu 1945 vzniklo jako jedno z prvních Pomocné středisko pro uprchlíky ze sudetoněmeckých zemí (*Hilfstelle für Flüchtlinge aus den Sudetengebieten*).³⁴ Středisko se soustředilo na pomoc vyhnáním Němců, s ohledem na jejich možnost začlenění se do hospodářského a společenského života v Bavorsku.³⁵ Toto uskupení však nemělo dlouhého trvání, vzhledem k tomu, že odporovalo spojeneckému zákonu, který neumožňoval politickou činnost přesídleneckých organizací. Sdružení tak bylo 1. července 1946 rozpuštěno.³⁶ Velký podíl na zakázání spolku měla také československá vláda, která upozornila na vznik této organizace a volala po jejím zrušení. Situace se obrátila koncem srpna 1948, kdy se americké okupační úřady vrátily k někdejšímu spolčovacím zákonu a spolkové shromažďování tak bylo již povoleno.³⁷

V průběhu čtyřicátých let a počátkem padesátých let se postupně formovala tzv. názorová společenství (*Gesinnungsgemeinschaften*), mezi které se řadí Ackermann Gemeinde, Witikobund a Seliger Gemeinde. Tato tři hlavní sdružení iniciovala vznik zastřešující organizace Sudetoněmeckého Landsmannschafu jako hlavního mluvčího vyhnáných Němců.

Cílem následující kapitoly je poukázat na nejvýznamnější představitele těchto zájmových skupin, které se významně podílely na prosazování sudetoněmeckých zájmů,

³⁴ V tomto středisku již působil budoucí čelný představitel Sudetoněmeckého Landsmannschafu Walter Becher. Blíže: HRUŠKA, Emil, *Pohoří divočáků aneb Sudetoněmecké kapitoly*, Praha 2002, s. 90.

³⁵ KUČERA, Ondřej, *Sudetoněmecký landsmanšaft - historie, struktura, cíle* [online], [cit. 2016-01-20]. Dostupné z: <http://glosy.info/texty/sudetonemecky-landsmansaft-historie-struktura-cile>.

³⁶ WEGER, Tobias, *Die „Volksgruppe im Exil“? Sudetendeutsche Politik nach 1945*. In: HAHN, Hans Henning (ed.), *Hundert Jahre sudetendeutsche Geschichte. Eine völkische Bewegung in drei Staaten*, Frankfurt am Main 2007, s. 287.

³⁷ BÖHM, Franz, *Weg und Ziel, Chronik der heimatvertriebenen Sudetendeutschen*, München 1974, s. 12.

jak v kontextu česko-německých vztahů, tak v kontextu mezinárodním. Následující podkapitoly představují vznik jednotlivých názorových sdružení, jejich hlavní cíle a organizační strukturu.

3.1 Ackermann Gemeinde

„*Wir Vertriebenen werden nie das Recht auf unsere Heimat abgeben.*“³⁸

Církev představovala v životě odsunutých Němců po druhé světové válce, jeden z nejvýznamnějších faktorů při sociálním a psychologickém vyrovnání se s průběhem a důsledky jejich transferu do Německa. Již v létě 1945 i přes spojenecký zákon, který neumožňoval vznik spolkových organizací, se ustavilo ve Frankfurtu nad Mohanem Církevní pomocné středisko (*Kirchliche Hilfsstelle*). Napomohl tomu fakt, že církevní struktury v Německu byly druhou světovou válkou výrazně méně poznamenány.³⁹

Na činnost této organizace samovolně navázala Ackermann Gemeinde (dále jen AG) neboli Oráčova či Ackermannova obec. Sdružení, jež se rozhodlo hájit zájmy katolíků, se zrodilo 13. ledna 1946, kdy se v Mnichově sešli Franz Haibach,⁴⁰ Hans Schütz a Paulus Sladek. Primárním cílem tohoto setkání bylo shodnout se na postupu pomoci vyhnaným sudetským Němcům.⁴¹ V tento den byla v kapli katolického dívčího domova Adelgundenanstalt v Mnichově sloužena slavnostní mše za přítomnosti asi šedesáti sudetoněmeckých krajanů. Samotný název Ackermann Gemeinde či Oráčova obec byl odvozen z díla Jana z Žatce *Der Ackermann aus Böhmen*, které je po staletí

³⁸ *Leitsätze der Ackermann Gemeinde zur Meisterung des Flüchtlingsschicksals*. In: OHLBAUM, Rudolf (ed), Paulus Sladek. *Not ist Anruf Gottes. Aus Veröffentlichungen, Rundschreiben, Predigten und Briefen*, München 1991, s. 209; *Besinnung und Neubeginn nach der Vertreibung: Leitsätze der Ackermann Gemeinde*. In: NITTNER, Ernst, *Dokumente zur Sudetenfrage 1916–1967*, München 1967, s. 317.

³⁹ SEIBT, Ferdinand, *Deutsche, Tschechen, Sudetendeutsche*, München 2002, s. 91.

⁴⁰ Franz Haibach byl sudetoněmecký katolický duchovní, jenž patřil mezi představitele tzv. Haibachovy obce, která se zformovala během prvních poválečných měsíců. V tomto sdružení se scházeli bývalí členové skupin katolických studentů, sudetoněmeckého křesťanského odborového hnutí a Německé křesťansko-sociální lidové strany. Právě z jejich pravidelných setkání vzešla myšlenka zrodu katolického uskupení. Více viz: KRAHULCOVÁ Zuzana, *Průkopníci smíření. Vznik Ackermann-Gemeinde a počátky její činnosti v poválečném Německu*. In: *Soudobé dějiny* 13, 2006, 3–4, s. 381–382.

⁴¹ OLBERT, Franz, *Cesta ke smíření. Sdružení sudetoněmeckých katolíků Ackermann Gemeinde. Dokumenty 1948–1991*, Praha 1992, s. 6.

symbolem německé křesťanské víry a naděje.⁴² Za zakladatele Ackermannovy obce lze považovat Pauluse Sládeka a Hans Schütze.⁴³

Toto ideové společenství navázalo na odkaz Křesťansko-sociální německé strany působící v Československu před druhou světovou válkou. AG se postupně formovala jako zájmové hnutí, nikoliv však jako politická strana. Postupně spolek dospěl do fáze, v níž se prohlásil za „*vedoucí skupinu sudetoněmectví, která je svým krajanům k službám*“.⁴⁴

V roce 1947 vydala AG základní teze, které se další rok přetransformovaly v Základní zákon obce.⁴⁵ V tomto spise sdružení deklarovalo své primární poslání a cíle. V zákoně odsoudilo myšlenky na odplatu, stejně jako usilování o co nejrychlejší návrat do vlasti, i přes to, že se tak od počátku formovalo. Odsun Němců z východní a střední Evropy byl v základním zákoně reflektován jako akt nejhoršího bezpráví neslučitelného s lidskostí, morálkou a právem na vlast. Ve svých zásadách se Ackermannovci zavázali, že se vlasti nikdy nevzdají, avšak jim bylo jasné, že nemohou spoléhat na brzký návrat domů. Členové AG předpokládali, že se budou moci vrátit do vlasti až se „*vyřeší všechny národnostní a sociální protiklady*“ národů Evropy.⁴⁶

Na základě těchto skutečností se potom hlavním posláním obce stala pomoc odsunutým Němcům při integraci do německé společnosti. AG usilovalo o co nejrychlejší a nejlepší integraci do společnosti. Čelný představitel spolku, Paulus Sládek, prohlásil jako jednu z povinností, podporovat především kulturní vědomí sudetoněmeckých katolíků, což by podle něj mělo napomoci k vyrovnání se s frustrací z odsunu z Československa.⁴⁷

⁴² *Geschichte und Ziele* [online], [cit. 2016-01-21]. Dostupné z: www.ackermann-gemeinde.de/ueberuns/zur-geschichte.html.

⁴³ Paulus Sládek pocházel z českoněmecké rodiny. Vystudoval augustiniánské gymnázium, přičemž do augustiniánského řádu následně také vstoupil. Při studiích působil v mládežnické organizaci Staffelstein, pročež zkušenosti z této organizace přenesl do formování Ackermann-Gemeinde. Hans Schütz byl představitelem Německé křesťansko-sociální strany lidové, za níž působil v meziválečném období v Národním shromáždění. Do roku 1970 zastával funkci předsedy Ackermann-Gemeinde. Více k osobnostem Pauluse Sládeka a Hanse Schütze na www.ackermann-gemeinde.de.

⁴⁴ KUZMANN, Adolf, *Die Ackermann Gemeinde*. In: GLASSL, Horst, PUSTEJOVSKY, Otfried (eds.), *Ein Leben. Drei Epochen*, München 1971, s. 521.

⁴⁵ *Leitsätze der Ackermann Gemeinde zur Meisterung des Flüchtlingsschicksals*, s. 209.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ OLBERT, s. 24.

V souvislosti s otázkou začlenění vyhnanců do německé společnosti se naskytla Ackermannově sdružení příležitost, jak se spojit s politickou reprezentací státu. Ve snaze prosadit své požadavky se začala orientovat především na politické strany CSU a CDU.⁴⁸ Přední zástupci Ackermannovy obce se zasadili o to, že v rámci CSU se zformovala *Union der Vertriebenen*, jež zastávala politické požadavky odsunutých katolíků. Vzhledem k tomu, že AG, díky svým členům, přinesla CSU 40–50 % hlasů, snažila se strana prosazovat zákony na podporu vysídlenců. Jednalo se především o zákony o bezprostřední pomoci vysídlencům hospodářskou radou, o vyhnancích, o vyrovnání nákladů vyhnanců nebo o usidlování uprchlíků. Zároveň s tím získala AG poslanecké mandáty, v nichž usedli například Hans Schütz, Hermann Götz, Ernst Kuntscher, Edmund Leukert, Herbert Czaja, Roland Stindl a Fritz Baier.⁴⁹ I přesto, že spolupracovali s politickou reprezentací státu, zdůraznili ve svém spolkovém zákoně, že „je v politicko-stranickém smyslu AG absolutně nezávislá“.⁵⁰

Hlavním výkonným orgánem AG byl Spolkový svaz vedený v době založení Hansem Schützem a Paulusem Sladekem ve spolupráci s Franzem Gatschem či Hermannem Götzem. Strukturálně se AG skládala z jednotlivých diecézí. Do osmdesátých let vzniklo za sebou celkem 14 diecézních svazků.⁵¹ Tím získala podporu více než 100 000 farníků i přes to, že samotná základna čítala kolem 8 000 členů.⁵² Centrem AG se stal Mnichov, kde se konaly také spolková setkání a sjezdy, na kterých byly probírány hlavní cíle a úkoly sdružení.⁵³

Poté co byl v roce 1948 zrušen zákon o zákazu sdružování německých vyhnanců, začalo AG usilovat o jednotnou zastřešující organizaci pro všechny vysídleňské svazy. Přičemž těmito kroky se výrazně podílela na vzniku Eichstättské adventní deklarace či založení Sudetoněmeckého Landsmannschafu.⁵⁴ Velký podíl měla AG také na vzniku Pracovního společenství k obhajobě sudetoněmeckých zájmů

⁴⁸ KURAL, Václav, *Hlavní organizace*, s. 25.

⁴⁹ VOSSKAMP, Sabine, *Katholische Kirche und Vertriebene in Westdeutschland. Integration, Identität und ostpolitischer Diskurs 1945 bis 1972*, Stuttgart 2007, s. 173.

⁵⁰ *Besinnung und Neubeginn nach der Vertreibung: Leitsätze der Ackermann-Gemeinde*, s. 321.

⁵¹ Mezi první diecézní svazky se řadily: Augsburg, Bamberg, Berlín, Eichstätt, Freiburg, Fulda, Limburg, Mainz, München, Passau, Regensburg, Rottenburg, Würzburg, Nordwestdeutschland.

⁵² KURAL, *Hlavní organizace*, s. 25.

⁵³ KRAHULCOVÁ, s. 385.

⁵⁴ Problematika Eichstättské deklarace a vzniku Sudetoněmeckého landsmannschafu je rozebrána v podkapitole 3.5 této diplomové práce.

(*Arbeitsgemeinschaft zur Wahrung der sudetendeutschen Interessen*), pozdější Sudetoněmecké radě.

V šedesátých letech AG upustilo od prosazování víceméně nereálného návratu do vlasti. Hlavním úkolem si stanovila péči o kulturní dědictví. AG se, tak jako jiná sdružení, snažila o rozvoj česko-německého dialogu, ale v porovnání s ostatními vyhnaneckými sdruženími byla ve své rétorice a požadavcích nejmírnější.

3.2 Witikobund

„*Er beansprucht in keiner Weise irgendein Meinungsmonopol*“⁵⁵

Nejradikálnějším a nejnacionálnějším spolkem založeným na podporu vyhnaných Němců byl Witikobund (dále jen WB) neboli tzv. Vítkův svaz. Rovněž u tohoto sdružení lze nalézt inspiraci v literárním díle, jelikož jméno dostal po hlavním hrdinovi románu Adalberta Stiftera *Witiko*. Hlavní hrdina tohoto románu je považován za německého zakladatele rodu Vítkovců, který se do Čech dostal z německého Pasova. Witikoni, jak se samotní členové nazývali (a dále nazývají), se odvolávali na Henleinovu Sudetoněmeckou stranu (*Sudetendeutsche Partei*) a její spannistické křídlo *Kameradschaftsbund* a nacistické křídlo *Aufbruchkreiß*, od čehož se pak nadále odvíjely jeho cíle a poslání.⁵⁶ Oficiálně byl spolek založen 1. října 1950 ve Stuttgartu po více než tříletém jednání. Hlavním mluvčím Witikobundu se stal Walter Brand, který na setkání vystoupil s referátem *Naše duchovní a politická pozice*, kde nastínil svou vizi nově vznikajícího spolku.⁵⁷

Založení WB však předcházela rozličná jednání mezi představiteli nacistických uskupení. První setkání proběhlo 9. listopadu 1947 v dnešním městě vysídlenců Waldkreiburgu.⁵⁸ Zde se u jednacího stolu sešli představitelé Kameradschaftsbundu Walter Becher a Walter Band spolu s představiteli nacistických složek Ruppertem Glassem, Konstantinem Hössem, Hugem Liehmem a Emilem Lodem.

⁵⁵ *Grundsätze des Witikobundes*. In: NITTNER, Ernst, *Dokumente zur Sudetenfrage 1916–1967*, München 1967, s. 325.

⁵⁶ Odkaz na nacistické struktury můžeme hledat u jednotlivých představitelů spolku. Walter Brand byl od roku 1931 členem NSDAP a blízký spolupracovník Konrada Henleina, působil také jako šéfredaktor deníku *Die Zeit* pod vedením SdP. Walter Becher rovněž pracoval jako redaktor *Die Zeit*. Konstantin Höss zastával funkci předsedy NSDAP v Praze. Více viz: HERDE, STOLZE, s. 144–120.

⁵⁷ WEGER, „*Volkstumkampf*“, s. 194.

⁵⁸ BRAND, Walter, HANS, Erich, *Der Witikobund. Weg, Wesen, Wirken*. München 1969, s. 31.

Emil Hruška ve své knize velmi dobře reflektoval datum setkání představitelů Witikobundu, když se ptal, zda byla volba tohoto data náhodná či nikoliv, s odkazem na 9. listopad 1923, kdy došlo v Mnichově k neúspěšnému pokusu nacistů o puč a každoročně pak byl tento den nacisty oslavován. A právě 9. listopadu 1938 proběhla v celém Německu, včetně sudetské župy, tzv. křišťálová noc, při které došlo k rozsáhlým protižidovským pogromům.⁵⁹

Poté se uskutečnila další schůzka v dubnu 1948, z níž již vzešly rozhovory pokračující do léta 1948, které mohou být považovány za počátek sjednocení nacistického tábora a postupné formování Witikobundu, jak sám nastínil Walter Brand ve svém projevu: „*Zdá se mi, že na tomto důležitém setkání leží hodina založení našeho dnešního spolku.*“⁶⁰

Ústřední program a cíle vtiskl WB do svých zásad. Hned v prvním odstavci nastiňuje své poslání jako „*sdružení lidí, kteří v duchu všech předcházejících bojů za svou identitu v sudetoněmecké vlasti cítí niterný závazek i v budoucnu ve všech oblastech života spoluutvářet osud národnostní skupiny dnes ze své staré vlasti vyhnané*“.⁶¹ Jinými slovy lze říci, že se WB zavázal skrze svoje základní principy a metody uchovávat v rámci národního boje svou sudetoněmeckou kulturu a identitu.

Ve svém základním zákoně si Witikoni vymezili své „*pole působnosti především v rámci sudetoněmecké národnostní skupiny, avšak usilují o spolupráci s ostatními lidovými uskupeními*“ zároveň se považovali za „*osudové společenství všech vyhnanců z domoviny*“.⁶²

Z jednotlivých programových prohlášení jsou patrné hlavní ideologické rysy: protičeský šovinismus a rasismus, antisemitismus, historický revizionismus orientovaný na výsledky druhé světové války a na bagatelizování nacistických zločinů. V souvislosti s tím prosazoval (a dál prosazuje) WB znovuzískání českých pohraničních území a navrácení majetku zkonfiskovaného po druhé světové válce.⁶³

⁵⁹ HRUŠKA, s. 109.

⁶⁰ HERDE, STOLZE, s. 116.

⁶¹ *Grundsätze des Witikobundes*, s. 324

⁶² Tamtéž, s. 325.

⁶³ Požadavek navrácení majetku prosadili Witikoni také do zásad SL. Až v roce 2015 ustoupili představitelé SL a tento odstavec vymazali ze svých stanov.

Witikobund představoval jedno z nejvýznamnějších sdružení, které se také podílelo na formování Sudetoněmeckého Landsmannschafu. Jeho základní požadavky se odrazily již do Eichstättské deklarace. Walter Brand uvedl, že tyto požadavky se konstituovaly již na zasedání Pracovního kruhu jihovýchod v září 1949.⁶⁴ Witikoni se stali nejvlivnějšími články v SL. Po jeho vzniku sehráli představitelé Vítkova svazu důležitou roli, jelikož z jejich řad vystávali mluvčí SL, kteří tak udávali směr celému sudetoněmeckému sdružení.⁶⁵ V porovnání se Seliger Gemeinde a Ackermann Gemeinde nechtěl být Witikobund masovou organizací, nýbrž „*spolehlivým kruhem z jeho přívrženců*“.⁶⁶

3.3 Seliger Gemeinde

„*Das Gedankengut des sudetenländischen Sozialismus soll in den Dienst einer föderalistischen Neugestaltung Gesamteuropas gestellt werden.*“⁶⁷

Seligerova obec patří mezi ty, které vznikly o něco déle než výše zmíněné spolky. Sdružení bylo založeno 4. června 1951 v Mnichově.⁶⁸ Fakticky se však konstituovalo až 10. listopadu 1951 v Brandenburgu. Jméno dostala po Josefu Seligerovi,⁶⁹ jenž zastával funkci prvního předsedy Německé sociálně demokratické strany v Československé republice. Prvním předsedou se stal Wenzel Jaksch.⁷⁰

Příčinu pozdějšího založení tohoto spolku lze hledat právě v Londýně a to kvůli působení několika představitelů sudetoněmeckých sociálních demokratů v exilu.⁷¹ Zde se po vypuknutí druhé světové války v roce 1939 zformovalo Společenství sudetoněmeckých sociálních demokratů. Část z tohoto sdružení se snažila navázat

⁶⁴ BRAND, HANS, s. 34.

⁶⁵ Nejvýznamnějšího zástupce SL, jehož mateřskou organizací byl Witikobund, představoval Walter Becher, který stanul v čele SL v letech 1968–1982 ve funkci předsedy a od 1972 se stal zároveň jejím mluvčím.

⁶⁶ HERDE, STOLZE, s. 113.

⁶⁷ *Thesen der Seliger Gemeinde*. In: NITTNER, Ernst, *Dokumente zur Sudetenfrage 1916–1967*, München 1967, s. 322.

⁶⁸ Tobias Weger ve své knize hodnotí založení SG jako odpověď sociálních demokratů na zakládání ostatních názorových společenství. Blíže: WEGER, „*Volkstumkampf*“, s. 216.

⁶⁹ Josef Seliger do roku 1918 zastával funkci poslance Říšské rady, po vzniku ČSR působil také jako poslanec Národního shromáždění ČSR. V roce 1919 byl zvolen prvním předsedou Německé sociálně demokratické strany dělnické v ČSR, v jejímž čele setrval pouze krátce, když v říjnu 1920 zemřel.

⁷⁰ MÜLLER Mathias, *Die SPD und die Vertriebenenverbände 1949–1977. Eintracht, Entfremdung, Zwietracht*, Berlin 2012, s. 56.

⁷¹ POHL, Karin, *Zwischen Integration und Isolation. Zur kulturellen Dimension der Vertriebenenpolitik in Bayern (1945–1975)*, München 2009, s. 214.

spolupráci také s českou exilovou vládou a jejími představiteli. Těmto politikům poslal Wenzel Jaksch memorandum s názvem *Co přijde po Hitlerovi?*, přičemž jako cíle společenství deklaroval snahy o následnou federalizaci Evropy.⁷² Ve středu zájmů těchto jednání nestála otázka vyhnanců sudetských Němců, nýbrž osvobození Evropy ze spárů nacistické diktatury a její následná obnova při cestě k federalizaci.

V srpnu 1944 vznikl v Londýně pod vlivem Wenzela Jaksche, Willi Wanky, Ernsta Paula, Richarda Reitznera Demokratický sudetský komitét. Politickým cílem tohoto uskupení se stala autonomie oblasti Sudetenland. Po roce 1945 byli zástupci komitétu posláni do několika evropských zemí a Kanady, aby zde mohli ovlivňovat sudetoněmecké emigranty ve smyslu Jakschových tezí.

S koncem roku 1945, s nímž již získala otázka vyhnanců na aktuálnosti, vyslal Jaksch Richarda Reitznera se svými spolupracovníky do západního Německa, aby zjistili organizační a politickou činnost vysídlených sociálních demokratů, na niž by v případě návratu mohli navázat. Následně se 12.–13. dubna 1947 konalo velké zasedání sociálních demokratů odsunutých z ČSR. Na tomto setkání bylo vysídlení Němců označeno jako bezpráví, které musí být napraveno.⁷³ Na výsledek tohoto zasedání navázali její členové v roce 1951, když se zformovala Seliger Gemeinde (dále jen SG).

Celá organizační struktura se utvářela velmi pomalu. V roce 1951 postupně vznikly odnože na území Bavorska. Dalšího rozmachu se sdružení dočkalo až v roce 1956 po spolkové schůzi, kde byly představeny programové teze, které přednesli Richard Reitzner a Volkmar Gabert. Teze se velmi podobaly těm, které již představil Witikobund či Ackermann Gemeinde.⁷⁴

Ve svém programovém prohlášení, považovalo SG „*právo národů na sebeurčení jako jediný přijatelný demokratický princip, při utváření nadnárodních společenství*“ a považovala za svůj hlavní úkol „*poskytnout myšlenky veškerého rakouského a sudetoněmeckého nacionalismu do služeb nového utvoření federalistické Evropy*“.⁷⁵ Tyto myšlenky se přetransformovaly do hlavních cílů celého sdružení, které

⁷² HERDE, STOLZE, s. 96.

⁷³ Tamtéž, 96–98.

⁷⁴ KURAL, *Hlavní organizace*, s. 33.

⁷⁵ *Thesen der Seliger Gemeinde*, s. 322.

usilovalo o to „podporovat zachování jazyka a historie v jihovýchodním evropském prostoru a zachování také osobních vztahů s evropsky smýšlejícími lidmi z tohoto prostoru“.⁷⁶ Těmito myšlenkami se ztotožnilo se zbývajících sdruženími.

SG se tak, jako ostatní sdružení, soustředilo na návrat Němců zpět do vlasti. Avšak pod podmínkou, že nesmí nést stopy nacionalismu a odplaty, zároveň však proklamovala právo vyhnanců na sebeurčení. I zde lze sledovat podobnost s ostatními názorovými společenstvími.

I přesto, že v roce 1949 SG formálně neexistovala, její členové jako zástupci SPD se rovněž aktivně podíleli na vzniku Eichstättské deklarace a Sudetoněmeckého Landsmannschaftu. Politický vliv Seligerovy obce zůstal v podstatě omezen na politiku SPD v padesátých a šedesátých letech. Svými hodnotami a cíly byla SG jediná sudetoněmecká organizace založená bezprostředně po druhé světové válce, která vznikla proti Henleinovské a nacionálně-socialistické tradici.

3.4 Sudetoněmecká rada jako zahraničně-politický orgán

„Gestaltung dieses Zieles zu einer gesamtdeutschen und europäischen Aufgabe.“⁷⁷

Počátky organizace lze nalézt 14. července 1947 v Mnichově, kde se zformoval Pracovní výbor k obhajobě sudetoněmeckých zájmů. Mezi zakladatele patřili Emil Franzel, Richard Reitzner, Walter Becher a Franz Ziegler.⁷⁸ Ve své tiskové zprávě z 16. července 1947 deklaroval výbor své hlavní cíle. Prvním bodem si stanovili: „Shromážďovat veškerý autentický materiál pro přípravu nadcházející mírové konference.“⁷⁹ S tím souvisel i druhý závazek a to „poskytnout průvodce ve všech politických, hospodářských a kulturních otázkách na cestě společného sudetoněmeckého směřování všech jednotlivých akcí“.⁸⁰

Otázka mírové konference byla pro společenství více než aktuální, poněvadž v době jeho postupného konstituování ve dnech 10. až 24. dubna 1947 v Moskvě zasedala rada ministrů zahraničí okupačních mocností. Další konference mocností byla

⁷⁶Tamtéž.

⁷⁷ *Der Sudetendeutsche Rat*. In: HABEL, Fritz, Peter, Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte, München 2003, s. 743.

⁷⁸ POHL, s. 242.

⁷⁹ *Gründung eines Arbeitsausschusses zur Wahrung sudetendeutscher Interessen*. In: HABEL, Fritz, Peter, Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte, München 2003, s. 701.

⁸⁰ Tamtéž.

naplánována do Londýna na podzimní měsíce. Maier ve své knize uvedl, že výbor zaslal na konferenci memorandum, které předal Robertu Murphymu. Avšak dodal, že samotný text memoranda se nedochoval.⁸¹

Hlavní posláním tohoto společenství představovalo zastupování sudetoněmecké skupiny v zahraničně-politických záležitostech. Důležitou roli sehrálo při podepsání Wiesbadenské dohody.⁸² K dalším úkolům SR patřilo především také publikovat manifesty, dokumentace⁸³ a rozličná vyjádření týkající se sudetoněmecké problematiky s důrazem na zahraniční oblasti, a to převážně USA, Velké Británie a skandinávských zemí.⁸⁴

Na počátku roku 1948 se Pracovní výbor přetransformoval v Pracovní společenství na ochranu sudetoněmeckých zájmů. Předsednictvo tvořili Richard Reitzner, Hans Schütz, Rudolf Lodgman von Auen, Emil Franzel, Franz Ziegler, Robert Stöhr, Peter Stark, Roman Herlinger, Edmund Leukert, Toni Köhler a Walter Becher.

Samotná SR vznikla 3. dubna 1955 v Mnichově, když se zformovala ze základů Pracovního společenství.⁸⁵ Tentýž den vydala SR programové prohlášení, ve kterém si stanovila hlavní cíl: „Zasazovat se o probojování právního nároku na vlast, na základě práva národů na sebeurčení a o prosazení tohoto cíle jako celoněmeckého a evropského úkolu.“⁸⁶

SR se skládala ze 30 členů. Prvních 10 z nich vyvstalo ze Spolkového svazu SL, dalších 10 ze Spolkového sněmu a posledních 10 bylo voleno kuriálně.⁸⁷ Tímto způsobem tak byla SR personálně a institucionálně propojena nejen s německým spolkovým sněmem, ale také se sudetoněmeckým exilovým parlamentem. Na vrcholu

⁸¹ MAIER, s. 42.

⁸² Více k Wiesbadenské dohodě najdete v kapitole 4.1 této diplomové práce.

⁸³ Za zmínku stojí v roce 1950 vydaný svazek *Die Deutschen in Böhmen und Mähren*, ve kterém je z historického hlediska posouzen vliv „německé“ kultury na rozvoj těchto zemí s tím, že je zde snaha skrze tento vývoj reflektovat právo na vlast. V tomtéž roce vyšla také pod jménem Výboru (pozdější rady) *Dokumentation zu Austreibung der Deutschen*, která byla financována z členských příspěvků SL.

⁸⁴ HERDE, STOLZE, s. 32.

⁸⁵ POHL, s. 242.

⁸⁶ ZIMMERMANN, Volker, *Sudetští Němci a nacionální socialismus*. In: KURAL, Václav (ed.), *Studie o sudetoněmecké otázce*, Praha 1996, s. 57.

⁸⁷ MAIER, s. 199.

rady stanulo čtyřčlenné prezidium, z nichž jeden člen pocházel z úřadu mluvčího SL. Zbývající členové byli voleni ze spolkového pléna.⁸⁸

Během svého působení byla Sudetoněmecká rada sloučena se Sudetoněmeckým Landsmannschaftem. Hlavním rozdílem však bylo teritoriální zaměření obou spolků, kdy se SR zaměřovala na prosazování sudetoněmeckých zájmů v zahraničí. Naopak SL se orientoval spíše na uplatnění svých cílů na vnitropolitické scéně a snažil se tak zajistit dobrou integraci vyhnaných Němců.

3.5 Sudetoněmecký Landsmannschaft jako mluvčí „Volksgruppe“

„Die Sudetendeutsche Landsmannschaft betrachtet sich als die außerhalb der Heimat gegebene Gestaltung der sudetendeutschen Volksgruppe.“⁸⁹

Z rozvíjejících se programových proudů začala postupně vyvstávat potřeba zaštitujícího sudetoněmeckého orgánu. Po zrušení spojeneckého zákazu o spolčování sudetských Němců v roce 1948 postupně vznikala možnost tuto zastřešující organizaci zformovat.⁹⁰ Představitelé jednotlivých tzv. názorových skupin (*Gesinnungsgemeinschaften*), Ackerman Gemeinde, Witikobund a v tehdejší době pomalu se formující sociální demokraté tak začali přemýšlet nad eventualitou společného sdružení.

Celému jednání o vzniku Sudetoněmeckého Landsmannschafu předcházelo setkání vědců, umělců a představitelů spolků ve městě Eichstätt, kde nakonec byla 30. listopadu 1949 přijata Eichstättská adventní deklaráce.⁹¹ Zmíněný text podepsalo celkem 17 zástupců jak z politických, tak z vědeckých kruhů.⁹²

Základy Eichstättské deklaráce byly vystavěny na podkladu 3 názorových spolků zahrnujících katolické AG, sociálně demokratické SG a lidový WB. I přesto, že v některých částech se jejich názorová pole rozcházela, středobodem jejich společného zájmu se stalo právo a boj o vlast či návrat do vlasti, což se promítlo do samotného

⁸⁸ POHL, s. 243.

⁸⁹ *Erklärung der Sudetendeutschen Landsmannschaft*. In: NITTNER, Ernst, Dokumente zur Sudetenfrage 1916–1967, München 1967, s. 349.

⁹⁰ KURAL, *Hlavní organizace*, s. 36.

⁹¹ Eichstättská adventní deklaráce má v německém originále několik názvů: *Eichstätter Erklärung*, *Grundsätze einer sudetendeutschen Europa-politik* nebo také *Entschliebung sudetendeutcher Politiker und Wissenschaftler*.

⁹² Mezi signatáře Eichstättské deklaráce patřili Walter Becher, Walter Brand, Friedrich Brehm, Emil Franzel, Hermann Götz, Walter Hergl, Hermann Hönig, Wenzel Jaksch, Eugen Lemberg, Gottfried Preissler, Richard Reitzner, Reinhold Riedel, Rudolf Schreiber, Hans Schütz, Paulus Sladek, Wilhelm Turnwald a Walter Zawadil. Více též: WEGER, „*Volkstumkampf*“, s. 433.

textu. Do znění deklarace se odrazila tehdejší situace rozděleného Německa na jednotlivé okupační zóny. Sudetští Němci v prohlášení deklarovali, že „*současné rozdělení Německa je neudržitelné*“⁹³ a požadovali řešení této situace, v nejlepším případě znovusjednocením Německa.

Tak jako v jednotlivých prohlášeních názorových společenství, rezignovali signatáři deklarace na shazování kolektivní viny na český nebo polský národ. Přestože se sudetští Němci v deklaraci zřekli pomsty a odplaty, požadovali však potrestání zločinů proti lidskosti spojených s odsunem. Doslova v deklaraci stálo: „*My sudetští Němci nechceme odplatu, ale spravedlnost.*“⁹⁴

Představitelé vyhnaneckých svazů také vznesli požadavek týkající se vymezení hranic a práva na majetek. Bezpodmínečným bodem se tak stal „*návrat vlasti v jazykových a prostorových hranicích před rokem 1937*“.⁹⁵ Základním předpokladem se sudetským Němcům stal pořádek v podunajském prostoru s ohledem na situaci v roce 1937.

Eichstättská deklarace byla jedna z prvních společných prohlášení, kde se sudetoněmecká skupina vzdala odplaty a usilovala o urovnání vztahů mezi němci a západními Slovany. Významným prvkem, který hrál po další léta důležitou roli, byl požadavek na navrácení vlasti. V prohlášení se odrazila rovněž dobová politická atmosféra, když spolky zdůraznily hrozbu východní totality, která byla podle nich zakořeněná ve spojení imperialistického panslavismu a bolševismu.⁹⁶

V návaznosti na Eichstättské setkání přijal 14. prosince 1949 spolkový kancléř Konrád Adenauer ve své pracovně sudetoněmecké členy spolkového sněmu Hanze Schütze, Richarda Reitznera a Waltera Zawadila. Přítomní předali kancléři text Eichstättské deklarace. Při následné debatě o základech sudetoněmecké evropské politiky, popřál jim Adenauer za jejich formulace, které považoval za „*správné a velmi dobré*“.⁹⁷

⁹³ *Erklärung der Sudetendeutschen Landsmannschaft*, s. 349.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ WEGER, „*Volkstumkampf*“, s. 434.

Deset dní poté završilo formování SL podepsání Detmoldské deklarace⁹⁸ ze dne 24. a 25. ledna 1950.⁹⁹ Mluvčím celého spolku byl zvolen Rudolf Lodgman von Auen.¹⁰⁰ V Detmoldu byl již SL zakotven na celostátní úrovni zejména také tím, že se ihned pasoval do role „*mluvčího celé sudetoněmecké skupiny*“.¹⁰¹

Na rozdíl od předchozího setkání a prohlášení v Eichstättu, kde hlavní úlohu sehráli zástupci Ackermann Gemeinde, iniciovali vznik Detmoldské deklarace především představitelé Witikobundu, zvláště skupina kolem Waltera Branda. Witikobund tím dokázal, že nechtěl zůstat pozadu. Detmoldská deklarace navázala na předchozí prohlášení, kdy se v ní odrazily jak jednotlivá prohlášení názorových spolků, tak Eichstättská deklarace. V prohlášení zaznělo: „*Sudetoněmecká národnostní skupina pokládá za svůj úkol zachovat sama sebe německému národu, udržovat živé své vlastenecké vědomí a právní nárok na vlast a zprostředkovat německví své zkušenosti pohraničních Němců. Jejich cílem je znovu získání vlasti.*“¹⁰²

V Eichstättské a v Detmoldské deklaraci přijatých v letech 1949 a 1950 lze sledovat, jak se do jejího znění odrazila nacistická propaganda, jejíž odkaz nesli někteří představitelé spolku. Což se především ukázalo na tom, že se zde zrcadlila myšlenka nového pořádku v Podunajském prostoru. Detmoldská deklarace byla zakládajícím dokumentem spolkového svazu SL a v padesátých letech se stala spolu s Chartou německých vyhnanců jeho programovým dokumentem.

Co se týče struktury celého SL, hlavní postavu představoval mluvčí, jenž určoval hlavní politický směr. Dalším orgánem bylo předsednictvo, v době založení složené z 10 členů WB, 4 členů AG a 1 ze SG. Ústředním orgánem sdružení se stal Spolkový svaz s 86 členy z Německa a Rakouska. Členové svazu byli voleni na 4 roky. Tuto strukturu doplňovaly zemské svazy, z nichž nejvýše stálo Bavorsko. Tyto svazy se dále

⁹⁸ Viz příloha č. 6.

⁹⁹ SALZBORN, Samuel, *Grenzenlose Heimat*, Berlin 2000, s. 104.

¹⁰⁰ Rudolf Lodgman von Auen se narodil 21. prosince 1877. Již za Rakouska-Uherska působil v politice jako poslanec Říšské rady. V meziválečném Československu byl členem Národního shromáždění za Německou národní stranu (Deutsche Nationalpartei). V letech 1918–19 stanul v čele sudetoněmecké provincie Deutschböhmen. Po druhé světové válce se stal mluvčím sudetských Němců.

¹⁰¹ *Gründung der Sudetendeutschen Landsmannschaft. Detmolder Erklärung der SL*. In: NITTNER, Ernst, *Dokumente zur Sudetenfrage 1916–1967*, München 1967, s. 352.

¹⁰² BÖHM, 173–174.

dělily na jednotlivé okresy. Druhou část těchto struktur tvořily krajanstva nebo obce mimo SRN, především z předmnichovského Československa a Rakouska.¹⁰³

Velmi důležitou roli v rámci SL sehrály tiskové orgány sdružení. Do tvorby politiky SL se zapojily týdeník *Sudetendeutsche Zeitung* a měsíčník *Mitteilungsblatt der Sudetendeutscher Landsmannschaft*. Kromě toho nedílnou součástí SL byly postupně vznikající kulturní a vědecké instituce, které v životě vyhnanců získaly významný podíl na utváření jejich kulturní identity a napomáhaly jim při vyrovnávání se s frustrací odsunu. Mezi ně patřily (dosud patří), Sudetoněmecký archiv v Mnichově (*Sudetendeutsches Archiv*), muzea, galerie a knihovny, Kruh sudetoněmeckých studentů (*Die Sudetendeutschen Studenten*), Spolek Adalberta Stiftera (*Adalbert Stifter Verein*), Sudetoněmecká akademie věd a umění (*Sudetendeutsche Akademie der Wissenschaften und Künste*), Sudetoněmecká mládež (*Sudetendeutsche Jugend*).¹⁰⁴

Vzhledem k tomu, že se SL skládal z několika názorových uskupení a členská základna se postupně stále více rozrůstala, kromě toho se na území západního Německa zformovalo velké množství lokálních organizací. Postupně se také formovalo jednotné programové zaměření. Počátečním bodem se stala Charta německých vyhnanců z 5. srpna 1950, jejíž znění podepsaly v Bad Cannstadt veškeré vyhnanecké organizace, včetně SL, který ještě v této době nebyl považován za nadstavbovou organizaci všech sdružení.¹⁰⁵

V Chartě se objevily dvě skupiny základních tezí. Do první z nich zařadili sudetští Němci tři základní povinnosti, které si stanovili. Představitelé sudetoněmecké skupiny se tak v prvním bodě zavázali, že se vzdají pomsty a především odplaty. Ve svém prohlášení deklarovali, že se budou podílet na utváření sjednocené Evropy a aktivně se zapojí do výstavby Německa.¹⁰⁶ V druhé skupině tvrzení, která obsahovala základní spis vyhnanců, se odrazily požadavky, které jejich představitelé prosazovali, zejména právo na seburčení a na domov.

V druhé části požadovali vyhnanci čtyři základní práva. Jedním z nich bylo postupné a promyšlené začlenění vyhnanců do všech povolání německého národa,

¹⁰³ KURAL, *Hlavní organizace*, s. 36.

¹⁰⁴ Více informací o jednotlivých uskupeních viz: HERDE, STOLZE, s. 156–199.

¹⁰⁵ SALZBORN, s. 57.

¹⁰⁶ *Charta der deutschen Heimatvertriebenen*. In: NITTNER, Ernst, *Dokumente zur Sudetenfrage 1916–1967*, München 1967, s. 358.

s čímž úzce souvisel i další požadavek na „stejně právo jako občané státu, nejen před zákonem, nýbrž i v každodenní skutečnosti“.¹⁰⁷ Včlenění do struktur běžného života požadovali sudetští Němci také na úrovni Evropy, když očekávali činné zapojení německých vyhnanců do výstavby Evropy. Dalším z významných právních požadavků bylo: „*Spravedlivé a rozumné rozdělení břemen poslední války na celý německý národ a poctivé provedení této zásady.*“¹⁰⁸

Společným prohlášením se tak sudetoněmecká skupina sjednotila na celostátní úrovni. Znění Charty se vtisklo do politiky vyhnaneckých organizací. Až v roce 1961 ji nahradil Sudetoněmecký program, tzv. 20 bodů. Hlavními požadavky sudetských Němců, které byly ve vzájemných jednáních značně problematické, se staly právo na vlast a na sebeurčení.

3.6 Rekapitulace

Po druhé světové válce vznikaly na území pozdější Spolkové republiky Německa různá uskupení hájící zájmy sudetských Němců odsunutých z pohraničních území Československa. Centrem zájmu této kapitoly se staly názorové spolky, které se postupně sloučily do Sudetoněmeckého Landsmannshaftu.

Prvním názorovým sdružením vzniknuvším v roce 1946 po druhé světové válce se stala Ackermann Gemeinde v čele s Paulusem Sladekem, jehož hlavní poslání představovalo hájit zájmy sudetoněmeckých katolíků. O čtyři roky později vznikl Witikobund, představující nejradikálnější organizaci ze třech zmíněných spolků. Jako poslední, především kvůli působení předních představitelů v exilu, vznikla Seliger Gemeinde, zastřešující sudetoněmecké sociální demokraty. Tato tři uskupení se poté sdružila do Sudetoněmeckého Landsmannshaftu, který se tak stal hlavním zástupcem sudetoněmecké národnostní skupiny. SL zastupoval zájmy odsunutých Němců především na domácí politické scéně, zahraniční vztahy reprezentovala Sudetoněmecká rada, která se zformovala roku 1955.

SL by nevznikl bez dvou zásadních dokumentů. Eichstättská adventní deklarace vzešla z jednání sudetoněmeckých politiků, vědců a umělců v roce 1949, kde si stanovili základní úkoly a poslání v rámci sudetoněmeckých zájmů. Detmoldská

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Tamtéž.

deklarace představovala programový dokument, jehož přijetím se konstituoval SL. Základem obou dokumentů byl požadavek navrácení vlasti a majetku na základě práva na sebeurčení. Zároveň se představitelé sdružení zavázali, že odmítají odplatu jako způsob řešení vzájemných vztahů, avšak požadovali spravedlnost při hodnocení zločinů spojených s odsunem Němců z Československa.

Vzhledem k velkému množství vzniklých organizací, které se v průběhu prvních let na území Německa zformovaly, přijala sudetoněmecká skupina Chartu německých vyhnanců. Znění Charty navazovalo na dva již zmíněné dokumenty, jejichž hlavním cílem bylo právo na vlast a odsouzení odplaty jako řešení při získávání majetku zpět. Jednotlivé prvky se odrážely do jednání s československou stranou. Následující kapitoly analyzují, jak se především Sudetoněmecký Landsmannschaft a jeho názorová sdružení zasadily o prosazování sudetoněmeckých zájmů do oficiálních rozhovorů.

4 SUDETONĚMECKÝ LANDSMANNSCHAFT A ČESKOSLOVENSKO V LETECH 1945–1989

Události během druhé světové války a krátce po ní představovaly pro československo-německé vztahy významný mezník. Pod tíhou nacistických zločinů bylo sudetoněmecké obyvatelstvo přesídleno z pohraničních oblastí Československa na území budoucí Spolkové republiky Německo. Události spojené jak s nacistickou diktaturou, tak poválečným odsunem Němců představovaly ústřední témata dialogu mezi Čechy a Němci na cestě ke sblížení a narovnání vztahů.

Následující kapitola analyzuje zásadní mezníky v „životě“ Sudetoněmeckého Landsmannschafu mezi lety 1945 a 1989, který se významně podílel na výstavbě československo-německých vztahů z pohledu vysídlenců. Na dalších stranách jsou rozebrány programové dokumenty z roku 1961 a 1979, které se odrazily do politické rétoriky SL.

Prvním významným krokem ke zlepšení československo-sudetoněmeckých vztahů představovala Wiesbadenská dohoda mezi Československým národním výborem a Pracovním společenstvím pro ochranu sudetoněmeckých zájmů z roku 1950. Dohoda je zde reflektována jako počáteční akt vzájemných snah o porozumění.

Koncem šedesátých a začátkem sedmdesátých let se do vztahů mezi ČSSR a SRN otiskla tzv. východní politika Willyho Brandta (*Ostpolitik*). V rámci oteplování vztahů západního Německa a sovětského bloku byla podepsána v roce 1973 Pražská smlouva, která je předmětem jedné z podkapitol. Cílem této podkapitoly je zhodnotit vliv spolků na oboustranná jednání. Kromě toho je zde rozebrán oficiální postoj vyhnaneckých sdružení k textu smlouvy. Kapitola je ukončena právě Pražskou smlouvou, jelikož v osmdesátých letech se na poli česko-německých vztahů neodehrály významné události, které by se odrazily do politiky sudetoněmeckých sdružení. Na přelomu osmdesátých a devadesátých let s postupným pádem komunistického režimu v Československu a sjednocením Německa viděly obě strany možnost znovu zahájit vzájemné dialogy. Období po roce 1989 již není předmětem této kapitoly.

4.1 Wiesbadenská dohoda

„Beide Teile betrachten die Rückkehr der vertriebenen Sudetendeutschen in ihre Heimat als gerecht und daher selbstverständlich.“¹⁰⁹

Wiesbadenská dohoda¹¹⁰ představovala první významnější jednání vedené mezi českou a německou stranou po druhé světové válce a po následném odsunu Němců. Samotnému vzniku úmluvy však předcházela různá jednání, především mezi exilovými politiky.

Setkání ovlivnila Pražská smlouva uzavřená mezi prozatímní vládou NDR a vládou ČSR dne 23. června 1950.¹¹¹ Za československou vládu smlouvu podepsal Antonín Zápotocký, německou prozatímní vládu reprezentoval Walter Ulbricht. V této smlouvě obě strany deklarovaly, že se zříkají požadavku na území či hranice, a to především ty z německého pohledu. Odsun Němců zde byl reflektován jako spravedlivý a neměnný akt.¹¹² Proti znění Pražské deklarace se ohradil německý spolkový sněm, který ve svém prohlášení z 14. července 1951¹¹³ uvedl: *„Pražská smlouva není slučitelná s nezczizitelným právem lidí na svou vlast.“*¹¹⁴ Spolkový sněm nakonec Pražskou smlouvu prohlásil za neplatnou.

Této konstelace využili sudetští Němci, kteří situaci velmi dobře sledovali a začali jednat. Poprvé se představitelé československého exilu¹¹⁵ setkali s mluvčím vyhnanců Rudolfem Lodgmanem 23. července 1950.¹¹⁶ Rudolf Storch popisuje první setkání mezi Lodgmanem a Prchalou následovně: *„byl to akt osobní zdvořilosti, a politického významu, když Čech Prchala pozdravil Lodgmana plynulou němčinou a ten*

¹⁰⁹ *Abkommen zwischen dem Tschechischen Nationalausschuß, London und der Arbeitsgemeinschaft zur Wahrung sudetendeutscher Interessen.* In: HABEL, Fritz, Peter, Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte, München 2003 Dokumente, s. 724.

¹¹⁰ Blíže k textu Wiesbadenské dohody v příloze č. 5.

¹¹¹ ZIMMERMANN, Volker, *Proměnlivá spojenectví. NDR a její vztahy k Československu a Polsku v padesátých a šedesátých letech 20. století.* In: BUCHHEIM, Christoph a kol.(eds) Československo a dva německé státy, Ústí nad Labem 2011, s. 85.

¹¹² *Prager Erklärung zwischen ČSR und DDR.* In: NITTNER, Ernst, Dokumente zur Sudetendeutschen Frage 1916–1967, München 1967, s. 355.

¹¹³ Samotné prohlášení bylo schváleno 350 členy Spolkového sněmu proti 15 členům Komunistické strany Německa (KPD).

¹¹⁴ *Erklärung des Deutschen Bundestages.* In: HABEL, Fritz, Peter, Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte, München 2003, s. 723.

¹¹⁵ Lev Prchala založil spolu s Petrem Prídavkem v roce 1940 v Londýně Český národní výbor.

¹¹⁶ WEGER, „*Volkstumkampf*“, s. 446.

mu na to odpověděl výbornou češtinou.“¹¹⁷ Na této schůzce projednali zástupci obou stran znění vzájemné dohody.

Následně 1. srpna předložil Lodgman Schützovi a Reitznerovi návrh smlouvy, kterou ujednal s generálem Prchalou, oba zmínění ji přijali. Dne 4. srpna 1950 byla podepsána Wiesbadenská úmluva mezi Českým národním výborem v Londýně a Pracovním společenstvím pro ochranu sudetoněmeckých zájmů. Za Český národní výbor dohodu podepsali generál Lev Prchala¹¹⁸ a Vladimír Pekelský.¹¹⁹ Na sudetoněmecké straně stáli Rudolf Lodgman von Auen, Hans Schütz a Richard Reitzner. Ratifikována byla o den později.¹²⁰

Na tiskové konferenci 16. srpna v Londýně nastínil Karel Locher cíle dohody s ohledem na nové uspořádání Evropy. Ve stejný den proběhla tisková konference také v Mnichově, kde Rudolf Lodgman označil úmluvu za „*přínos k výstavbě Evropy, která by mohla vzniknout jen na základě volného rozhodování jejích národů*“.¹²¹ Ve Wiesbadenské smlouvě se vyskytovaly požadavky sudetských Němců, které se objevovaly v prohlášení formujících se názorových společenství.

Hned v prvním odstavci obě smluvní strany deklarovaly demokratické základy jejich přesvědčení a odmítly totalitní systémy, a to především s ohledem na formující se východní blok pod vlivem Stalina. Demokratické urovnání poměrů „*považují za součást boje o sjednocenou Evropu*“, čehož mělo být dosaženo pouze na základě práva národů na sebeurčení.¹²²

¹¹⁷ STORCH, Rudolf, *Wiesbadener Abkommen*. In: *Sudetenland* 12, 1970, 3, s. 281.

¹¹⁸ Za první světové války působil Lev Prchala na východní frontě. V roce 1936 byl povýšen na armádního generála. Během druhé světové války emigroval nejdříve do Francie poté do Velké Británie. V exilu byl jeden z těch, kteří se stavěli proti politice Edvarda Beneše. V roce 1940 se stal zakládajícím členem Českého národního výboru, který zastupoval tu část emigrace, které se nejprve nelíbil Benešův příklon k SSSR a po skončení války odsoudil i postup Benešovy ČSR proti Slovákům a sudetským Němcům. Za spolupráci se sudetskými Němci obdržel L. Prchala v roce 1958 Evropskou cenu Karla IV. udělovanou Sudetoněmeckým Landsmannschaftem.

¹¹⁹ Vladimír Pekelský byl členem Vlajky, v roce 1945 byl zatčený za kolaboraci s Němci. Další rok se mu podařilo utéct z vězení a dostat se do západního Německa.

¹²⁰ V den ratifikace smlouvy byla uveřejněna také Charta německých vyhnanců, jež je reflektována v kapitole 3.5 o vzniku Sudetoněmeckého Landsmannschaftu.

¹²¹ WEGER, „*Volkstumkampf*“, s. 451.

¹²² *Abkommen zwischen dem Tschechischen Nationalausschuß, London und der Arbeitsgemeinschaft zur Wahrung sudetendeutscher Interessen*, s. 724.

Do smlouvy se odrazil požadavek sudetských Němců o návrat do vlasti, na kterém se s exilovými politiky shodli. Smluvní strany konstatovaly, že „považují návrat sudetoněmeckých vyhnanců do jejich vlasti za spravedlivý a tudíž samozřejmý“.¹²³

Dobová politická konstelace se odrazila do znění úmluvy, když se signatáři shodli: „Obě strany jsou za jedno, že o konečném státně-politickém uspořádání rozhodnou oba národy ve smyslu ustanovení bodu 2, a to jakmile bude osvobozen český národ a jakmile se vrátí sudetští Němci do svých domovů.“¹²⁴ Osvobozením chápali signatáři oprostění od vládnoucí politické ideologie, která tak český národ svazovala a nedovolovala mu řešit problémy s německou stranou.

Lodgman s Prchalou se shodli, „aby mohly býti vytvořeny předpoklady nového soužití obou národů, které v průběhu tisíciletí žily v nejužším svazku a také v něm v budoucnu žítí budou, dohodly se obě strany, že se k tomuto účelu ustaví Federální výbor. Obě strany budou v tomto výboru zastoupeny rovným dílem.“¹²⁵ Na základě tohoto prohlášení vznikl v Bonnu 15. prosince 1950 Sudetoněmecko-český federativní výbor, který měl za úkol pracovat na transformaci vztahů mezi Čechy a Němci.¹²⁶ Předsednictvo výboru se skládalo ze signatářů Wiesbadenské dohody vyjma Vladimíra Pekelského, místo něhož zastupovali českou stranu Karel Locher a Vladimír Ležák-Borin spolu se Lvem Prchalou. Hlavním centrem výboru se stal Bonn, mimo hlavní město poté Mnichov a Londýn.¹²⁷ Ve středu 20. prosince se konalo první zasedání Federativního výboru. Tento hlavní orgán sudetoněmecko-českého sblížení existoval dále jako grémium, ale od počátku byl považován za „mrtvě narozené dítě“.¹²⁸

Wiesbadenská úmluva nebyla nikdy oficiálními představiteli komunistického ČSR ani zástupci českého exilu přijata.¹²⁹ Sudetoněmeckou stranou byla však považována za klíčový dokument s ohledem na vnímání česko-německých vztahů, a to především v otázce práva na vlast a sebeurčení. Reprezentanti SL vnímali dohodu jako důležitý akt při případném budoucím česko-sudetoněmeckém vyrovnání.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ MAIER, s. 54.

¹²⁷ *Gründung des sudetendeutsch-tschechisch Föderausschusses*. In: NITTNER, Ernst, *Dokumente zur Sudetendeutschen Frage 1916–1967*, München 1967, s. 363.

¹²⁸ WEGER, „*Volkstumkampf*“, s. 458.

¹²⁹ KURAL, *Hlavní organizace*, s. 40.

Lev Prchala reflektoval postoje jednotlivých stran pro Sudetendeutsche Zeitung. Jedna strana veřejnosti přijala smlouvu s úlevou, druhá – komunistická – smlouvu přijala velmi odmítavě. Ve svém prohlášení uvedl, že v ČSR byl označen za fašistu a zločince, ovlivněného americkým imperialismem. Komunistická nomenklatura prohlásila Wiesbadenskou dohodu jako nástroj představitelů SS s cílem zničit Československo. Prchala zde uvedl, že za tento akt mu bylo vyhrožováno trestem odnětí svobody či trestem smrti. Na druhou stranu, západní mocnosti přijaly text dohody zpočátku velmi opatrně s ohledem na mírové vztahy se SSSR, avšak v mnoha jiných zemích byla vítána jako jeden z prvních kroků k demokratické reorganizaci Evropy.¹³⁰

Wiesbadenská dohoda se stala trnem v oku Radě svobodného Československa, jakožto jediného oficiálního představitele československého exilu. Členové Rady poukazovali na to, že Lev Prchala nemá v československém exilu výsadní postavení,¹³¹ a tak nemůže být úmluva považována za oficiální dokument v rámci českoněmeckých vztahů. Vzhledem k těmto událostem cílilo Sudetoněmecké sdružení své vyjednávání také na členy Rady svobodného Československa.¹³² Právě z toho důvodu předseda Lodgman von Auen vyslal Simona za SL k vyjednávání s Ferdinandem Peroutkou.

Na konci listopadu 1950 vystoupili Lev Prchala a sudetoněmecká delegace pod vedením Wilhelma Thurnwalda na světové konferenci v Caux. Před 1600 představiteli 21 států mluvil Lev Prchala o své vůli dosáhnout lepšího porozumění mezi oběma národnostmi. Ve svém projevu uvedl: „*Cítím se zavázán hříchy, kterými se můj národ provinil proti svému sousedovi, chtěl bych se nejen přiznat, ale chtěl bych se svým sudetoněmeckým přátelům omluvit za všechno bezpráví, které na nich Češi napáchali*“.¹³³ Wilhelm Thurnwald na to odpověděl, že úmluva s Českým národním výborem by byla revolučním aktem pro nové uspořádání vztahů mezi národy střední Evropy. Se svým projevem vystoupil také Rudolf Storch, předseda Anglo-sudetského klubu, který představil přehled česko-německých vztahů v historickém kontextu. Jeho příspěvek přijalo publikum v Caux také velmi pozitivně.

¹³⁰ *Weg zu Frieden*, Sudetendeutsche Zeitung 4. 8. 1951, 1/18, s. 1.

¹³¹ Na to uvedl publicista Jindřich Skalický v časopise *Skutečnost*, že Prchala „není mluvčím československého exilu“, cit. dle WEGER, „*Volkstumkampf*“, s. 453.

¹³² Rada svobodného Československa formálně vznikla 25. února 1949 ve Washingtonu. Tato exilová organizace se stala hlavním představitelem československé emigrace. Mezi hlavní osobnosti patřili Petr Zenkl, Ferdinand Peroutka, Hubert Ripka a další.

¹³³ *Die Sudeten deutsche Frage auf der Weltkonferenz für moralische Aufrüstung in Caux*, In: NITTNER, Ernst, *Dokumente zur Sudetendeutschen Frage 1916–1967*, München 1967, s. 360.

Uvedení Wiesbadenské dohody na mezinárodním poli představovalo významný bod pro získání povědomí o sudetoněmeckém problému. Samotná dohoda zde však nijak reflektována nebyla, vzhledem k tomu, že rovněž na mezinárodní scéně si představitelé všimli nejednotnosti uvnitř jednotlivých stran. Jak uvedl Tobias Weger, byla Wiesbadenská dohoda v tomto ohledu pouze ztrátou času.¹³⁴

4.2 Šedesátá léta ve stínu Mnichova

„Münchner Abkommen – gültig oder ungültig?“

Hlavní orgán vysídlenců představil programový dokument s názvem Stanovisko sudetoněmecké rady k sudetské otázce, který prošel schválením SR 15. ledna 1961. Čtyři měsíce poté bylo stanovisko přijato také spolkovým shromážděním Sudetoněmeckého Landsmannschafu jako jeho hlavní programový dokument. Vypracovaný sudetoněmecký program se skládal ze dvou částí. První část zahrnovala body týkající se sudetské krize, jejích příčin a důsledků. Druhá část obsahovala teze, které měly určovat budoucí vývoj sdružení.

Ihned v prvním bodě se vyhnanci vrátili k formování Československa po první světové válce a to výrokem, že *„sudetské otázky – a tím také sudetské krizi na podzim 1938 – lze správně porozumět jen na pozadí vzniku Československa v letech 1918/1919“*.¹³⁵ Vyhnaní Němci se odvolávali na vznik československého státu a přičlenění území s německou menšinou do nově vzniklé republiky, které podle nich proběhlo proti lidským právům, a především zde vytýkali porušení práva národů na sebeurčení deklarované W. Wilsonem.

V bodech šest a sedm sudetoněmeckého programu odsoudili vyhnanci Hitlerovu politiku vůči ČSR. Především upozorňovali na obsazení Československa, následné vytvoření Protektorátu a jeho loutkové vlády. Neopomněli však zdůraznit, že Hitler *„hrál s osudem sudetských Němců nesvědomitou hru a vynutil si vývoj vedoucí k Mnichovské dohodě“*.¹³⁶ Vysídlenci se tak cítili podvedeni a distancovali se od prosazování kolektivní viny na celý německý národ.

¹³⁴ WEGER, „Volkstumkampf“, s. 455.

¹³⁵ HOUŽVIČKA, Václav, *Czechs and Germans 1848–2004. The Sudeten Question and the Transformation of Central Europe*, Praha 2015, s. 351.

¹³⁶ *Stellungnahme des Sudetendeutsches Rates zur Sudetenfrage*. In: HABEL, Fritz, Peter, *Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte*, München 2003, s. 767.

Pro další budoucí vývoj česko-německých vztahů hrály důležitější roli body 11 až 20 v části Pohled do budoucna. Jedenáctý bod programu deklaroval: „*Nejen sudetští Němci, nýbrž i německý národ vcelku se nikdy nesmíří s vyhnáním sudetských Němců z jejich staletí trvající vlasti.*“¹³⁷ S ohledem na stávající politickou situaci uvedli vyhnanci, že se nesmíří ani s tím, že českému národu byla odepřena svoboda a nezávislost, týkající se nastoupivší komunistické ideologie v únoru 1948.

Tak jako dříve v Eichstättské adventní deklaraci či Delmoldské deklaraci, odmítli vyhnanci jakoukoliv formu odplaty. Sudetští Němci se zavázali, že neuznávají kolektivní vinu českého národa a posuzují všechny osoby podle toho, co si o vyhnání myslí. I přes to se však nezřekli obnovení porušeného práva a zadostiučinění za škody způsobené vyhnáním.¹³⁸

Tak jako v Chartě německých vyhnanců a programových prohlášeních SL i do 20 bodů se promítlo politické úsilí, ve kterém si zakládali na právu na domov a na právu národů na sebeurčení v rámci evropské integrace, a sice nezávisle na sporné mnichovské dohodě z roku 1938. Vyhnanci však poukázali na to, že předpokladem pro mírové soužití v jednom státě na základě národů na sebeurčení, bylo odstranění jednotného konceptu čechoslovakismu a prosazování určitých národů.

Dvacátý bod stanoviska zahrnoval budoucí postavení československo-německého vztahu v rámci evropské integrace. Sudetoněmecká rada stanovila, že „*budoucí vztah mezi sudetskými Němci, Čechy a Slováky může uspokojivě vzniknout v rámci společné evropské integrace. To předpokládá v dlouhé době smíření mezi německým národem a jeho východními sousedy*“.¹³⁹

Sudetoněmecký program se stal významným dokumentem, ze kterého vyhnanecské svazy vycházely. Na tento dokument navázal také Manifest 79, který je analyzován v další kapitole této diplomové práce. Jejich požadavky stanovené v tomto programu se promítly do vzájemných česko-německých jednání především v šedesátých letech. Jeho Problematický bod představoval požadavek národů na sebeurčení a břemeno, které sebou nesla Mnichovská dohoda. Diskuze o platnosti Mnichovské dohody se vedly celá šedesátá léta.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Tamtéž.

K neplatnosti Mnichovské dohody se vyjadřovaly vlády jak ČSSR, tak i SRN. Pro účely této diplomové práce byla diskuze rozebrána z pohledu sudetoněmeckých organizací. K Mnichovské dohodě se vyjádřili jak jednotlivý představitelé názorových spolků, tak samotný SL jako zástupce sudetoněmecké národnostní skupiny.

Vstřícným krokem Spolkové vlády SRN spojené s německou politikou představovala mírová nóta z 25. března 1966 zaslaná státům západní Evropy, východního bloku, ale také arabským zemím.¹⁴⁰ Základem této nóty se stalo zřeknutí se násilí. Spolkový kancléř Erhard zde mimo jiné uvedl: „*Spolková vláda se domnívá, že Mnichovská dohoda z roku 1938 byla Hitlerem zničena a nemá tak žádné územní nároky.*“¹⁴¹

Československá vláda odpověděla na toto prohlášení 5. května 1966. ČSSR ocenila snahu německé vlády o zlepšení vztahů mezi oběma zeměmi. Zároveň však podotkla, že pokud by chtěl kancléř Erhard a jeho spolupracovníci zlepšit vzájemné vztahy, museli by odsoudit Mnichovskou dohodu a uznat její neplatnost od samého začátku.¹⁴²

Na československé prohlášení z května navázala 13. prosince 1966 velká koalice v čele s kancléřem prohlášením týkajícího se soužití Čechů a Němců s ohledem na Mnichovskou dohodu. Spolková vláda prohlásila, že rozumí požadavkům jak sudetských Němců, tak české straně, avšak co se týče Mnichovské dohody, postavila se na stranu Čechů. Ve svém vyjádření politici v čele s Brandtem a Kiesingerem uvedli: „*Spolková vláda odsuzuje politiku Hitlera, která byla zaměřena na zničení československého státu. Jsme toho názoru, že hrozba násilí uzavřená skrze Mnichovskou dohodu již není platná.*“¹⁴³ SRN však předpokládala, že neplatnost může přinést do vzájemných vztahů jisté nesnáze. Podmínkou pro neplatnost dohody mělo být vyřešení práva na státní příslušnost. Spolková vláda tím chtěla vyřešit problematiku

¹⁴⁰ KNAPP, Manfred, *Zusammenhänge zwischen der Ostpolitik der BRD und den deutsch-amerikanischen Beziehungen*. In: JAHN, Egbert, RITTBERGER, Volker (eds.), *Die Ostpolitik der BRD Triebkräfte, Widerstände, Konsequenzen*, Opladen 1974, s. 161.

¹⁴¹ *Note der Bundesregierung Erhard an zahlreiche andere Regierungen über die deutsche Friedenspolitik*. In: HABEL, Fritz, Peter, *Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte*, München 2003, s. 782.

¹⁴² *Note der ČSSR Regierung*. In HABEL, Fritz, Peter, *Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte*, München 2003, s. 783.

¹⁴³ *Regierungserklärung der Bundesregierung Kiesinger/Brandt*. In: HABEL, Fritz, Peter, *Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte*, München 2003, s. 786.

sudetských Němců, nad kterými držela patronát. Zároveň kancléř uznal, že obě zainteresované strany, jak sudetští Němci, tak československý národ, si prošli obdobím křivd a bezpráví. Tuto dobu považovali za kapitolu z dějin, která by měla být uzavřena a mělo by tak být docíleno zlepšení vzájemného sousedství.¹⁴⁴

Během této diskuze přišel SL 19. února 1967 s kritikou tehdejších česko-německých vztahů. Svou argumentaci stavěl na následujícím tvrzení: „*Budoucí řešení sudetoněmecké otázky je založeno primárně na právu na vlast a právu národů na sebeurčení sudetských Němců v jejich dědičných oblastech a jen sekundárně na Mnichovské dohodě z roku 1938.*“¹⁴⁵ Podle SL bylo anulování dohody ze strany spolkové vlády v SRN zásahem do svobody rozhodování především s ohledem na budoucí spolkové vlády. Sudetští Němci očekávali, že neupustí ze své snahy, aby odčinili bezpráví spojené s odsunem. Vyhnanci předpokládali, že spolková vláda SRN se na základě patronátu nad touto skupinou, postaví na stranu vyhnanců a bude hájit jejich zájmy. Z výše uvedeného lze usuzovat, že spolkový kancléř se na stranu sudetských Němců nepostavil.

Předsednictvo Seliger Gemeinde se do diskuze připojilo 5. září 1970. Sudetoněmečtí sociální demokraté prohlásili, že Mnichovská dohoda nemůže být považována za neplatnou. Nelze ji opomíjet především kvůli činům, které následovaly po jejím podepsání, jejichž oběťmi se stali také zástupci německé sociální demokracie. Proto se zavázali, že „*nikdy nedají souhlas k falšování dějin*“.¹⁴⁶

Ackermann Gemeinde zastávala ve srovnání s ostatními mírnější postoj. I přesto, že považovala prohlášení o neplatnosti Mnichovské dohody za záměrnou manipulaci s dějinami, připouštěla možnost nové smlouvy, která by vzájemné česko-německé vztahy upravovala. Podle AG by smlouva musela obsahovat prohlášení Spolkové vlády SRN, že vůči československé straně si nebude nárokovat žádné územní požadavky spojené s Mnichovskou dohodou. Totéž mělo platit také pro Československo. Zástupci tohoto katolického sdružení však dodali, že „*všechny záležitosti, které souvisejí*

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ *Entschließung der Bundesversammlung der SL.* In: HABEL, Fritz, Peter, Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte, München 2003, s. 786.

¹⁴⁶ *Entschließung des Bundesvorstandes der Seliger-Gemeinde.* In: HABEL, Fritz, Peter, Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte, München 2003, s. 806.

*s protiprávním odsunem sudetských Němců, musejí zůstat otevřené, aby bylo možné smírného řešení v duchu spravedlnosti a porozumění“.*¹⁴⁷

I přesto, že se během šedesátých let vedly dalekosáhlé diskuze o Mnichovské dohodě, nebyly obě strany schopné se shodnout. Do jednání zasahovala také sudetoněmecká sdružení, jejichž požadavky nakonec nebyly vyslyšeny. Vzájemné rozhovory mezi Čechy a Němci nakonec vyústily do Pražské smlouvy podepsané v prosinci 1973.

4.3 Pražská smlouva 1973

*„Považujeme Mnichovskou dohodu za nulitní.“*¹⁴⁸

Diskuze o neplatnosti Mnichovské dohody, které probíhaly bezmála celá padesátá a šedesátá léta nakonec vyústily do Pražské smlouvy neboli Smlouvy o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německo, která představovala další ze smluv mezi SRN a zeměmi východního bloku v rámci tzv. východní politiky Willyho Brandta.¹⁴⁹

Smlouva byla podepsána 11. prosince 1973 mezi ČSSR a SRN.¹⁵⁰ Za československou stranu ji podepsal předseda vlády Lubomír Štrougal a ministr zahraničí Bohuslav Chňoupek, německou stranu zastupovali Willy Brandt a Walter Scheel. Pražská smlouva se skládala z preambule a šesti článků.

První článek smlouvy se dotkl jednoho z nejproblematictějších bodů česko-německých vztahů, a to Mnichovské dohody. Signatáři obou zemí označili dohodu za nulitní.¹⁵¹ Článek dva se odvolával na právní účinnosti vyplývající z doby Protektorátu. Zároveň zde zástupci ukotvili nedotčenou právní příslušnost žijících a zemřelých osob.

¹⁴⁷ *Entschließung von Führungskräften der Ackermann Gemeinde.* In: HABEL, Fritz, Peter, Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte, München 2003, s. 809.

¹⁴⁸ *Smlouva o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa,* Sbírka zákonů č. 94/1974, s. 318.

¹⁴⁹ V rámci Ostpolitik Willyho Brandta předcházely Pražskému ujednání Smlouva mezi Svazem sovětských socialistických republik a Spolkovou republikou Německo (*Vertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Union der Sozialistischen Sowjetrepubliken*) z 12. srpna 1970 a Smlouva mezi Spolkovou republikou Německo a Polskou lidovou republikou o základech normalizace vzájemných vztahů (*Vertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Volksrepublik Polen über die Grundlagen der Normalisierung ihrer gegenseitigen Beziehungen*) ze 7. prosince 1970.

¹⁵⁰ BŘACH, Radko, *Smlouva o vzájemných vztazích mezi ČSSR a SRN z roku 1973,* Praha 1994, s. 9.

¹⁵¹ *Smlouva o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa,* s. 318.

V ustanovení číslo tři představily obě smluvní strany to, že vycházejí ve svých vzájemných vztazích ze zásad stanovených Chartou OSN. Doslova ve smlouvě uvedli následující: „*V souladu s tím budou podle článku 1 a 2 Charty OSN řešit všechny své spory výlučně mírovými prostředky a vystříhávají se hrozby silou nebo použití síly v otázkách, které se týkají evropské a světové bezpečnosti, jakož i ve vzájemných vztazích.*“¹⁵²

Další část smlouvy ukotvila nedotknutelnost svých společných hranic a uznali, že budou respektovat svou vzájemnou celistvost. Obě země se shodly, že „*nemají vůči sobě žádné územní nároky a nebudou takové nároky vznášet ani v budoucnu*“.¹⁵³

V předposledním oddílu se obě strany zavázaly k rozvoji vzájemných vztahů. Rovněž panovala shoda v tom, že „*rozšíření jejich sousedské spolupráce v oblasti hospodářství, vědy, vědecko-technických styků, kultury, ochrany prostředí, sportu, dopravy a jiných styků je v zájmu obou stran*“.¹⁵⁴

Poslední článek smlouvy zaznamenal nutnost ratifikace. Ta následně proběhla 19. července 1974 v Bonnu.¹⁵⁵ Německý ministr zahraničí při tomto aktu prohlásil: „*Proto jsme přisuzovali v celkovém kontextu našich vztahů váhu také otázkám, které jsme projednali formou humanitárních dopisů, že na Vás chceme obrátit svou pozornost.*“¹⁵⁶

Samotnému aktu podpisu a ratifikace smlouvy předcházela rozsáhlá jednání mezi představiteli obou zainteresovaných stran. Již v roce 1971 proběhly tzv. sondážní rozhovory. Za ČSSR se jich účastnil náměstek ministra zahraničí Milan Klusák, na německé straně stál státní tajemník ministerstva zahraničních věcí Paul Frank.¹⁵⁷ Již během těchto rozhovorů byla řeč přesunuta k Mnichovské dohodě a její platnosti. Již v rámci tohoto vyjednávání bylo jasné, že pro obě strany nebude lehké se dohodnout. Československá delegace trvala na tom, aby Mnichovská dohoda byla uznána za neplatnou již od jejího počátku, naopak němečtí představitelé usilovali o to, aby se obě

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ BŘACH, s. 66.

¹⁵⁶ DIETZ, Hans, *Der Prager Vertrag und Sudetendeutschen*, Stuttgart 1974, s. 11.

¹⁵⁷ BŘACH, s. 17.

strany soustředily na budoucnost vzájemných vztahů a odmítali uznat neplatnost Mnichovské dohody již od počátku.¹⁵⁸

Rok 1971 nepřinesl ve vzájemných stycích žádný posun, poněvadž ani jedna strana nebyla ochotna ze svých požadavků ustoupit. Zlomovým okamžikem při jednáních o smlouvě se staly dopisy mezi spolkovým kancléřem Willy Brandtem a předsedou vlády ČSSR Lubomírem Štrougalem na podzim 1972. Na ně navázali svými projevy již zmíněný kancléř Willy Brand a první tajemník KSČ Gustav Husák, v nichž se zavázali k vzájemné ochotě jednat a dojít k jednotnému stanovisku.¹⁵⁹

První oficiální rozhovory o Pražské smlouvě proběhly na počátku května 1973 v Praze. Zde se sešli zástupci ČSSR vedeni znovu Jiřím Götzem. Na těchto jednáních se představitelé ČSSR snažili prosadit do preambule formulace charakterizující Mnichovskou dohodu jako akt bezpráví a diktátu.

Na pražském setkání se obě strany dohodly na znění především článků tři a čtyři. Tyto články v zásadě kopírovaly smlouvy, které podepsali představitelé SRN spolu se SSSR nebo Polskem. Problémy nastaly u článku číslo V, který zahrnoval rozvoj vzájemných vztahů. Představitelé německé strany přednesli návrh na rozšíření tohoto odstavce ještě o humanitární otázky. Tato část byla cílena především na vyhnání rodiny, které měly částečně stále problém s integrací, ač se jednalo o téměř třicet let staré záležitosti. Z pohledu německé strany se jednalo spíše o morální či politický akt. Německý požadavek vyvolal na oficiálních jednáních vlnu konfrontace, přičemž československá strana považovala tento požadavek za scestný, jelikož se netýkal vzájemných vztahů, nýbrž vnitropolitické situace SRN. Problematickým bodem vyjednávání z počátku května se stal rovněž návrh německé delegace týkající se otázek západního Berlína. Německá strana požadovala účinnost smlouvy rozšířit také na Berlín, ale s tím však SSSR nepočítal, vzhledem k tomu, že v ani jedné smlouvě z předcházejících let nebyla otázka západního Berlína zahrnuta.¹⁶⁰

Jednání pokračovala na konci května, kdy se představitelé obou zemí sešli v Bonnu. Na počátku těchto rozhovorů stál znovu problém s textem preambule, která byla již na první schůzce schválena. Další nesrovnalosti se rovněž týkaly článku jedna,

¹⁵⁸ PLŠKOVÁ, Jaroslava, *Východní politika Brandtovy vlády v letech 1969–1974*, Praha 1999, s. 126.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 127.

¹⁶⁰ BŘACH, s. 27–28.

který označoval Mnichovskou dohodu za nulitní. Zástupci obou stran se neshodli v čase dané věty, zda bude v budoucím nebo přítomném čase. Kompromisem z této patové situace se stalo využití infinitivu, který vypadal nejschůdněji. Během dalších jednání následovaly diskuze ohledně znění jednotlivých článků. I přes to však druhé oficiální rozhovory vedly již k určité podobě textu. Při setkání na konci května se představitelé dohodli o projednání humanitárních otázek, které se snažila německá delegace prosadit formou humanitárního dopisu. Pokud by se účastníci diskuze neshodli na znění humanitárních dopisů, nebylo by možné podepsat samotnou smlouvu.

A tak se v srpnu 1973 sešli zástupci ministerstva zahraničí ČSSR a AA. Obě strany se shodly na celkem šesti bodech. První odstavec zahrnoval závazek, že se obě podepsané země budou věnovat humanitárním otázkám. Druhý odstavec spravoval výměnu obyvatel. Pokud by obyvatelé německé národnosti požádali o vystěhování do SRN, bylo by jim to umožněno. To platilo také naopak, pokud by obyvatel SRN českého původu požádal o vystěhování, mohl se vystěhovat. Třetí odstavec patřil červenému kříži, který se měl podílet na výše zmíněných dvou bodech. V dalších dvou částech si ČSSR a SRN kladly za úkol rozvíjet cestovní ruch mezi oběma zeměmi, a to včetně návštěv příbuzných, ale také po technické stránce, kdy deklarovaly snahu o plynulost hraničních přechodů.¹⁶¹

Poté, co se obě strany shodly na všech potřebných detailech, nebránilo nic tomu, aby se přešlo k podepsání smlouvy. Dnem podpisu obě strany deklarovaly navázání diplomatických vztahů mezi oběma zeměmi, které stvrdili v komuniké: „*Vlády Československé socialistické republiky a Spolkové republiky Německa se dohodly navázat dnešním dnem diplomatické styky a zřídit velvyslanectví v Bonnu a v Praze. Oba státy jmenují v blízké době své zástupce v hodnosti velvyslanců.*“¹⁶²

Ještě před tím, než mohlo dojít k podepsání smlouvy, bylo nutné smlouvu parafovat. K tomu došlo 20. června 1973 v Bonnu, kde se shromáždily delegace obou smluvních stran v čele s ministry zahraničí, kteří předstoupili se svými projevy.¹⁶³ Aktu

¹⁶¹ Tamtéž, s. 81.

¹⁶² Tamtéž, s. 83.

¹⁶³ Více k aktu parafování viz HOPP, Gerhard, *Machtfaktor auch ohne Machtbasis? Die Sudetendeutsche Landsmannschaft und die CSU*, Wiesbaden 2010, s. 238–245.

parafování Pražské smlouvy věnovali pozornost také představitelé vyhnaneckých svazů a netrvalo dlouho a vydali svá stanoviska ke smlouvě.

Pracovní společenství katolických organizací na základě jednání, které se uskutečnilo mezi 7. a 9. prosincem 1973, vydalo své stanovisko týkající se Pražské smlouvy. Ihned v prvním odstavci se společenství ohradilo proti jedinému aspektu česko-německých dějin, který je ve smlouvě zmíněn, a to Mnichovské dohodě. Podle představitelů katolických organizací bylo ve smlouvě s Mnichovskou dohodou zacházeno pouze ve smyslu českého obrazu dějin, a tím se tak stala výrazně jednostrannou.¹⁶⁴

Také v souvislosti s tím poukázali, že by nemělo být opomíjeno, že sudetští Němci byli v roce 1918 včleněni proti své vůli do nově vzniklého československého státu.¹⁶⁵ Třetí bod stanoviska poukazoval na to, že ve smlouvě obě strany zcela opomněly vyhnání sudetských Němců a Němců ze Slovenska po druhé světové válce, což považovali za zastírání pravdy.¹⁶⁶

Katolické společenství zároveň zdůraznilo, že smlouva by měla být základem pro rozvoj vzájemných vztahů, ale rovněž namítlo, že ji nelze v tomto znění považovat za základ rovných a trvalých vztahů mezi Čechy Němci.¹⁶⁷ V posledním bodě svého stanoviska se katolické společenství ohradilo proti výměně dopisů týkajících se humanitární otázky, které do doby vydání stanoviska stále nebyly zveřejněny. Katolíci zdůraznili, že „Spolková vláda má mimořádnou odpovědnost, pokud by skrze ně (humanitární dopisy-pozn. autorky), nebyla uspokojivě vyřešena lidská práva Němců v Československu.“¹⁶⁸

Po parafování Pražské smlouvy vydala své prohlášení také Sudetoněmecká rada. Ihned v prvním bodě svého ujednání se SR vymezila proti jednání Spolkové vlády. Ta prý jednala pouze jménem SRN, ne však jako celoněmecký suverén. Jinak by podle SR nemohla přijmout stanovisko v článku čtyři, který podle nich nebral ohledy na právo na vlast či domov a právo na sebeurčení především sudetoněmeckých obyvatel. I přes

¹⁶⁴ *Stellungnahme der Arbeitsgemeinschaft katolischer Vertriebenenorganisationen zu den Prinzipien der Präambel des Bonn-Prager Vertrag*, Archiv Ackermann Gemeinde, München.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Tamtéž.

Mnichovskou dohodu považovala SR tyto dva aspekty jako základní práva každého člověka.¹⁶⁹

SR zdůraznila, že by Mnichovská dohoda je platná a sudetoněmecká území jsou součástí německé říše. Podle SR obsahovala preambule smlouvy „*překroucení historického vývoje sudetoněmecké otázky*“.¹⁷⁰ Zástupci SR ve svém prohlášení tvrdili, že Mnichovská dohoda nevzešla pouze z nacistického režimu, nýbrž také z anglického a francouzského prostředí, kteří si byli vědomi bezpráví na Sudetských Němcích v letech 1918 až 19, když proběhlo jejich začlenění do Československa.

SR požádala Spolkovou vládu, aby objasnila, že smlouva ani nelegitimizuje ani nelegalizuje vyhnání sudetských Němců. SR zároveň vyzvala spolkovou vládu, aby v očekávané výměně dopisů týkajících se humanitárních otázek nezahrnovali pouze sloučení rodin postižených událostmi, nýbrž také možnost kulturní a sociální pomoci Němcům, kteří zůstali v Československu.

SR předložila spolkové vládě memorandum k českoněmecké smlouvě. S tím žádala spolkovou vládu, aby zaujala nějaké stanovisko a ještě před podepsáním smlouvy se k SR vyjádřila. Z dostupných dokumentů není patrné, zda SR zpětnou vazbu získala.

Z vyjádření SR volně vycházelo spolkové shromáždění Sudetoněmeckého Landsmannschaftu, které 14. července vydalo prohlášení k parafované česko-německé smlouvě. Proklamace SL obsahovala články týkající se sporných roků 1918 a 1938, které zahrnoval stejné myšlenky jako SR.

Mluvčí SL však představili otázku, na kterou hledali odpověď: „*Lze rozhodovat o osudu českého národa a sudetských Němců bez jejich spoluúčasti?*“¹⁷¹

Odpověď byla jasná: „*Sudetoněmecká národní skupina a český národ se budou muset přenést přes smlouvu mezi Bonnem a Prahou, nikoliv však zavázat se ani opravňovat se. Oba jsou partneři jak v Čechách, na Moravě, tak ve Slezsku a jimi i*

¹⁶⁹ *Erklärung des Sudetendeutschen Rates zu dem paraphierten Vertrag über die gegenseitigen Beziehungen zwischen den Bundesrepublik Deutschland und der Tschechoslowakischen Sozialistischen Republik*, Archiv Ackermann Gemeinde, München.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ *Erklärung der Bundesversammlung der SL*. In: HABEL, Fritz, Peter, *Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte*, München 2003, s. 816.

*zůstanou v jejich rozhodnutí pro klidné provádění práva na vlast a práva na sebeurčení a to bez ohledu na obsah uzavřené smlouvy.*¹⁷²

Jak SL zdůraznila ve svém prohlášení, stala se organizací národní skupiny, která zastupuje zájmy krajanů s cílem zajistit spravedlnost a vyrovnat se s českým národem na základě práva. A proto očekávali, že „*všichni svobodně smýšlející lidé budou i nadále zastupovat právo sudetských Němců na vlast a na sebeurčení, stejně tak jako se sudetští Němci zaručí za svobodu a právo všech národů.*“¹⁷³

V souvislosti s negativním postojem nezůstal SL pouze u prohlášení a inicioval 17. ledna 1975 petici adresovanou Společnosti národů.¹⁷⁴ Mluvčí SL Walter Becher prezentoval petici na Sudetoněmeckém dni s názvem „*OSN naslouchej také nám!*“.¹⁷⁵ Touto peticí reagoval SL na situaci v Palestině a rezoluci Valného shromáždění OSN, která deklarovala Palestincům právo na sebeurčení, národní nezávislost, navrácení majetku a především návrat do vlasti.¹⁷⁶ V prosinci tohoto roku přijela delegace SL a SR¹⁷⁷ do New Yorku, kde se setkali s Bradfordem Morsem, jemuž prezentovali svou petici s celkovým počtem kolem 250 000 podpisů.¹⁷⁸ Po návratu z New Yorku uspořádali představitel SR a SL v Bonnu tiskovou konferenci, na které představili svůj záměr rozšířit povědomí o sudetoněmeckém problému také na mezinárodní úrovni. V petici reprezentanti SR a SL upozornili především na to, že „*vysídlení a vyvlastnění Němců není slučitelné s (1) právem na život, svobodu, rovnost, respekt k důstojnosti a bezpečnost všech lidí bez ohledu na jazyk nebo národnostní původ; (2) právem na upuštění od rozdílného zacházení a ochranu proti diskriminaci a opatření, která porušují lidská práva; (3) právo na ochranu proti svévolnému zasahování do jejich rodiny a jejich domova; (4) právo svobodně si zvolit své bydliště, možnost opustit svou zemi nebo naopak možnost vrátit se do své vlasti.*“¹⁷⁹

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ BLUMENWITZ, Dieter, *Der Prager Vertrag*, Bonn 1985, s. 143.

¹⁷⁵ MAIER, s. 158.

¹⁷⁶ KUČERA, Ondřej, *Sudetoněmecký landsmanšaft - historie, struktura, cíle* [online], [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://glosy.info/texty/sudetonemecky-landsmansaft-historie-struktura-cile>.

¹⁷⁷ Mezi členy delegace patřili Walter Becher, Fritz Wittmann a Almar Reitzner.

¹⁷⁸ MAIER, s. 126.

¹⁷⁹ *Petition von Sudetendeutschen an die Vereinten Nationen*. In: HABEL, Fritz, Peter, *Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte*, München 2003, 828–829.

Zástupci SR a SL se sešli s činiteli z OSN ještě dvakrát, a to 8. července 1976 a 4. dubna 1979 v Ženevě. V roce 1976 byla delegace v čele s Walterem Becherem přijata vedoucím komise pro lidská práva Marcem Schreiberem, který byl ihned obeznámen s textem petice. Ze vzájemných rozhovorů vzešly tři problematické okruhy týkající se sudetoněmecké otázky: Proces denacionalizace Němců, kteří zůstali v Československu; přání bezproblémového vysídlení těchto Němců do SRN na základě dopisů mezi ministry zahraničí obou zemí z 11. prosince 1973 a nakonec sloučení dětí, které zůstaly v ČSSR s rodiči, kteří již žijí v SRN. Na konci těchto rozhovorů přislíbil Schreiber, že se pro danou problematiku bude snažit udělat, co mu jeho kompetence dovolí.¹⁸⁰

V roce 1979 se představitelé SR a SL setkali s novým předsedou komise pro lidská práva Theodorem van Bovenem, kterého seznámili jak s textem petice zaslané představitelům OSN, tak s dokumentací uspořádané SR týkající se lidských práv a situace Němců v Československu. Při této návštěvě OSN se zástupci SR a SL dostali až k úřadu nejvyššího komisaře pro uprchlíky Mousaliho, se kterým vedli dlouhé rozhovory na téma sudetoněmecké otázky. Tato jednání lze považovat za úspěšná, vzhledem k tomu, že se o problémy týkající se sudetoněmecké skupiny začala zajímat také mezinárodní organizace a dostaly se do povědomí širší světové veřejnosti.

V obecné rovině česko-německých vztahů znamenala Pražská smlouva výrazný posun zejména v ohledu ochoty jednat. Avšak z hlediska SL neznamenal ve vývoji sudetoněmecké otázky nic nového. I přesto, že jednotlivá uskupení vznášela požadavky a apelovala na spolkovou vládu, nedostal se do smlouvy žádný z požadavků, které prosazovala jednotlivá sdružení. Za jediný pozitivní bod lze považovat dopisy o humanitárních otázkách, které se problematice sudetoněmeckých těžkostí částečně dotýkaly. Celkově však je možné konstatovat, že Pražská smlouva představovala neúspěch v rámci vlivu SL na německou zahraniční politiku.

¹⁸⁰ MAIER, s. 125.

4.4 Manifest 79

„Das Recht auf Selbstbestimmung aller Völker und Volksgruppen.“¹⁸¹

Ještě během jednání s OSN se ve dnech 1. až 3. června 1979 konal jubilejní třicátý sudetoněmecký den v Mnichově. Akce s názvem „*Freie Heimat – Freies Europa*“¹⁸² si připomínala třicáté výročí vzniku Sudetoněmeckého Landsmannschafu a pětadvacáté výročí patronátu Bavorska nad sudetoněmeckou skupinou, ale také šedesát let od odepření práva na sebeurčení na základě smlouvy ze St. Germain. V rámci Sudetoněmeckého dne byl představen tzv. Manifest 79¹⁸³ zahrnujících čtrnáct bodů. Tento dokument se stal programovým spisem SL. Jeho hlavní teze vycházely částečně z 20 bodů Sudetoněmecké otázky z roku 1961.

Manifest je založen na základní myšlence partnerství svobodných národů a národních skupin. Každá takováto skupina by podle SL měla mít právo na sebeurčení a na možnost výběru své vlasti. Pokud by tato práva byla lidem odepírána, nebylo by možné soužití jednotlivých národů a lidstvo by tak nebylo schopné se bránit atomovému věku.¹⁸⁴

Ve článku čtyři se objevila již zmíněná nota OSN, týkající se problematiky Palestiny, na níž se SL odvolával při své petici adresované představitelům OSN po neúspěšném prosazení požadavků do Pražské smlouvy z roku 1973. Také v Manifestu poukázali vysídlenci na právo národů na sebeurčení, které by mělo připadnout každému národu.

Sudetští Němci neopomněli ani zdůraznit, především v článku pět, že pokud nebudou dodržována práva a nároky SL, především právo na sebeurčení, není možné považovat vztahy za normalizované.¹⁸⁵ Konkrétně pak uvedli, že „*poměr mezi Německem a Československem může být normalizován pouze tehdy, až bude dodrženo právo a požadavky sudetských Němců*“, což podle SL je jediná možnost, jak dosáhnout

¹⁸¹ *Manifest 79 der SL und des Sudetendeutschen Rates*. In: HABEL, Fritz, Peter, *Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte*, München 2003, s. 845.

¹⁸² Název Sudetoněmeckých dnů byl odvozen od článku 12 Manifestu 79, který se dotýká volné Evropy. Obsah Manifestu je rozebrán níže.

¹⁸³ Oficiálně prezentováno na Sudetoněmeckém dni jako *Erklärung der Bundesversammlung der Sudetendeutschen Landsmannschaft und des Sudetendeutschen Rates zum 30. Sudetendeutschen Tag in München*.

¹⁸⁴ *Manifest 79 der SL und des Sudetendeutschen Rates*, s. 845.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 846.

*„německo-českého vztahu založeného na dobrých sousedských vztazích a pravém partnerství.“*¹⁸⁶ Jak uváděli i v článku šest, právě právo na vlast implementuje právo na ochranu identity.

V programovém prohlášení se odrazilo také stále nevyrovnání se sudetských Němců s odsunem z Československa. SL v odstavci devět uvádí: *„Vyhnání je ve 20. století považováno za zkázu národů. Jsme proto pro jeho mezinárodní zákaz.“*¹⁸⁷ Požadavek na mezinárodní řešení konfliktu vyhnání vznesli zástupci SL již na setkání s předními činiteli OSN v průběhu sedmdesátých let.

Se svými požadavky postoupili představitelé SL dále, když krátce po sudetoněmeckých dnech informoval Walter Becher, tehdejší mluvčí SL, prezidenta ČSSR Gustava Husáka, že k tomu, aby mohlo být obnoveno právo sudetských Němců, patří také úhrada jim způsobených škod.¹⁸⁸

Sudetoněmecké dny roku 1979 byly v širším okruhu příznivců SL oslavovány jako velmi úspěšné, vzhledem k vydání Manifestu a získání tak nového směru politiky SL.

4.5 Bilance let 1945–1989

Pováleční léta se nesla v duchu postupné konsolidace vyhnaneckých spolků. Ještě před tím, než se sdružení plně etablovala, podepsali představitelé československého exilu a zástupci Pracovního společenství Wiesbadenskou dohodu, která představovala první akt spojení sudetských Němců a Čechů. Hlavní myšlenku představoval návrat sudetských Němců do vlasti a jejich právo na sebeurčení. Smlouva se projevila v politice SL jako zásadní průlom ve vztazích s Československem. Tato úmluva představovala pro SL základ pro případ budoucího česko-sudetského vyrovnání. Smlouva se pro SL stala garantem rovného vypořádání se se společnou historií, vzhledem k tomu, že zahrnovala formulace umožňující návrat vyhnanců do vlasti. Přínos tohoto ujednání je v krajanských organizacích dodnes přijímán velmi kladně.¹⁸⁹ V českém prostředí, tak

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ MAIER, s. 113.

¹⁸⁹ Současný mluvčí SL Bernd Posselt uvedl ve svém projevu z roku 2010, že Wiesbadenská dohoda *„má podmaňující vizionářskou sílu, týkající se budoucích vztahů mezi Čechy a sudetskými Němci“*. Viz: *Sudetoněmeckví jako „budoucí celosvětový problém“* [online], [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/53372.html>.

jako na poli mezinárodním, se Wiesbadenská dohoda nesetkala s výrazným úspěchem, nebyla přijata ani exilovými politiky ani vládnoucí politickou garniturou v Československu.

Dílejší událostí, během politického konstituování SL, se stal patronát Svobodného státu Bavorska a vznik sudetoněmecké národní skupiny jako čtvrtého kmene vedle Starobavorů, Franků a Švábů. Krajanská skupina tak získala pevnou základnu pro své sebeuvědomění a sebeurčení. Sdružení tak získalo přímou politickou podporu, od které očekávalo prosazení sudetoněmeckých požadavků.

V šedesátých letech dominovalo diskuzím téma Mnichovské dohody. Právě její platnost či zneplatnění se hlavním problémem vzájemných vztahů. Tyto debaty se nakonec promítly do Pražské smlouvy podepsané na konci roku 1973, která Mnichovskou dohodu označila za nulitní. K Pražské smlouvě se SL postavil negativně, s ohledem na to, že Spolková vláda nebrala v potaz sudetoněmecké požadavky. A tak SL inicioval vznik petice, kterou jeho zástupci doručili na zasedání OSN, kde přednesli své požadavky. Jednotlivé referáty sice byly vyslyšeny, avšak na zlepšení vztahů vliv neměly. Reprezentanti OSN se vyhnáním Němcům zavázali, že udělají pro vyřešení problému vše, co bude v jejich silách. I přesto však jednání nevedla k vzájemnému porozumění.

Na konci sedmdesátých let, ještě během jednání s OSN, vydal SL svůj Manifest 79, který programově vycházel z analyzovaných dokumentů Eichstättské adventní deklarace a Sudetoněmeckého programu v roce 1961. Základem tohoto dokumentu dodržování práv sudetských Němců jako předpoklad pro další vzájemné partnerství založené na dobrých sousedských vztazích. Manifest 79 se stal hlavním programovým prohlášením v rámci prosazování politiky Sudetoněmeckého Landsmannschafu.

Cesta k roku 1989 a s ním spojené události představovaly v rámci československo-německých vztahů novou příležitost na jejich urovnání, čehož si byly vědomy obě zainteresované strany. Problematika československo-německých vztahů s ohledem na prosazování zájmů SL je analyzována v další kapitole této diplomové práce.

5 NOVÁ ETAPA VÝVOJE ČESKO-NĚMECKÝCH VZTAHŮ

Postupné uvolňování poměrů především ve východní Evropě v roce 1989 přivedlo SL do jistého očekávání. Představitelé sudetoněmeckého sdružení cítili novou příležitost k narovnání česko-německých vztahů, při které by se jim mohlo podařit prosadit své požadavky.

Následující kapitola analyzuje dílčí aspekty vývoje českoněmeckých vztahů po roce 1989. Na jednotlivé smlouvy je nahlíženo z pohledu sudetoněmeckých vyhnaneckých sdružení a jejich vlivu na jednotlivá jednání sousedských zemí.

První část kapitoly rozebírá vliv osobnosti Václava Havla a jeho politiky na zlepšení česko-německých vztahů. Václav Havel představoval jednu z mála osobností, se kterou byla sdružení ochotna jednat. Havlovy snahy vykrytalizovaly do smlouvy mezi ČSFR a SRN, která je předmětem další části.

Milník v česko-německém soužití představovala Českoněmecká deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji. Předmětem této části jsou samotná jednání o česko-německé smlouvě. Důraz je kladen na snahu vyvíjenou sudetskými Němci prosadit svá stanoviska. Problematika je zakončena reflexí diskuze, kterou deklarace vyvolala u sudetoněmeckých sdružení.

5.1 Rok 1989: Nový začátek?

„Slova prezidenta Václava Havla vytvořila základ pro dobré sousedství národů a národních skupin ve střední Evropě.“¹⁹⁰

První pokus o sblížení s německou stranou představil Václav Havel v prosinci 1989, když vystoupil v roli tehdejšího prezidentského kandidáta v Československé televizi. Ve svém projevu mimo jiné nastínil: *„Myslím si, že by se sem nikdo z odsunutých neměl vracet, ale myslím si, že jsme povinni se Němcům, kteří byli odsunuti po druhé světové válce, omluvit. Protože to byl akt velmi tvrdého zbavení několika milionů lidí jejich domovů a bylo to vlastně zlo, které bylo odplatou za předchozí zlo. A já myslím, že budeme-li odpovídat zlem, budeme to zlo jenom dál a dál prodlužovat.“¹⁹¹*

¹⁹⁰ *Erklärung des Sudetendeutschen Rates*, Mitteilungsblatt der Sudetendeutschen Landsmannschaft 1/1990, s. 16.

¹⁹¹ *Äußerung des tschechoslowakischen Politikers Václav Havel im Fernsehen der ČSFR*. In: HABEL, Fritz, Peter, *Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte*, München 2003, s. 877.

O sympatiích sudetských Němců k osobě Václava Havla svědčil také dopis zasláný předsedou SL Franzem Neubauerem s gratulacemi ke zvolení československým prezidentem. Podle spolkového mluvčího se díky Havlovi dostal do čela československého státu muž „*se smyslem pro spravedlnost, který je vhodný pro dialog mezi sudetskými Němci a Čechy s cílem dokončení minulosti, porozumění, spravedlivé a rozumné odškodnění, stejně jako do budoucna orientované přátelství.*“¹⁹² Fritz Habel dodal ve svých dokumentech, že na tento telegram představitelé SL nikdy nedostali odpověď.

Na projev Václava Havla navázala také Sudetoněmecká rada, která ve svém prohlášení uvedla: „*Slova prezidenta Václava Havla vytvořila základ pro dobré sousedství národů a národních skupin ve střední Evropě.*“¹⁹³ Uskupení zároveň předpokládalo, že se sudetoněmecká národní skupina a československá vláda shodnou na dvou základních bodech. Prvním mělo být uznání sudetoněmeckého problému jako otevřeného s potřebou nějakého řešení. Druhým bodem naznačili, že řešení tohoto problému spočívá ve vyjednávání mezi československou vládou a sudetoněmeckou skupinou, eventuálně jejím vedením, přičemž rozhodnutí by se stalo platné pouze, pokud se obě strany rozhodnou podle své svobodné vůle.¹⁹⁴

Důležitou roli někdejšího prezidenta v rámci česko-německých vztahů potvrdila také jeho první zahraniční cesta, která vedla do Mnichova a Berlína. Prezident SRN Richard von Weizsäcker komentoval Havlovu návštěvu slovy: „*Havel dal znamení k překování minulosti v duchu dobrého sousedství.*“¹⁹⁵ Tyto vstřícné kroky vzbudily v představitelích sudetoněmeckých sdružení naději na nové sblížení.

Odpovědí na Havlovo počínání se stala návštěva Richarda Weizsäckera, který se při své pobytu v Praze jménem celého německého národa omluvil za nacistické činy páchané na českém obyvatelstvu.¹⁹⁶ Setkání s Václavem Havlem považoval prezident SRN za symbolický akt vzájemného sblížení. Weizsäcker ve svém projevu uvítal

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ *Erklärung des Sudetendeutschen Rates*, s. 16.

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ ČELOVSKÝ, Bořivoj, *Mnichovský syndrom*, Šenov u Ostravy 2000, s. 20.

¹⁹⁶ KURAL, Václav, *Sudetoněmecké krajanské sdružení v SRN 1989–1996*. In: KURAL, Václav (ed.), *Krajanské organizace sudetských Němců v SRN*, Praha 1998, s. 8.

ochotu české strany vykročit na cestu ke sblížení. Hlavní překážku viděl ve vzájemné nedůvěře zakořeněné v jizvách minulosti.¹⁹⁷

Sudetoněmecký Landsmannschaft jednání mezi československými a německými představiteli plně sledoval, nicméně vstřícných gest nijak nevyužil. Očekávalo by se, že zástupci SL začnou jednat, či přehodnotí svá dosavadní stanoviska, to se však nedělo. SL stále prosazoval myšlenku české viny na většině konfliktů mezi oběma národy. Jediným otevřenějším krokem se stala pouze omluva za činy „*imaginárního národního socialismu*“.¹⁹⁸ Ještě na setkání v Praze v dubnu 1990 hájili vyhnanci své právo na návrat do vlasti a s tím spojené navrácení majetku.¹⁹⁹

Jisté uvolnění napětí mezi oběma stranami měla přinést návštěva tehdejšího premiéra Mariána Čalfy v Mnichově na konci listopadu 1990.²⁰⁰ Zde se předseda vlády setkal s Franzem Neubazerem, mluvčím SL. Sudetoněmecký Landsmannschaft v souvislosti s návštěvou Čalfy vydal Memorandum, ve kterém sice ocenil projevy představitelů ČSFR (především pak Václava Havla), avšak neopomněl dodat, že tyto samotné projevy zdaleka nic nevyřeší.²⁰¹ Kromě toho zástupci SL deklarovali, že jsou otevření jakémukoliv jednání, které nebude zatíženo příliš jednostranně a bude zahrnovat otázku práva na sebeurčení a na vlast. Své memorandum ukončili takto: „*Proto apelujeme na všechny zúčastněné, kteří teď dostali šanci zhodnotit řešení orientované na budoucnost na základě práva a morálky.*“²⁰² I přesto, že SL byl otevřen vzájemnému s československými zástupci jednání a premiérova cesta byla zamýšlena s kladnými úmysly, samotný efekt byl opačný. Trnem v oku se reprezentantům vyhnanců stal výrok, jímž premiér navrhl udělat za minulostí tlustou čáru a oddělit tak minulost od budoucnosti.²⁰³ To se ovšem nelíbilo reprezentantům německého postoje, kteří stále prosazovali svou koncepci česko-německých vztahů, především z meziválečných let.

¹⁹⁷ Projev Richarda Weizsäckera, Svobodné slovo 16. 3. 1990, 44/64, s. 2.

¹⁹⁸ KURAL, *Sudetoněmecké krajanské sdružení*, s. 9.

¹⁹⁹ HANDL, Vladimír, *Českoněmecké vztahy mezi minulostí a budoucností*. In: Politologická revue 1, 1995, 2, s. 39.

²⁰⁰ Setkání Mariána Čalfy s představiteli SL měla být na výslovné přání spolkového kancléře Helmuta Kohla, zda by česká strana neučinila přátelské gesto vůči sudetským Němcům.

²⁰¹ *Die SL Memorandum zur sudetendeutschen Frage*. In: HABEL, Fritz, Peter, *Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte*, München 2003, s. 901.

²⁰² Tamtéž, s. 5.

²⁰³ KURAL, *Sudetoněmecké krajanské sdružení*, s. 9.

Konfrontace mezi premiérem Čalfou a SL sice nevedla k úspěšnému sblížení, avšak rozpoutala vlnu diskuzí a jednání. Rovněž situace v Německu po podepsání smlouvy „2+4“²⁰⁴ přinesla nutnost jednat s okolními státy. To nakonec vyústilo do rozhovorů ukončených smlouvou mezi ČSFR a SRN o dobrém sousedství a přátelské spolupráci.

Oteplení vztahů mezi ČSFR a SRN nejprve z povzdálí sledoval SL, avšak jeho představitelé byli připraveni nové situace náležitě využít. Vzhledem k tomu, že československá strana již provedla některé vstřícné kroky, předpokládalo vedení SL, že v ústupcích bude pokračovat. Ústředním tématem se tak pro vyhnané Němce stal jimi několikrát zmiňovaný návrat zkonfiskovaného majetku. V květnu 1991 se v Norimberku konaly 42. Sudetoněmecké dny s Mottem „*Odvahou k pravdě a právu*“,²⁰⁵ na kterých Franz Neubauer, tehdejší mluvčí SL přednesl své požadavky vůči ČSFR. Jedním z nich představovala účast na oficiálních jednáních o československo-německé smlouvě na pozici konzultanta. Další čtyři základní nároky shrnul Neubauer do čtyř bodů:

„1. Dekrety o odsunu a vyvlastnění podepsané československým prezidentem Edvardem Benešem [...] a jejich následky musí být zrušeny.

2. [...] Umožnit už první návrat těch sudetských Němců, kteří si to přejí.

3. [...] Proč by nemělo být pro Československo možné ... začlenění odsunutých Němců do úpravy o odškodnění? Náprava by se v zásadě měla uskutečnit navrácením majetku. Tam kde je to nemožné, přenecháním náhradních pozemků.

4. Němci, kteří žijí v zemi a kteří se do ní vrátí, musí mít samozřejmé právo národní skupiny na evropském standardu.“²⁰⁶

V roce 1991 uveřejnilo předsednictvo SL dokument týkající se majetkoprávní problematiky. Tiskopis,²⁰⁷ který veřejnosti ukázalo, představoval návod, jak by Sudetští

²⁰⁴ Smlouva „2+4“ (*Zwei plus Vier Vertrag*) představovala dílčí smlouvu v procesu sjednocení Německa. Podepsána byla představiteli obou německých států a čtyř mocností 12. prosince 1990. Ke znění smlouvy více viz: *Vertrag zwischen zwei Staaten in Deutschland und vier Hauptalliierten des 2. Weltkrieges „über die abschließende Regelung in bezug auf Deutschland*. In: HABEL, Fritz, Peter, *Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte*, München 2003, s. 893–894.

²⁰⁵ Něm. originál „*Mut zu Wahrheit und Recht!*“.

²⁰⁶ Kol. autorů, *Komu sluší omluva. Češi a sudetští Němci (Dokumenty, fakta, svědectví)*, Praha 1992, s. 142.

Němci mohli uplatňovat svůj nárok na majetek v Československu. Podle SL měly být nároky uplatňovány u restitučních úřadů v Německu nebo u okresních úřadů v ČSFR.²⁰⁸

Postupné uvolnění československo-německých vztahů a vzájemná ochota jednat vedla následně k cestě k oficiálním jednáním o vzájemné dohodě. Přední politici obou zemí zasedli k jednacímu stolu a z jejich rozhovorů vzešla smlouva mezi ČSFR a SRN z roku 1992, která je tématem další kapitoly.

5.2 SL a smlouva mezi ČSFR a SRN 1992

„Smluvní strany budou utvářet své vztahy v duchu dobrého sousedství a přátelství.“²⁰⁹

Sjednocení Německa a postupný rozpad Varšavské smlouvy představovalo šanci pro ČSFR otevřít novou kapitolu vzájemných vztahů se svým západním sousedem. Během jednání o vzniku sjednoceného německého státu se již ukázalo, že obě strany budou muset přehodnotit formu společné kooperace. O to se velkou měrou postarali hlavní představitelé republiky v čele s Václavem Havlem, díky nimž byla německá strana ochotna jednat o nové smlouvě, která by soužití obou zemí zastřešila.

Ihned od počátku však bylo jasné, že vzájemná jednání nebudou jednoduchá. Především z kontextu nepříliš dobrých vzájemných vztahů mezi válkami a za druhé světové války. Přesto je obdivuhodné, že se obě zainteresované strany shodly na smlouvě, která se distancovala od minulých aktů bezpráví a věnovala se převážně vztahům budoucím a podobě vzájemné spolupráce.²¹⁰

V preambuli smlouvy uzavřené v roce 1992, která pomohla ke sblížení sousedů a ujasnění si událostí v minulosti, kromě obecných ustanovení formy spolupráce, která se měla zaměřit na budoucnost v rámci Evropy, uznaly obě strany existenci československého státu od roku 1918. Diskutabilním bodem (především pro Německou stranu) představoval odstavec, který potvrzoval Smlouvu z 11. prosince 1973 a zároveň také formulace týkající se nulity Mnichovské dohody z roku 1938.²¹¹

²⁰⁷ Znění tiskopisu viz příloha č. 10.

²⁰⁸ Kol. autorů, *Komu sluší omluva*, s. 143.

²⁰⁹ *Smlouva mezi Českou a Slovenskou Federativní republikou a Spolkovou republikou Německo o dobrém sousedství a přátelské spolupráci*, Sběrka zákonů, č. 521/1992, s. 3098.

²¹⁰ Nutnost pohlížet na vzájemné vztahy směrem do budoucnosti si obě strany ujasnily již v prvním odstavci preambule smlouvy.

²¹¹ KOPECKÝ, Bedřich, *K čs.-německé Smlouvě o dobrém sousedství a přátelské spolupráci*. In: *Mezinárodní vztahy 27, 1992, 2*, s. 13.

První oddíl smlouvy byl zaměřen na podobu vzájemné spolupráce. Obě strany se zavázaly, že se zasadí o prosazování mírového soužití, především na cestě k utvoření jednotné Evropy, kde budou respektována lidská práva a základní svobody, což by nebylo možné bez prosazování zásad demokracie a právního státu. Obě strany přislíbily, že budou tyto hodnoty prosazovat a respektovat v souladu s Chartou OSN, helsinským závěrečným aktem a Pařížskou Chartou pro novou Evropu. Kromě toho se shodly, že budou respektovat územní celistvost a neporušitelnost svých hranic a že nemají vůči sobě žádné územní nároky.²¹² Nedílnou součástí prvního bloku byly články týkající se bezpečnosti jak mezi smluvními aktéry, tak na rovině evropské. Základem pro řešení konfliktů se měly stát mírové rozhovory, nikoliv ozbrojené síly. V případě, že by bylo nutné zasáhnout ozbrojenými silami, zaručily se zástupci obou stran, že vše budou řešit v rámci KBSE a OSN.²¹³

Další část se věnovala otázkám hospodářské spolupráce. V článku mimo jiné stálo: „*Spolková republika Německo je připravena působit jak bilaterálně, tak i multilaterálně ve prospěch podpory hospodářského rozvoje v České a Slovenské Federativní Republice v rámci plně rozvinutého sociálního tržního hospodářství.*“²¹⁴ Základní povinností, stanovenou článkem deset, týkající se hospodářských otázek, se stalo utvoření vyhovujících základů pro začlenění ČSFR do hospodářských struktur Evropského společenství.

Články jedenáct až třináct upravovaly záležitosti týkající se fungování vzájemné spolupráce. Zde se představitelé obou zemí shodli na principu pravidelných konzultací na všech úrovních, včetně předsedů vlád²¹⁵ či ministrů zahraničí. Za účelem jednání mezi regiony si signatáři ve smlouvě dali za cíl vznik vzájemné Smíšené komise. Otázku této komise smlouva dále nerozváděla a měla se stát předmětem vedlejších dohod.²¹⁶

Od článku patnáct jsou projednávány obecné otázky spolupráce na bilaterální úrovni mezi oběma státy. Podrobněji byla ukotvena interakce v hospodářské oblasti,

²¹² Otázka česko-německých hranic byla také předmětem smlouvy 2+4, v níž článek č.1 stanovil vnější hranice sjednoceného Německa.

²¹³ *Smlouva mezi ČSFR a SRN*, s. 3098.

²¹⁴ Tamtéž, s. 3099.

²¹⁵ Vzájemné konzultace mezi předsedy vlád obou zainteresovaných celků se měly konat v případě potřeby, nicméně alespoň jednou ročně.

²¹⁶ *Smlouva mezi ČSFR a SRN*, s. 3099.

přičemž zde k tomu byla přičleněna také otázka vědecko-technické spolupráce. Obě strany se dotkly také oblastí týkajících se rozvoje dopravy a spojů, ochrany životního prostředí či územního plánování. V problematice ochrany životního prostředí se zástupci zemí zavázali věnovat zvýšenou pozornost příhraničním a přeshraničním oblastem. Opomenuty nezůstaly ani otázky týkající se rozmachu kultury, školství a vědy. Velmi okrajově smlouva podchytila spolupráci ve sférách zdravotnictví, sociálního zabezpečení či sportu.²¹⁷

Pozornosti nesmí uniknout články dvacet a jednadvacet, které upravovaly postavení menšin v jednotlivých zemích. Československo a Německo se zavázaly, že budou dodržovat politické závazky vycházející z Kodaňské konference KBSE z června 1990. Výrazněji bylo ve smlouvě postihnuto právo německé menšiny v ČSFR. Ti, kteří se přihlásili k německé menšině v ČSFR, měli získat lidská práva a základní práva bez jakékoliv diskriminace a v plné rovnosti před zákonem. Zároveň však smlouva ukotvila povinnost dodržovat zákony, jimiž se řídí právní řád země. Češi a Slováci získali v zásadě stejná práva, avšak pozornost ve smlouvě jim byla věnována mnohem menší.²¹⁸ Odlišnost zakotvení jednotlivých etnických skupin může být reflexí vztahu, kde se československá diaspora nekonstituovala za národnostní menšinu.²¹⁹

Významný prostor věnovali zástupci ČSFR a SRN aktivitám věnovaným společným snahám o pochopení československo-německých dějin. V rámci spolupráce měla být vytvořena komise historiků, která by se podílela na vzdělávací činnosti především s ohledem na konference a školní učebnice. Reprezentanti spřátelených zemí kladli důraz na spolupráci s mládežnickými organizacemi, které představují důležitý prvek ve vzájemném porozumění.²²⁰

Signatáři obou zemí předpokládali problémy s výkladem jednotlivých článků. Proto do článku 34 uvedli, že „*při odlišnostech výkladu Smlouvy budou Smluvní strany, bez újmy na ustanovení článku 11, uplatňovat postup popsany ve Zprávě o schůzce expertů KBSE v La Valletě o mírovém řešení sporů ze dne 8. února 1991.*“²²¹

²¹⁷ Tamtéž.

²¹⁸ Tamtéž, s. 3101.

²¹⁹ KOPECKÝ, s. 12.

²²⁰ *Smlouva mezi ČSFR a SRN*, s. 3101–3102.

²²¹ Tamtéž, s. 3102.

Poslední článek smlouvy se věnoval ratifikaci, která měla proběhnout v Bonnu. Platnost smlouvy byla stanovena na deset let s následným prodlužováním o pět let, pokud by ovšem jedna ze stran smlouvu nevypravěděla minimálně rok před ukončením její platnosti. Smlouva byla nakonec podepsána hlavními představiteli obou zemí. Za ČSFR ji signoval Václav Havel a ministr zahraničí Jiří Dienstbier, za německou stranu svůj podpis připojil Helmut Kohl s ministrem zahraničím Hansem-Dietrichem Genscherem.

Dne 7. října 1991 v Praze smlouvu parafovali Jiří Dienstbier a Hans Dietrich Genscher.²²² Aktu přihlíželi také prezidenti obou zemí. V době mezi parafováním smlouvy a jejím podpisem vyvstaly problémy s jednotlivými formulacemi. Proti znění Smlouvy se ohradili zástupci SL, kteří zde postrádali především zakotvení práva na vlast sudetských Němců. Sudetoněmecká rada, jako zahraničně-politický zástupce sudetských Němců vydala 7. prosince 1991 své oficiální stanovisko.²²³

V první části svého prohlášení uvedla SR pozitivní kroky, které byly ve smlouvě zakotveny. SR považovala za pokrok, že se vyhnání Němců dostalo do oficiálního dokumentu. Dalším bodem, který považovala za kladný, bylo ukotvení práv Němců žijících v Česku, kteří jako národnostní menšina získali výraznou legislativní oporu. Předsednictvo SR ocenilo, že za sudetoněmeckou otázkou neudělala smlouva tlustou čáru, nýbrž zůstala plně otevřená.²²⁴

Hlavním problémem se pro SR stalo majetkoprávní vyrovnání vysídlených Němců. Jak Sudetoněmecký Landsmannschaft, tak Sudetoněmecká rada se během desetiletí po válce stále snažili o navrácení majetku zkonfiskovaného při odsunu zpět do rukou Němců. Otázce majetkového vyrovnání se nevyhnuli představitelé Německa a Československa ani během rozhovorů o nové československo-německé smlouvě. SR požadovala, aby do oficiálních jednání byly zahrnuty také záležitosti týkající se práva na vlast a majetku. Sudetští Němci požadovali zastavení aukcí zkonfiskovaného

²²² Akt parafování uvádí Fritz Habel spolu s otištěnou smlouvou také otázky její parafování a přijetí oběma státy. Ve Federálním shromáždění se vyslovilo pro smlouvu 144 proti 80 hlasů. Blíže: HABEL, s. 93.

²²³ *Erklärung des Sudetendeutschen Rates zum Vertrag zwischen Deutschland und der ČSFR*. In: HABEL, Fritz, Peter, *Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte*, München 2003, s. 928.

²²⁴ Tamtéž.

majetku a otevření diskuze o jeho navrácení. Kromě toho žádala SR spolkovou vládu, aby zahrnula sudetské Němce do komisí, které měli jednat o vzájemné spolupráci.²²⁵

Do jednání o společné smlouvě zasáhli také představitelé SL, s nimiž hovořil Dieter Castrup, někdejší státní tajemník bonnského ministerstva zahraničí. Předáci SL zde tlumočili své požadavky, které by si přáli prosadit při jednání s Československem. Castrup přetlumočil československé straně, že by bylo dobré, kdyby podnikla vstřícné gesto vůči vyhnáným Němcům, avšak zdůraznil, aby se do vzájemných rozhovorů mezi SL a ČSFR nedostaly majetkoprávní otázky.²²⁶

Neoficiální schůzka o případné smlouvě se konala v únoru 1991 v Bonnu, kde se setkali ministři zahraničí obou zemí. První oficiální jednání o případné smlouvě se konalo 27. února 1991 v Praze. SRN reprezentoval velvyslanec Wilhelm Höynk, v čele československé delegace stanul náměstek ministra zahraničí Zdeněk Matějka. Při jednání představili zástupci německé strany podrobně požadavky odsunutých Němců. Zasedání se okrajově dotklo také neplatnosti Mnichovské dohody, avšak obě strany se shodly na tom, že tato otázka byla dostatečně vyřešena ve smlouvě z roku 1973, proto nebylo nutné ji znovu otevírat. Československá strana předložila návrh na náhradu válečných škod, tento požadavek se však neseťkal s pozitivní odezvou. Den na to, 28. března 1991, si již představitelé vyměnili návrhy vzájemné smlouvy.

V neděli 1. září se sešli na tajné schůzce v Bavorsku ministři zahraničí obou zainteresovaných zemí, aby projednali zatím otevřené body smlouvy. Jednání se účastnili také bavorský premiér Max Streibl a kancléř Karl Schwarzenberg. Na tomto setkání přítomní domluvili na popud německé strany na spojení nulity Mnichovské dohody spolu s prohlášením, že československý stát od roku 1918 nikdy nepřestal existovat. Kromě toho zástupci prosadili do preambule slovní spojení s „vyhnáním“.

Smlouva mezi ČSFR a SRN o dobrém sousedství a přátelské spolupráci představovala významný posun ve vzájemných vztazích. Postupný rozpad sovětského bloku a podpora Německa na cestě ke sjednocení dopomohla oběma stranám k ochotě jednat. K jednání domohl také vstřícný postup představitelů československého státu, kteří ve svých projevech reflektovali sudetoněmeckou otázku. To neuniklo zástupcům

²²⁵ Tamtéž, s. 928–929.

²²⁶ Kol. autorů, *Komu sluší omluva*, s. 168.

SL, kteří v těchto krocích viděli možnost prosadit své, především majetkoprávní, požadavky vůči ČSFR. K bilaterální smlouvě se však odsunutí Němci postavili rozpačitě a v zásadě ji neuznali.

5.3 Českoněmecká deklarace: úspěch či porážka?

„Obě strany se shodují v tom, že spáchané křivdy náležejí minulosti, a že tudíž zaměří své vztahy do budoucnosti.“²²⁷

Československo-německá smlouva z roku 1992 představovala v mnoha ohledech významný krok k zlepšení vzájemných vztahů. Avšak, jak dobře reflektoval Vladimír Handl, vyzněla celkem na prázdno. Styky na bilaterální rovině nebyly tak vstřícné, jak se po podepsání smlouvy očekávalo.²²⁸ Přes jakousi nejistotu a zvláštní napětí, které ve vzájemném vztahu nadále panovalo, pomalu směřovalo k znovuotevření jednání mezi oběma zainteresovanými stranami.

Jedním z prvních podnětů pro obnovení rozhovorů mezi oběma státy se stal dopis Edmunda Stoibera ministru zahraničí Josefu Zieleniecovi zaslaný v letech 1994–1995, který poukázal na potřebu otevřít nová jednání, která by směřovala k dohodě.²²⁹ Na tento návrh reagovali náměstek ministra zahraničí Alexandr Vondra a Václav Havel, kteří považovali za důležité, aby česko-německé vztahy získaly nový „osvobozující“ impuls, který by je oprostil od vzájemné nedůvěry a napětí.²³⁰

Významnou roli na cestě k nové deklaraci představoval projev Václava Havla v pražském Karolinu. Zde vystoupil na půdě Univerzity Karlovy 17. února 1995 s příspěvkem Češi a Němci na cestě k dobrému sousedství.²³¹ Ve svém projevu se zaměřil na roli česko-německých vztahů v průběhu historie. Poukázal na to, že by občané neměli zapomínat na toto historické soužití, které by se mělo představitelům ČR

²²⁷ Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji z 21. ledna 1997 [online], [cit. 2016-02-25]. Dostupné z: www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/25735/22125.

²²⁸ Jako příklad lze uvést vzájemné kontakty mezi spolkovým kancléřem Helmutem Kohlem a premiérem ČR Václavem Klausem v letech 1993–1996. Český předseda vlády odcestoval do Německa celkem osmkrát, spolkový kancléř do Česka ani jednou. Více: HANDL, Vladimír, *Od akceptace k jinakosti*. In: LOUŽEK, Marek (ed.), *Česko-německá deklarace. Deset let poté*, Praha 2007, s. 73.

²²⁹ HANDL, Vladimír, *Od akceptace k jinakosti*, s. 78.

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ HANDL, Vladimír, *Česká politika vůči Německu*, In: PICK, Otto, HANDL, Vladimír(eds.), *Zahraněční politika České republiky 1993–2004. Úspěchy, problémy a perspektivy*, Praha 2004, s. 75; KUNŠTÁT, s. 205.

stát inspirací při tvorbě česko-německých vztahů.²³² Další část své řeči rozdělil Havel na čtyři základní segmenty. V prvním z nich demonstroval kontinuitu České republiky s československým státem vzešlým po první světové válce. Poukazoval na to, že Československá republika vznikla na demokratickém základě, na nějž se v současnosti odvolává celá Evropa a i přesto, že například otázky národnostních menšin nebyly vyřešeny nejlépe, měla by se ČR hrdě na tento odkaz odolávat a nezpochybňovat kontinuitu československého státu.

Ve druhé části Havel reflektoval konečný bod soužití Čechů a Němců. Při své řeči bezesporu přijal fakt, že odsun Němců patřilo ke konečnému rozchodu ve vzájemných českoněmeckých vztazích, nicméně poukázal na to, že nic nebylo bez příčiny. Tuto pasáž ukončil slovy: *„O tom, kdo první vypustil z lahve džina skutečné nacionální nenávisti, nemůže být sporu. A máme-li se - jako Češi – hlásit ke svému dílu odpovědnosti za konec česko-německého soužití v českých zemích, pak musíme v zájmu pravdy říct, že jsme se sice nechali nakazit zákeřným virem etnického pojetí viny a trestu, že jsme však tento virus – aspoň v jeho moderní ničivé podobě – do naší země nepřinesli.“*²³³

Třetí pasáž se nesla v duchu Mnichova. Mnichov označil za *„konfrontaci demokracie s nacistickou diktaturou, v níž demokracie před diktaturou kapitulovala, a tím jí otevřela cestu k onomu neuvěřitelnému a snad vůbec největšímu útoku na všechny základní civilizační hodnoty a na samotnou podstatu lidského soužití, jaký byl kdy v dějinách podniknut.“*²³⁴ Václav Havel rozvinul zajímavou tezi, že nelze Mnichov snižovat pouze na pokus hájit menšinová práva (s čímž se většina vyhnaneckých svazů ztotožňuje), nýbrž na akt, který měl ukázat Hitlerovi schopnost západních demokracií bránit se jeho diktátu.

Ve čtvrtém bodě věnoval prezident svou pozornost nacismu, jakožto hrůzného činu druhé světové války, zakotveného především na ideji nacionalismu. Základním rysem česko-německých vztahů se mělo stát oproštění se od nacionalismu jako ideologie, která nakonec vede ke konfrontaci, jež následně dolehne na velké množství

²³² *Rede des ČR Präsidenten Václav Havel.* In: HABEL, Fritz, Peter, Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte, München 2003, s. 989.

²³³ Tamtéž, s. 990.

²³⁴ Tamtéž.

obětí. Čtvrtou část svého projevu uzavřel Havel otázkou: „*Z čeho je třeba při tvorbě nového vztahu mezi našimi národy vycházet? Kudy vede cesta?*“²³⁵

Ve své odpovědi se věnoval pojetí historie ve vzájemných vztazích. Základní předpoklad pro budoucí jednání spatřoval v tom, že by se obě strany měly dohodnout na tom, co všechno patří do historie a s tím vším by se mělo jako s historií nakládat. Zároveň zde konfrontoval dvě stále omílané události nacistické okupace a poválečného odsunu. Havel uznal, že obě epizody českoněmeckých vztahů v sobě nesou hořkost z činů, které je provázely. Avšak není možné tyto činy nijak omluvit či dokonce vrátit a je nemožné, aby čeští občané požadovali kompenzace za nacistickou okupaci, nýbrž také vyhnaní Němci požadovali majetkové vyrovnání spojené s odsunem. Na základě ujasnění těchto problematických bodů viděl Havel možnost přistoupit k vzájemným dialogům.

Svůj projev ukončil slovy: „*Věřím, že společné sdílení základních civilizačních hodnot, na nichž je budována dnešní Evropa, nám usnadní tuto práci a že v sobě nalezneme dost odvahy čelit všem, kteří by svou politickou orientaci na neblahou minulost chtěli udělat tlustou čáru před naší dobrou budoucností. Věřím v sílu pravdy a dobré vůle jako hlavních zdrojů našeho vzájemného porozumění.*“²³⁶

Václav Havel ve svém projevu poukázal na zájem českých představitelů na urovnání česko-německých vztahů. Na německé straně byl přijat nejednoznačně. Opoziční strany jej přivítaly pozitivně, trnem v oku se projev stal vládnoucí garnituře, která jej považovala za upevnění pozice českého státu a samotné osobnosti Václava Havla ve vzájemných jednáních.²³⁷

Oficiální rozpravy započaly v červnu 1995. Českou stranu reprezentoval první náměstek ministra zahraničí Alexandr Vondra, na německé straně stanul státní tajemník ministerstva zahraničí Peter Hartmann. Jednání pokračovala 12. února 1996, kde se představitelé dohodli na znění většiny textu smlouvy. Snaha co nejrychleji jednat byla ovlivněna stanoviskem francouzské a americké politiky, která oběma stranám deklarovala, že podmínkou pro přijetí České republiky do NATO je vypořádání se s její sousedskou zemí. Na tomto setkání němečtí zástupci poprvé souhlasili s tím, že se

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Tamtéž, s. 992.

²³⁷ HANDL, *Od akceptace k jinakosti*, s. 79.

smlouva nebude zaobírat minulými událostmi, že bude vzhlížet do budoucnosti vzájemných vztahů.

Samotný text deklarace byl podepsán 21. ledna 1997 v Praze premiérem Václavem Klausem a spolkovým kancléřem Helmutem Kohlem.²³⁸ V polovině února vyslovil souhlas s deklarací také Spolkový sněm SRN a Poslanecká sněmovna ČR. Počátkem března se kladně vyjádřil také Senát. Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji se skládala z osmi článků.

V prvním bodě smlouvy se obě zainteresované strany zavázaly, že budou přispívat k rozvoji vzájemných vztahů, čímž by přispívaly dobrému sousedství a zároveň utváření nové Evropy. Rovněž podotkly, že vzájemné vztahy budou založené na sdílených demokratických hodnotách, budou respektovat lidská práva, základní svobody a normy mezinárodního práva.²³⁹

Článek dva upravoval otázku Německa. Němečtí zástupci zde v rámci své historické a morální sebereflexe deklarovali, že Německo přiznává odpovědnost za historický vývoj, který vedl k Mnichovské dohodě, jež dále zapříčila vyhánění lidí z pohraničí a obsazení Československé republiky. Německá strana zde litovala vzniklých křivd a vzdala hold všem, kteří proti bezpráví bojovali. Reprezentanti SRN zde uznali, že tato národně-socialistická politika vedla k poválečnému vyhánění německého obyvatelstva z českých zemí.²⁴⁰ Na to navázala česká strana, která se ve článku tři omluvila za excesy spojené s odsunem Němců a za konfiskaci majetku. Čeští reprezentanti litovali veškerých činů spojených s odsunem, zejména pak toho, že na veškeré činy poválečného odsunu provedeného na základě zákona č. 115 z 8. května 1946, se nemělo pohlížet jako na bezprávné a neměly být potrestány.²⁴¹

Ve čtvrtém oddíle obě strany ujednaly, že „*spáchané křivdy náležejí minulosti, a že tudíž zaměří své vztahy do budoucnosti a že nebudou zatěžovat své vztahy politickými a právními otázkami pocházejícími z minulosti.*“²⁴² Podle Důvodové zprávy

²³⁸ HANDL, Vladimír, *Česko-německá deklarace 1997. Mezi minulostí a zítřkem?*. In: Mezinárodní vztahy 33, 1998, 3, s. 9.

²³⁹ *Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji z 21. ledna 1997* [online], [cit. 2016-02-25]. Dostupné z: www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/25735/22125.

²⁴⁰ Tamtéž.

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² Tamtéž.

pro parlament České republiky představoval bod čtyři z české strany stěžejní část, vzhledem k tomu, že se již na vládní úrovni nebudou představitelé Německa a České republiky zabírat otázkami minulosti.²⁴³ Z českého pohledu se jednalo o úspěch zejména uznáním Benešových dekretů a majetkoprávních otázek, které prosazovali svazy vyhnaných Němců. Pátá část deklarace potvrdila závazky ze článků 20 a 21 Smlouvy o dobrém sousedství a přátelské spolupráci z 27. února 1992, kde byla ukotvena práva příslušníků německé menšiny v České republice a osob českého původu ve Spolkové republice Německo.²⁴⁴

Článek šest upravoval možnost vstupu České republiky do Evropské unie. Obě strany se shodly na to, že právě vstup ČR do EU usnadní vzájemné soužití Čechů a Němců a zároveň zlepší hospodářskou spolupráci napříč evropským spektrem. Hlavním úmyslem české vlády bylo zlepšení přístupu občanů ČR na trh práce v SRN a navýšení kvót pro jejich pracovní povolení. Německá strana usilovala o lepší získávání povolení k trvalému pobytu na území ČR pro německé občany, kteří mají úzké vazby k ČR.²⁴⁵

Podle pojednání číslo sedm měl vzniknout česko-německý fond budoucnosti.²⁴⁶ Německá delegace se zavázala, že je připravena do tohoto fondu vložit 140 milionů německých marek, česká strana byla připravena podílet se na fondu 440 miliony korun.²⁴⁷ Cílem fondu mělo být financování a podpora vzájemných projektů, do nichž měla patřit setkání mládeže, péče o staré lidi, výstavba a provoz léčebných ústavů, péče o stavební památky a hroby, podpora menšin či diskusního fóra.²⁴⁸

Česko-německá deklarace zpečetila úsilí nezatěžovat vzájemné vztahy stálým odvoláváním se na minulost, nýbrž nastolila nový směr vzájemné politiky orientované na budoucnost. I přesto, že v minulosti již existovaly dohody mezi německou a českou stranou, představovala deklarace jedinečný prostor pro aktivní prosazování vzájemných vztahů.

²⁴³ *Důvodová zpráva pro Parlament České republiky k Česko-německé deklaraci*, [online], [cit. 2016-02-25]. Dostupné z: www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/25735/22125.

²⁴⁴ *Česko-německá deklarace*.

²⁴⁵ *Důvodová zpráva*.

²⁴⁶ Myšlenka vytvořit společné uskupení se stala reálnou 29. prosince 1997, kdy se v Praze zrodil Česko-německý fond budoucnosti, jehož cílem bylo (a stále je) „pomáhat stavět mosty mezi Čechy a Němci.“ V rámci fondu vzniklo také česko-německé diskusní fórum, jehož cílem je poskytnout prostor pro vzájemný dialog mezi Čechy a Němci. Více o činnosti Česko-německého fondu budoucnosti viz: www.fondbudoucnosti.cz [cit. 2016-03-13].

²⁴⁷ *Důvodová zpráva*.

²⁴⁸ *Česko-německá deklarace*.

Přední zástupci zájmů sudetských Němců, Sudetoněmecká rada a Sudetoněmecký Landsmannschaft, reagovali na Česko-německou deklaraci rozporuplně. Na základě hlasování ve spolkovém sněmu SL přijali 12. prosince 1996 prohlášení, které následně předali Spolkové vládě SRN. Představitelé tohoto sdružení neuznávali plně celou deklaraci, vzhledem k tomu, že text byl projednáván bez jejich účasti. Sudetští Němci dostali pouze již hotový text k nahlédnutí. Od německé vlády to chápali jako akt nedůvěry mezi oběma stranami.

Sporný bod představoval náhled na historii. Zástupci SR a SL vyzdvihovali, že v deklaraci je značně problematický pohled na vyrovnání se s minulostí. V deklaraci podle nich úplně chybí nástin vývoje vztahu sudetských Němců s Čechy během v době předválečného Československa a vyrovnání se s tím, načež období po roce 1938 je zde reflektováno pouze omezeně. Tím, že se v deklaraci odrážela tato problematika pouze částečně, reflektoval to SL tím, že německá vláda přebírá odpovědnost za vyhnání Němců z Československa. V souvislosti s odsunem Němců zůstal trnem v oku Edvard Beneš a jeho podíl na vyhnání, který v deklaraci nebyl vůbec zahrnut. Sudetoněmecká skupina to považovala za akt jakési jednostrannosti celého jednání.²⁴⁹

Podle SL neměla Česko-německá smlouva žádný mezinárodně právní účinek a svým zněním v mnohých otázkách zůstala za smlouvou z roku 1992. Zástupci SL a SR se ohradili proti Spolkové vládě a Bavorské vládě, od nichž očekávali vysvětlení, proč do deklarace nebyly zahrnuty požadavky sudetských Němců. Vzhledem k tomu, že se obě vlády zavázaly, že nebudou do společných vztahů v budoucnosti dále vnášet problematiku minulosti, postavil se SL do opozice, protože tím nebyla vyřešena otázka vzájemných „dluhů“.²⁵⁰ Sudetští Němci konstatovali, že Česká republika by neměla být ušetřena vzájemných rozhovorů týkajících se sudetoněmeckých otázek, pokud by chtěla přistoupit k EU a respektovat tak její zákony a nařízení.²⁵¹

Kladně se SL vyslovil ke konkrétním opatřením, na kterých se obě vlády v deklaraci shodly. S ohledem na vznik Českoněmeckého fondu budoucnosti požadovali po Spolkové vládě, aby se zástupci Sudetských Němců vedl rozhovor týkající se

²⁴⁹ *Erklärung der SL und des Sudetendeutschen rates zur veröffentlichen Deutsch-Tschechischen Erklärung*, Mitteilungsblatt der Sudetendeutschen Landsmannschaft 12/1996, s. 374.

²⁵⁰ Tamtéž.

²⁵¹ Tamtéž.

fungování samotného fondu. Vyhnanci pozitivně kvitovali bod týkající se pečování o (sudeto)německé hroby a památky, což považovali za úspěch své politiky, když již několikrát tento požadavek Spolkové vládě předkládali. Zároveň se však ohradili proti vzniku česko-německého diskusního fóra, který podle nich není adekvátní náhradou ve vzájemném sudetoněmecko-českém dialogu.²⁵²

V závěrečném hodnocení dospěli vrchní představitelé SL a SR ke stanovisku, že Česko-německá deklarace neodpovídá požadavkům sudetských Němců, ani skutečnému usmíření mezi českým a německým národem. Proto se rozhodli, že Deklaraci nepodpoří. Landsmannschaft považoval Deklaraci za další kontroverzní bod zdoluhavého procesu vzájemného porozumění.²⁵³

O čtyři dny později vydala oficiální stanovisko také Ackermannova obec. AG uznala česko-německou deklaraci jako pozitivní snahu ve vzájemném sblížení mezi českou a německou stranou. Toto sblížení by však nemohlo být úspěšné, pokud by se nebraly v potaz požadavky sudetských Němců. S body týkající se této problematiky AG bez výhrad souhlasila. Avšak byly zde také body, proti kterým se ohradila. AG vyjádřila politování nad tím, že Spolková vláda jednala o znění Deklarace bez jakéhokoliv zapojení sudetoněmeckých zástupců, ani bez zapojení někoho z jejich představitelů.²⁵⁴

Katolíci poukázali na skutečnost, že ač má deklarace vysoký politicko-morální význam, nemůže být mezinárodněprávní závaznost, vzhledem k tomu, že obsahuje jednostranná prohlášení obou vlád.

AG uvítala, že se obě strany částečně vypořádaly s minulostí. Tak jako představitelé SL se ovšem ohradila vůči interpretaci s tím spojenou. Podle ní byla historie prezentována až od roku 1938, který vedl k dalším událostem, z nichž vykrytalizoval odsun Němců z Československa. AG nesouhlasila s tím, aby německá strana tím převzala odpovědnost za poválečné události. Katolická organizace poukazovala na sporné formulace, kdy česká strana litovala poválečného vyhánění obyvatel na základě přisuzování kolektivní viny a zároveň vzniklého zákona, který

²⁵² Tamtéž, s. 375.

²⁵³ Tamtéž.

²⁵⁴ *Versöhnungsprozeß voranbringen. Rechte und Gefühle von Sudetendeutschen und Tschechen müssen Berücksichtigung finden. Erklärung des Vorstandes der Ackermann Gemeinde, Ackermann Gemeinde Mitteilungsblatt 1/1997, s. 1.*

excesy legalizoval. AG považovala tuto formulaci za pokus, kterým se česká strana neodvažovala převzít zodpovědnost za vyhnání sudetských Němců.²⁵⁵

S odstavcem čtyři respektovaly jak Česká republika, tak Německo odlišné právní názory a prohlásily, že nebudou zatěžovat své vztahy politickými a právními otázkami pocházejícími z minulosti. Toto prohlášení se jevílo jako značně problematické, vzhledem k tomu, že nevyřešilo mezistátní ani vnitrostátní otázky, které zůstaly otevřené ve smlouvě z roku 1992, na kterou se Deklarace odvolávala. Představitelé AG požadovali vysvětlení od Spolkové vlády SRN v rámci jejich povinnosti péče o sudetské Němce.²⁵⁶

Podle článku šest v souvislosti se vstupem České republiky do NATO signatáři předpokládali zlepšení vztahů mezi Čechy a Němci a usnadnění pobytu v jedné či druhé zemi. Tuto skutečnost reflektovali představitelé AG jako kroky správným směrem. Ale uvedli, že „*zde chybí naplnění práva na vlast a návrat do vlasti, které AG prosazuje*“.²⁵⁷

AG uvítala vznik česko-německého diskusního fóra pro všechny zainteresované strany, do něhož zástupci AG byli ochotni přispět. Avšak, tak jako zástupci SL, jej nepovažovali za způsob náhrady, který by vyřešil problematiku pomocí dialogu prozatím otevřené otázky vzájemného soužití mezi Čechy a sudetskými Němci.²⁵⁸

Pozitivně se AG vyjádřila k založení společného fondu budoucnosti, jehož cílem byla podpora vzájemných projektů, zejména pak podpora mládeže a projektů týkajících obětí nacistických činů. AG požadovala, aby do této podpory byly zahrnuty také oběti násilí spojeného s vyhnáním. Avšak AG byla připravena s tímto fondem aktivně spolupracovat.

Na závěr svého stanoviska AG uvádí: „*Je nám líto, že Deklarace nesplňuje požadavky sudetských Němců...*“ To však AG neodradilo. „*Dál bude pokračovat ve své práci na usmíření mezi Čechy a sudetskými Němci. Je přesvědčena, že existuje mnoho cest a úrovní tzv. lidové diplomacie, díky které je porozumění a smíření dosažitelné.*“²⁵⁹

²⁵⁵ Tamtéž.

²⁵⁶ Tamtéž.

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ Tamtéž.

²⁵⁹ Tamtéž.

Rovněž sociálně demokratické sudetoněmecké sdružení neopomnělo vydat své stanovisko vůči Česko-německé deklaraci. Předsednictvo Seliger Gemeinde se na svém zasedání 19. prosince 1996 zabývalo aktuálním zněním této smlouvy. Vedoucí představitelé tohoto sdružení považovali Deklaraci jako malý krok vpřed. I přes to však dokument obsahoval některé body, které pro ně představoval pokrok ve vztahu mezi českým a německým lidem. SG považovala deklaraci jako výsledek kompromisu, u kterého musely obě strany ustoupit ze svých požadavků. Sociální demokraté předpokládali, že některé body by byly vyřešeny lépe, kdyby Spolková vláda SRN vedla dialog také se zástupci sudetských Němců. Zejména by se podařilo prosadit „vyhnání“ jako akt bezpráví.²⁶⁰

Tak jako výše zmíněná prohlášení, reflektovala také Seligerova obec pohled obou zainteresovaných stran do minulosti. SG považovala za politování hodné, že se obě strany zabývaly příčinami bezpráví jen od roku 1938 a ani nereflektují rok 1918. SG litovala, že smlouva nezahrnovala distancování se od prezidentských dekretů, které legalizovaly akt vyhnání a s ním spojené činy. SG považovala za bezpředmětné prohlášení, ve kterém se hovoří o nacistických zločinech směřujících směrem k českému lidu, vzhledem k tomu, že byly nasměrovány i ke všem ostatním menšinám žijícím v Československu, zahrnující také německé sociální demokraty a židy.²⁶¹

V deklaraci se nacházely ovšem i formulace, které výrazně přispívaly ke zlepšení vzájemných vztahů. SG pozitivně reflektovala prohlášení, které umožňovalo návrat Němců, kteří byli spojeni s Českou republikou a chtěli zde žít. SG uvítala, že česká strana lituje vyhnání Němců. Spolu s tím pozitivně přijala také vznik Fondu budoucnosti a česko-německého diskusního fóra, v němž by se řešila problematika vzájemných vztahů. SG ocenila uznání německé menšiny, jako svébytného prvku a uznání kulturního dědictví, které spojuje Čechy a Němce.²⁶² Seliger Gemeinde viděla v Deklaraci výchozí bod pro další jednání. Věřila, že sudetoněmecké instituce se budou zapojovat do činností Fondu budoucnosti a česko-německého diskusního fóra. Na

²⁶⁰ *Entschließung des Präsidiums der Seliger Gemeinde zur Deutsch-Tschechischen Erklärung.* In: HABEL, Fritz, Peter, *Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte*, München 2003, s. 1072.

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² Tamtéž, s. 1073.

úplném závěru apelovala na českou strany, aby se snažila o přímé rozhovory se zástupci sudetských Němců.²⁶³

I přes všechna prohlášení, která zástupci vyhnaneckých spolků vydali, text Česko-německé deklarace se neměnil. Sudetoněmecký Landsmannschaft, i přes vydání svého stanoviska v prosinci 1996, se nedokázal vyrovnat se zněním některých bodů deklarace a vydal na protest 8. února 1997 Manifestaci, ve které shrnul dosavadní prohlášení.²⁶⁴ Odsoudil pohled na vnímání historie v celé deklaraci a postavení sudetských Němců, jak v historii tak při jednání o textu smlouvy. V textu SL vytyčil dva základní body, které by mohly vést k usmíření mezi oběma národy. První představovalo právo na vlast a svobodný návrat vyhnaných němců domů, čímž by se zrealizovalo právo na sebeurčení. Druhým bodem se staly majetkoprávní otázky, které byly otevřeny ve smlouvě v roce 1992. SL požadoval, aby byly do česko-německé deklarace vloženy. I přes to, že SL uznal rozdílné právní předpisy, majetkoprávní otázky pro něj byly stále aktuální.²⁶⁵

SL byl značně znepokojený jednáním Spolkové vlády SRN. Vzhledem k tomu, že nad sudetoněmeckou národnostní skupinou uzavřela spolková vláda a svobodný stát Bavorsko opatrovnictví, prosadit sudetoněmecké zájmy se jim nepodařilo. Sudetoněmecké krajanské sdružení neuznalo mezinárodně právní legitimitu Česko-německé deklarace. Na konci svého prohlášení uvádí: „*Sudetoněmecké otázky zůstávají otevřené a čekají na důvěryhodné řešení s aktivní účastí volených zástupců sudetoněmecké národnostní skupiny.*“²⁶⁶

5.4 Sumarizace porevolučního období

Rok 1989 hrál v českoněmeckých vztazích velmi důležitou roli. Postupné sjednocení německého státu spolu s rozpadem sovětského bloku uvolnilo napětí mezi jednotlivými stranami. Již v revolučním roce vystoupil Václav Havel, tehdy ještě jako soukromá osoba s projevem v České televizi, který SL kvitoval velmi kladně. Již v pozici nového prezidenta se Havel vydal na svou zahraniční cestu do Německa.

²⁶³ Tamtéž.

²⁶⁴ *Die SL: Manifestation zur Deutsch-Tschechischen Erklärung.* In: HABEL, Fritz, Peter, Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte, München 2003, s. 1081.

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 1083.

Vstřícné kroky a ochota jednat vedla k rozhovorům o nové dohodě. Smlouva mezi ČSFR a SRN o dobrém sousedství a přátelské spolupráci podepsána na konci února 1992 představovala v česko-německých vztazích zásadní mezník z pohledu obou zainteresovaných stran. Do jednání zasáhla i sudetoněmecká sdružení, kterým se však své požadavky prosadit nepodařilo. Problematickým bodem rozhovorů se staly majetkoprávní požadavky krajanských sdružení, na něž nechtěla česká strana přistoupit. Sudetoněmecká sdružení v zásadě se smlouvou problém neměla, avšak právo na vlast a navrácení majetku sehrálo v jejich politice důležitou roli a dohodu tak neuznali. Na státní úrovni vyvolala vlnu nadšení a očekávání, která však nakonec vyzněla na prázdno, což lze pozorovat na vzájemných stycích obou vlád, kterých po následující období nebylo mnoho.

Vzhledem k tomu, že některé aspekty týkající se vzájemných vztahů nebyly ve smlouvě ukotveny, stále visela ve vzduchu neviditelná otázka, co s nimi. Jakási nejistota a zvláštní napětí, které zde nadále panovalo, pomalu směřovalo k znovuotevřeným jednáním mezi oběma zainteresovanými stranami. Rozhovory mezi oběma zeměmi byly obnoveny na přelomu let 1994 a 1995. Zásadní krok znamenal projev Václava Havla v pražském Klementinu 17. února 1995, v němž představil svůj postoj k bilaterální českoněmecké rovině. Ve svém projevu naznačil německému protějšku, že Česká republika je ochotna obnovit diplomatické styky. Od června téhož roku byla jednání o vzájemných vztazích opět obnovena. Většina schůzek mezi představiteli obou států však byla přísně tajná, na veřejnost se tak dostal až hotový parafovaný text smlouvy.

Sudetoněmecká krajanská sdružení ihned po uveřejnění textu deklarace začala v prosinci vydávat svá oficiální stanoviska k nové smlouvě. Již od začátku však vyhnanécké svazy smlouvu neuznávaly, vzhledem k tomu, že vznikla bez jejich přímé účasti. Představitelé spolků na ni reagovali dokumenty jak jménem Sudetoněmeckého Landsmannschaftu, tak jménem názorových společenství. Všechny skupiny se však shodly na stejných problematických bodech. Hlavním potíž představovala interpretace dějiny českoněmeckých vztahů, které byly ve smlouvě reflektovány pouze od roku 1938, SL však usiloval o rozšíření problematiky až do roku 1918. Značně problematickou zůstala majetkoprávní otázka, která ve smlouvě nebyla vůbec zahrnuta, čímž SL přišel o pilíř svých požadavků. V závěrečném hodnocení dospěli reprezentanti

sudetoněmeckých zájmů, že Česko-německá deklarace neodpovídá požadavkům sudetských Němců, ani skutečnému usmíření mezi českým a německým národem.

Na mezistátní úrovni představovala deklarace zásadní mezník ve vzájemných vztazích, když se obě strany zavázaly oprostít se od minulosti a pohlížet na vzájemné vztahy směrem do budoucna. Výstupem této smlouvy se stalo založení Česko-německého diskusního fóra a Fondu budoucnosti, které i v současné době napomáhají dialogu mezi Čechy a Němci.

6 ZÁVĚR

Události odsunu Němců z Československa po několik desetiletí představují hlavní téma česko-německého dialogu a tím determinují vzájemné vztahy obou států. Poválečný transfer sudetských Němců z Československa znamenal pro česko-německé vztahy značné ochlazení. Na podporu vysídlenců a pomoc při jejich integraci do německé společnosti vznikaly vyhnanecké svazy. Společným zastřešujícím orgánem se jim stal Sudetoněmecký Landsmannschaft vznikuvší v roce 1950, jehož hlavním cílem bylo hájit zájmy odsunem poznamenané skupiny. Ústředními tématy rétoriky vyhnaných Němců se stalo především právo na vlast a na sebeurčení. Po celé analyzované období se vyhnanci snažili získat zpět svou vlast a zkonfiskovaný majetek. Své požadavky vtiskl Sudetoněmecký Landsmannschaft a Sudetoněmecká rada do programových prohlášení z let 1961 a 1979.

Již v počátku padesátých let projevíli zástupci sudetských Němců snahy o dialog s československou politickou reprezentací. Ze vzájemných jednání vzešla Wiesbadenská dohoda, která se pro SL stala zásadním krokem ke zlepšení česko-německých vztahů. Smlouva přisoudila sudetským Němcům právo na jejich domovinu a považovala jejich návrat za spravedlivý. Československá strana ji však nepřikládala větší význam a proto nebyla nikdy uznána.

V šedesátých letech vyčnívala diskuze o platnosti Mnichovské dohody. Právě Mnichovská dohoda hrála ve vzájemných rozhovorech zásadní roli. Vzhledem k tomu, že obě strany nebyly schopny se na její platnosti či neplatnosti dohodnout, veškerá jednání ztroskotala. Po změně vládnoucích struktur v Německu, kdy nastoupil do funkce kancléř Willy Brandt, nastalo ve vzájemných vztazích částečné oteplení pod vlivem Brandtovy východní politiky. Východisko představovala Pražská smlouva z roku 1973. Sudetoněmecké krajanské sdružení se snažilo své požadavky práva na sebeurčení a vlast prosadit do textu smlouvy, avšak Spolková vláda, jako zástupce německé strany, jejich požadavky neakceptovala a do smlouvy je nezahrnula. SL tak prohlásil smlouvu za neplatnou a inicioval petici k OSN, od níž očekávala, že do problémových jednání zasáhne. Z počátku vypadalo, že se představitelé OSN budou sudetoněmeckou otázkou více zabývat. I přesto, že petice měla nakonec nulový efekt,

lze z pohledu SL považovat petici za úspěšnou, jelikož se sudetoněmecká otázka dostala až na mezinárodní úroveň.

Osmdesátá léta nepřinesla v sudetoněmecko-českém vztahu nic zásadního. Důležitým mezníkem se stal rok 1989 a pád východního bloku a následné postupné sjednocení Německa. Sudetoněmecký Landsmannschaft tyto události sledoval s určitým napětím, poněvadž v nové politické situaci viděl příležitost prosadit dosud neúspěšné požadavky. Jisté potvrzení získal od Václava Havla, který svými vstřícnými kroky naznačil ochotu narovnat vzájemné vztahy. K právu na sebeurčení a na vlast přidal SL rovněž majetkoprávní otázky, které dosud zůstaly částečně upozaděny. I přes to, že z počátku vypadala situace pro SL nadějně, smlouva, kterou uzavřela ČSFR a SRN, nereflektovala žádné z jejich požadavků. Jistým zadostiučiněním byl článek smlouvy, který umožňoval těm, kteří budou nějak svázáni s československým územím, aby mohli přijít a požádat o pobyt. Z pozice SL však byl vnímán negativně. I přes to, že umožňoval Němcům pobyt v Československu, nezahrnoval právo na vlast a na sebeurčení. Na mezistátní úrovni, s ohledem na počáteční nadšení, vyzněla smlouva z roku 1992 na prázdno. Vzájemný dialog se sice posunul k lepšímu, avšak spolupráce, na kterou se zástupci obou zemí dohodli, nebyla zdaleka dodržována.

Potřeby vzájemného sblížení cítily obě zainteresované strany. Oboustranné rozhovory vykrytalizovaly do Česko-německé deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji. Ta dosud představuje klíčový dokument týkající se česko-německých vztahů. Deklarace byla z pohledu Sudetoněmeckého krajanského sdružení již od počátku problematičtější. I přes to, že se SL prosazení požadavků nepodařilo, vždy se na vzájemném česko-německém dialogu alespoň částečně podílel a usiloval o zahrnutí svých postulátů do jednotlivých ujednání. Rozhovory o česko-německé deklaraci však byly omezeny pouze na státní úroveň, čímž SL ztratil možnost vznést své požadavky. Tak jako s ostatními smlouvami, SL deklaraci odmítl. Smlouva znamenala zásadní obrát v obecné rovině, když se orientovala na budoucnost a již se nezaobírala značně problematičtější minulostí. Z popudu česko-německé deklarace vznikl Fond budoucnosti a Česko-německé diskusní fórum, které jsou dosud činné a pomáhají rozvíjet česko-německý dialog. Sudetoněmecký Landsmannschaft ocenil vznik společných institucí, avšak byl ochoten je uznat pouze v případě, že se jeho zástupci budou podílet na chodu těchto organizací.

Z výše zmíněných závěrů je patrné, že se po celou dobu své existence nepovedlo Sudetoněmeckému Landsmannschafu prosadit své nároky. Ani do jedné ze smluv se nepodařilo zahrnout právo na sebeurčení či vlast ani snahu o navrácení zkonfiskovaného majetku. V současné době se jednalo v Sudetoněmeckém krajanském sdružení o výňatku odstavce ze stanov, který upravuje majetkoprávní vztahy mezi Čechy a Němci. Tyto kroky by mohly vést ke zlepšení rozhovorů mezi reprezentanty sudetských Němců a České republiky. Aktuálnost snahy sudetoněmecko-české vyrovnání podtrhuje z české strany ocenění Olgy Sipplové, sudetoněmecké političky, českým premiérem Bohuslavem Sobotkou v březnu roku 2016.

Na závěr si lze položit otázku k zamyšlení: Bylo by vůbec možné vyhovět požadavkům sudetských Němců, které po celou dobu prosazovali?

7 SEZNAM ZKRATEK

AA	Ministerstvo zahraničních věcí SRN
AG	Ackermann Gemeinde
CDU	Křesťanskodemokratická unie Německa
ČSFR	Česká a Slovenská federativní republika
ČSR	Československá republika
ČSSR	Československá socialistická republika
CSU	Křesťanskosociální unie Bavorska
KBSE	Konference o bezpečnosti a spolupráci
OSN	Organizace spojených národů
WB	Witikobund
SG	Seliger Gemeinde
SL	Sudetoněmecký Landsmannschaft
SPD	Sociálnědemokratická strana Německa
SR	Sudetoněmecká rada
SRN	Spolková republika Německo
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik

8 SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

8.1 Nevydané prameny

Archiv Ackermann Gemeinde, München

Stellungnahme der Arbeitsgemeinschaft katolischer Vertriebenenorganisationen zu den Prinzipien der Präambel des Bonn-Prager Vertrag.

Erklärung des Sudetendeutschen Rates zu dem paraphierten Vertrag über die gegenseitigen Beziehungen zwischen den Bundesrepublik Deutschland und der Tschechoslowakischen Sozialistischen Republik.

8.2 Vydané prameny a právní dokumenty

Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji z 21. ledna 1997 [online], [cit. 2016–02–25]. Dostupné z:

www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/25735/22125.

Dekret presidenta republiky č. 12/1945 Sb. ze dne 21. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa.

Dekret presidenta republiky č. 71/1945 Sb. ze dne 19. září 1945 o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství.

Dekret presidenta republiky 108/1945 Sb. ze dne 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy.

Důvodová zpráva pro Parlament České republiky k Česko-německé deklaraci. [online], [cit. 2016–02–25]. Dostupné z:

www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/25735/22125.

HABEL, Fritz, Peter, *Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte*, München 2003.

NITTNER, Ernst, *Dokumente zur Sudetendeutschen Frage 1916–1967*, München 1967.

MAIER, Erich, *40 Jahre Sudetendeutscher Rechtskampf. Die Arbeit des Sudetendeutschen Rates seit 1947*, München 1987.

OHLBAUM, Rudolf (ed.), *Paulus Sladek. Not ist Anruf Gottes. Aus Veröffentlichungen, Rundschreiben, Predigten und Briefen*, München 1991.

Smlouva mezi Českou a Slovenskou Federativní republikou a Spolkovou republikou Německo o dobrém sousedství a přátelské spolupráci, Sběrka zákonů, č. 521/1992.

Smlouva o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa, Sběrka zákonů č. 94/1974.

Ústavní dekret presidenta č. 33/1945 Sb. republiky ze dne 2. srpna 1945 o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské.

8.3 Periodika

Ackermann Gemeinde Mitteilungsblatt 1/1997.

Rudé právo 2. 8. 1945, 25/73.

Mitteilungsblatt der Sudetendeutschen Landsmannschaft 1/1990.

Mitteilungsblatt der Sudetendeutschen Landsmannschaft 12/1996.

Sudetendeutsche Zeitung 4. 8. 1951, 1/18.

Svobodné slovo 16. 3. 1990, 44/64.

8.4 Literatura

BENEŠ, Zdeněk, PEŠEK, Jiří, *Die Durchführung der Zwangsaussiedlung*. In: BENEŠ, Zdeněk, KURAL, Václav (eds.), *Geschichte verstehen*, Praha 2002. s. 212–235.

BENEŠ, Zdeněk, KURAL, Václav (eds.), *Geschichte verstehen*, Praha 2002.

BÖHM, Franz, *Weg und Ziel. Chronik der heimatvertriebenen Sudetendeutschen*, München 1974.

BLUMENWITZ, Dieter, *Der Prager Vertrag*, Bonn 1985.

BRAND, Walter, HANS, Erich, *Der Witikobund. Weg, Wesen, Wirken*. München 1969.

BRANDES, Detlef, *Der Weg zur Vertreibung 1938–1945. Pläne und Entscheidungen zum „Transfer“ der Deutschen aus der Tschechoslowakei und aus Polen*, München 2001.

- BŘACH, Radko, *Smlouva o vzájemných vztazích mezi ČSSR a SRN z roku 1973*, Praha 1994.
- BUCHHEIM, Christoph a kol. (eds.), *Československo a dva německé státy*, Ústí nad Labem 2011.
- ČELOVSKÝ, Bořivoj, *Mnichovský syndrom*, Šenov u Ostravy 2000.
- GLASSL, Horst, PUSTEJOVSKY, Otfried (eds.), *Ein Leben. Drei Epochen*, München 1971.
- DIETZ, Hans, *Der Prager Vertrag und Sudetendeutschen*, Stuttgart 1974.
- HAHN, Hans Henning (ed.), *Hundert Jahre sudetendeutsche Geschichte. Eine völkische Bewegung in drei Staaten*, Frankfurt am Main 2007.
- HANDL, Vladimír, *Českoněmecké vztahy mezi minulostí a budoucností*. In: *Politologická revue* 1, 1995, 2, s. 38–50.
- HANDL, Vladimír, *Česko-německá deklarace 1997. Mezi minulostí a zítřkem?*. In: *Mezinárodní vztahy* 33, 1998, 3, s. 5–17.
- HANDL, Vladimír, *Od akceptace jinakosti k porozumění*. In: LOUŽEK, Marek (ed.), *Česko-německá deklarace. Deset let poté*, Praha 2007, s. 73–96.
- HANDL, Vladimír, HON, Jan, PICK, Otto (eds.), *Vztahy SRN ke státům střední Evropy*, Praha 1998.
- HERDE Georg, STOLZE, Alexa, *Die Sudetendeutsche Landsmannschaft. Geschichte, Personen, Hintergründe - eine kritische Bestandsaufnahme*, Köln 1987.
- HOPP, Gerhard, *Machtfaktor auch ohne Machtbasis? Die Sudetendeutsche Landsmannschaft und die CSU*, Wiesbaden 2010.
- HOUŽVIČKA, Václav, *Czechs and Germans 1848–2004. The Sudeten Question and the Transformation of Central Europe*, Praha 2015.
- HRUŠKA, Emil, *Pohoří divočáků aneb Sudetoněmecké kapitoly*, Praha 2002.
- JAHN, Egbert, RITTBERGER, Volker (eds.), *Die Ostpolitik der BRD Triebkräfte, Widerstände, Konsequenzen*, Opladen 1974.

- KNAPP, Manfred, *Zusammenhänge zwischen der Ostpolitik der BRD und den deutsch-amerikanischen Beziehungen*. In: JAHN, Egbert, RITTBERGER, Volker (eds.), *Die Ostpolitik der BRD Triebkräfte, Widerstände, Konsequenzen*, Opladen 1974, s. 157–180.
- Kol. autorů, *Komu sluší omluva. Češi a sudetští Němci (Dokumenty, fakta, svědectví)*, Praha 1992.
- KOPECKÝ, Bedřich, *K čs.-německé Smlouvě o dobrém sousedství a přátelské spolupráci*. In: *Mezinárodní vztahy* 27, 1992, 2, s. 10–16.
- KRAHULCOVÁ Zuzana, *Průkopníci smíření. Vznik Ackermann-Gemeinde a počátky její činnosti v poválečném Německu*. In: *Soudobé dějiny* 13, 2006, 3–4, s. 377–405.
- KUČERA, Jaroslav, *Odsun nebo vyhnání?*, Praha 1992.
- KUNŠTÁT, Miroslav, *Německo a Česká republika*. In: HANDL, Vladimír, HON, Jan, PICK, Otto (eds.), *Vztahy SRN ke státům střední Evropy*, Praha 1998, s. 197–214.
- KURAL, Václav, *Hlavní organizace sudetoněmeckých vysídlenců v SRN 1945–1989*. In: KURAL, Václav (ed.), *Studie o sudetoněmecké otázce*, Praha 1996, s. 23–53.
- KURAL, Václav (ed.), *Krajanské organizace sudetských Němců v SRN*, Praha 1998.
- KURAL, Václav (ed.), *Studie o sudetoněmecké otázce*, Praha 1996.
- KURAL, Václav, *Sudetoněmecké krajanské sdružení v SRN 1989–1996*. In: KURAL, Václav (ed.), *Krajanské organizace sudetských Němců v SRN*, Praha 1998, s. 7–26.
- KUZMANN, Adolf, *Die Ackermann Gemeinde*. In: GLASSL, Horst, PUSTEJOVSKY, Otfried (eds.), *Ein Leben. Drei Epochen*, München 1971.
- LOUŽEK, Marek (ed.), *Česko-německá deklaráce. Deset let poté*, Praha 2007.
- MÜLLER Mathias, *Die SPD und die Vertriebenenverbände 1949–1977. Eintracht, Entfremdung, Zwietracht*, Berlin 2012.
- OLBERT, Franz, *Cesta ke smíření. Sdružení sudetoněmeckých katolíků Ackermann Gemeinde. Dokumenty 1948–1991*, Praha 1992.
- PLŠKOVÁ, Jaroslava, *Východní politika Brandtovy vlády v letech 1969–1974*, Praha 1999.

POHL, Karin, *Zwischen Integration und Isolation. Zur kulturellen Dimension der Vertriebenenpolitik in Bayern (1945–1975)*, München 2009.

SALZBORN, Samuel, *Grenzenlose Heimat*, Berlin 2000.

SEIBT, Ferdinand, *Deutsche, Tschechen, Sudetendeutsche*, München 2002.

STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945–1947*, Praha 1991.

STORCH, Rudolf, *Wiesbadener Abkommen*, In: *Sudetenland* 12, 1970, 3, s. 271–288.

VOSSKAMP, Sabine, *Katholische Kirche und Vertriebene in Westdeutschland. Integration, Identität und ostpolitischer Diskurs 1945 bis 1972*, Stuttgart 2007.

WEGER, Tobias, *„Volkstumkampf“ ohne Ende? Sudetendeutsche Organisationen 1945–1955*, Frankfurt am Main 2008.

WEGER, Tobias, *Die „Volksgruppe im Exil“? Sudetendeutsche Politik nach 1945*. In: HAHN, Hans Henning (ed.), *Hundert Jahre sudetendeutsche Geschichte. Eine völkische Bewegung in drei Staaten*, Frankfurt am Main 2007, s. 277–301.

ZIMMERMANN, Volker, *Sudetští Němci a nacionální socialismus*. In: KURAL, Václav (ed.), *Studie o sudetoněmecké otázce*, Praha 1996.

ZIMMERMANN, Volker, *Proměnlivá spojení. NDR a její vztahy k Československu a Polsku v padesátých a šedesátých letech 20. století*. In: BUCHHEIM, Christoph a kol.(eds) *Československo a dva německé státy, Ústí nad Labem* 2011.

8.5 Internetové zdroje

KUČERA, Ondřej, *Sudetoněmecký landsmansaft - historie, struktura, cíle* [online], [cit. 2016–01–20]. Dostupné z: <http://glosy.info/texty/sudetonemecky-landsmansaft-historie-struktura-cile>.

Geschichte und Ziele [online], [cit. 2016–01–21]. Dostupné z: www.ackermann-gemeinde.de/ueber-uns/zur-geschichte.html.

www.fondbudoucnosti.cz [cit. 2016–03–13].

Sudetoněmečtví jako „budoucí celosvětový problém“ [online], [cit. 2016–03–10]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/53372.html>.

9 RESUME

The Second World War and the postwar evacuation of the Germans left an underlying turning point on the relationships between Czechoslovakia and Germany. Sudeten Germans relocated from the Czech countries were forced to deal with their new and difficult role in a new land destroyed by war. That is the reason why expelees associations whose goal was to defend and support the interests of the residents of the Sudetenland started to emerge in Germany. The Master's thesis engages with the analysis of the Czech-German relations with the consideration on the expelees associations acting in Germany.

The main aim of the Master's thesis is to evaluate the role of the expelees associations within the frame of the formation of Czech-German relationships. The basic requirements of the exilic associations on the Czechoslovakia while taking the postwar evacuation of the Germans into account are analyzed. The next goal of the thesis is to highlight the basic milestones in the development of Czech-German relationships. The Master's thesis therefore attempts to deepen the studies of Czech-German relationships especially from the position of their reflection of Sudeten German organisations.

The postwar transfer of the Sudeten Germans out of the Czechoslovakia resulted in a significant cooling of the Czech-German relationships. Expelees associations were founded to support them and help them integrate into the German society. Sudeten German Homeland Association became the common all-encompassing organ whose main aim was to defend the interests of the group affected by the evacuation. The core topics of the rhetoric of the evacuated Germans were the right to homeland and the right to self-determination. The Sudeten German Homeland Association and the Sudeten German council imprinted their demands into the policy statements from the years 1961 to 1979.

Already in the 50s the representatives of the Sudeten Germany demonstrated attempts at a dialogue with the political representation of Czechoslovakia. The Wiesbaden Agreement that happened to be the major step towards the improvement of Czech-German relations was the result of the mutual negotiations.

In 60s, the discussion about the validity of the Munich Agreement stood out. It was directly the Munich Agreement that played a major part in the mutual conversations. Considering that both parties were unable to decide whether the agreement was valid or not, all the negotiations failed. The Treaty of Prague (1973) meant the recourse of the situation. The Sudeten German Homeland Association attempted to include their requirements - meaning the right to homeland and the right to self-determination - into the treaty, however the federal government as the representative of the German party did not accept the requirements and they ended up not being included in the treaty.

The year 1989 was a turning point because of the fall of the Eastern Bloc that was followed by the unification of Germany. The two-sided dialogue resulted in the Czech–German Declaration on the Mutual Relations and their Future Development that even to this day represents the key document revolving around the Czech-German relations. In the eyes of Sudeten German Homeland Association the declaration was problematic right from the get-go. Even though the association did not manage to push their requirements through, they always participated in the mutual dialogue in some way and tried to push the requirements through into individual treaties.

10 PŘÍLOHY

Příloha 1: Logo Sudetoněmeckého Landsmannschafu

Zdroj: https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Sudetendeutsche_Landsmannschaft[2016–03–25].

Příloha 2: Rudolf Lodgman von Auen

Zdroj: <http://www.usti-nad-labem.cz/dejiny/1918-38/ul-6-1.htm>[2016–03–25].

Příloha 3: Walter Becher

Zdroj: https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Sudetendeutsche_Landsmannschaft[2016-03-25].

Mehr als 200.000 Landsleute aus aller Welt, darunter viele Sudetendeutsche aus Österreich, wohnten dem 30. Sudetendeutschen Tag 1979 in München bei. Stürmischen Beifall erntete der bayerische Ministerpräsident Franz Josef Strauß für seine Ansprache, die ein Bekenntnis für die Sache der Sudetendeutschen war. Bayern ist ja das Schirmland der Sudetendeutschen.

Příloha 4: „Freie Heimat – Freies Europa“-XXX. Sudetoněmecký den v Mnichově

Zdroj: Sudetenpost, 7. 6. 1979.

Príloha 5: Wiesbadener Abkommen – 4. 8. 1950

„[...] Beide Teile anerkennen den Grundsatz, daß in der Emigration niemand berechtigt ist, ein Volk zu verpflichten. Es ist der berufene Herr seines Schicksals und soll frei entscheiden können, welchen Weg es gehen will. Nur ein Volksentscheid kann endgültig bestimmen.

Beide Teile betrachten die Rückkehr der vertriebenen Sudetendeutschen in ihre Heimat als gerecht und daher selbstverständlich. Sie sind sich dessen bewußt, daß diese Rückkehr nur dann erfolgen kann, wenn auch das tschechische Volk befreit ist. Deshalb wollen sie alles tun, um seine Befreiung zu verwirklichen.

Beide Teile lehnen die Anerkennung einer Kollektivschuld und des aus ihr fließenden Rachedgedankens ab, Sie verlangen aber die Wiedergutmachung der Schäden, die das tschechische Volk und das sudetendeutsche Volk erlitten haben und die Bestrafung der geistigen Urheber und der ausführenden Organe der begangenen Verbrechen.

[...]

Beide Teile sind sich darin einig, daß über die endgültigen staatspolitischen Verhältnisse gemäß Punkt 2 beide Völker entscheiden sollen, sobald die Befreiung des tschechischen Volkes und die Rückkehr der Sudetendeutschen erfolgt sein werden. Da die Voraussetzungen heute nicht überblickt werden können, beide Völker durch ein Jahrtausend im böhmisch-mährisch-schlesischen Raum in engster Nachbarschaft gelebt haben und auch in Zukunft leben werden, so haben beide Teile beschlossen, einen Förderativausschuß einzusetzen, der die Voraussetzungen hierfür schaffen soll. Beide Teile nehmen an diesem Ausschuß gleichberechtigt teil.

[...]

Dieses Übereinkommen ist in der deutschen und der tschechischen Sprache abgefaßt worden, beide Ausfertigungen werden vom Präsidium der Arbeitsgemeinschaft zur Wahrung sudetendeutscher Interessen, München, einerseits und von General Prchala in Vertretung des Tschechischen Nationalausschusses, London, andererseits unterschrieben. Beide Ausfertigungen gelten als authentisch.²⁶⁷

²⁶⁷ *Wiesbadener Abkommen zwischen dem Tschechischen Nationalausschuß (General Prchala) und der Arbeitsgemeinschaft zur Wahrung sudetendeutscher Interessen.* In: NITTNER, Ernst, *Dokumente zur Sudetendeutschen Frage 1916–1967*, s. 357.

Příloha 6: Detmolder Erklärung – 25. 1. 1950

„Die Sudetendeutsche Landsmannschaft betrachtet sich als die außerhalb der Heimat gegebene Gestaltung der sudetendeutschen Volksgruppe und diese als Glied des deutschen Volkes. Sie ist sich, erst recht in der Notzeit, der Schicksalsverbundenheit mit Deutschland bewußt. Sie ist bereit, mit allen übrigen aus der Heimat vertriebenen Deutschen zur Vertretung gemeinsamer Interessen zusammenzuarbeiten.

[...]

In der Erkenntnis, daß Deutschland und die sudetendeutsche Volksgruppe in erhöhtem Maße nicht mehr Subjekt, sondern Objekt der internationalen Politik sind, sieht die sudetendeutsche Volksgruppe in der Arbeit an ihrem inneren Aufbau und in der Aufklärungsarbeit in aller Welt ihre derzeit beste Außenpolitik. Sie will zum Zeitpunkt einer Gestaltungsmöglichkeit, die ihr die Wiedergewinnung ihrer Heimat verspricht, geschlossen bereitstehen, um dann ihr künftiges Schicksal aus eigener Verantwortung selbst entscheiden zu können. Sie lehnt daher einen Streit um außenpolitische Wunschbilder, Theorien und Doktrinen ab, zumal durch ihn die erforderliche Einheit der Volksgruppe gefährdet und ihre Aufspaltung unvermeidlich wäre. Die sudetendeutsche Volksgruppe ist gewillt, mit allen geistigen, wirtschaftlichen und sittlichen Kräften an einer Neugestaltung Europas zu einem einheitlichen Wirtschaftsgebiet auf der Grundlage der Selbstbestimmung seiner Völker mitzuarbeiten. Da die Anerkennung einer Kollektivschuld allen gesitteten Auffassungen widerstreitet, betont die Volksgruppe trotz aller furchtbaren Erfahrungen seit 1945, daß sie Europa nicht auf Vergeltung und Rache, Haß und Ressentiments, sondern auf Rechtsgrundsätzen und der Wahrung der Menschenwürde unter allen beteiligten Völkern aufgebaut wissen will.²⁶⁸

Příloha 7: Manifest 79

„[...] Alle Völker und Volksgruppen haben das Recht auf Selbstbestimmung. Es erhält besondere Bedeutung dann, wenn sie ihre Heimat selbst kultiviert und durch friedliche Arbeit in Jahrhunderten geschaffen haben. Für die Sudetendeutschen trifft dies zu: Nicht mit dem Schwert des Soldaten, sondern mit dem Pflug des Bauern, als friedliche Bergleute und Bürger, Handwerker und Kaufleute haben ihre Vorfahren das Land geprägt und gestaltet. [...]²⁶⁹

²⁶⁸ *Gründung der Sudetendeutschen Landsmannschaft. Detmolder Erklärung der SL.* In: NITTNER, Ernst, *Dokumente zur Sudetendeutschen Frage 1916–1967*, München 1967 s. 352.

²⁶⁹ *Manifest 79 der SL und der SR.* In: HABEL, Fritz Peter, *Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte*, s. 845.

Příloha 8: Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji – 27. 1. 1997

[...]

II

Německá strana přiznává odpovědnost Německa za jeho roli v historickém vývoji, který vedl k Mnichovské dohodě z roku 1938, k útěku a vyhánění lidí z československého pohraničí, jakož i k rozbití a obsazení Československé republiky.

Lituje utrpení a křivd, které Němci způsobili českému lidu nacionálněsocialistickými zločiny. Německá strana vzdává čest obětem nacionálně socialistické vlády násilí a těm, kteří této vládě násilí kladli odpor.

Německá strana si je rovněž vědoma, že nacionálněsocialistická politika násilí vůči českému lidu přispěla k vytvoření půdy pro poválečný útěk, vyhánění a nucené vysídlení.

III

Česká strana lituje, že poválečným vyháněním, jakož i nuceným vysídlením sudetských Němců z tehdejšího Československa, vyvlastňováním a odnímáním občanství bylo způsobeno mnoho utrpení a křivd nevinným lidem, a to i s ohledem na kolektivní charakter přisuzování viny. Zejména lituje excesů, které byly v rozporu s elementárními humanitárními zásadami i s tehdy platnými právními normami, a nadto lituje, že bylo na základě zákona č. 115 z 8. května 1946 umožněno nepohlížet na tyto excesy jako na bezprávné a že následkem toho nebyly tyto činy potrestány.

IV

Obě strany se shodují v tom, že spáchané křivdy náležejí minulosti, a že tudíž zaměří své vztahy do budoucnosti. Právě proto, že si zůstávají vědomy tragických kapitol svých dějin, jsou rozhodnuty nadále dávat při utváření svých vztahů přednost dorozumění a vzájemné shodě, přičemž každá strana zůstává vázána svým právním řádem a respektuje, že druhá strana má jiný právní názor. Obě strany proto prohlašují, že nebudou zatěžovat své vztahy politickými a právními otázkami pocházejícími z minulosti. [...]²⁷⁰

²⁷⁰ Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji z 21. ledna 1997 [online], [cit. 2016-02-25]. Dostupné z: www.senat.cz/xqw/webdav/psssenat/original/25735/22125.

Příloha 9: Präambel des Prager Vertrags 11. 12. 1973

Die Bundesrepublik Deutschland
und
die Tschechoslowakische Sozialistische Republik

IN DER HISTORISCHEN ERKENNTNIS, daß das harmonische Zusammenleben der Völker in Europa ein Erfordernis des Friedens bildet,

IN DEM FESTEN WILLEN, ein für allemal mit der unheilvollen Vergangenheit in ihren Beziehungen ein Ende zu machen, vor allem im Zusammenhang mit dem Zweiten Weltkrieg, der den europäischen Völkern unermeßliche Leiden zugefügt hat,

ANERKENNEND, daß das Münchener Abkommen vom 29. September 1938 der Tschechoslowakischen Republik durch das nationalsozialistische Regime unter Androhung von Gewalt aufgezwungen wurde,

ANGESICHTS DER TATSACHE, daß in beiden Ländern eine neue Generation herangewachsen ist, die ein Recht auf eine gesicherte friedliche Zukunft hat,

IN DER ABSICHT, dauerhafte Grundlagen für die Entwicklung gutnachbarlicher Beziehungen zu schaffen,

IN DEM BESTREBEN, den Frieden und die Sicherheit in Europa zu festigen,

IN DER ÜBERZEUGUNG, daß die friedliche Zusammenarbeit auf der Grundlage der Ziele und Grundsätze der Charta der Vereinten Nationen dem Wunsche der Völker sowie dem Interesse des Friedens in der Welt entspricht –

sind wie folgt übereingekommen: [...] ²⁷¹

²⁷¹ *Vertrag über die gegenseitigen Beziehungen zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Tschechoslowakischen Sozialistischen Republik.* In: HABEL, Fritz Peter, *Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte Geschichte* 810–812.; *Smlouva o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa*, Sbíрка zákonů, č. 94/1974.

Příloha 10: Vzorový tiskopis pro vyhnance při řešení majetkoprávních otázek

„Vážený pane ministře!

Jsem vlastníkem následujícího majetku, nacházejícího se v rozsahu územní platnosti ČSFR, který byl v souvislosti s vyhnáním sudetoněmecké národnostní skupiny z jejího domova konfiskován, a jehož vrácení si tímto nárokuji příp. – pokud během uplynulé doby došlo k zániku tohoto majetku – si nárokuji přiměřenou náhradu či odškodné:

Zde byl prostor pro doplnění adresy a soupisu majetku

Moje vlastnické právo, ohledně zde vyjmenovaného majetku, nezaniklo vyhnáním a konfiskací majetku, které odporují mezinárodnímu právu i lidským právům

Protestuji tudíž proti tomu, aby můj majetek byl v rámci „malé“ či „velké privatizace“ proti mé vůli prodán nebo licitován. Rozhodně také protestuji proti tomu, aby můj majetek, nacházející se v ČSFR, byl zúčtován s odškodným, které si ČSFR nárokuje či mini právem nárokovat vůči Spolkové republice Německo, jelikož je právně nepřípustné, abych ručil mým soukromým majetkem za případné požadavky ČSFR, nebo aby Spolková republika Německo platila své dlužní obligace vůči ČSFR pomocí mého soukromého majetku.

Výslovně tímto prohlašuji, že s uplatňováním mého vlastnického práva není spojen úmysl nebo přání „vyhnat“ české a slovenské obyvatele, žijící dnes v bývalých sudetoněmeckých oblastech či upřít jim právo na živobytí a sídlení v těchto oblastech, protože i oni tam mezitím nabyli domovského práva.

Jsem však rovněž přesvědčen, že není a nikdy nebylo přáním spravedlivě, poctivě a čestněsmýšlející části českého a slovenského národa, aby vyhnání sudetští Němci byli připraveni o právo na svůj původní domov a o majetek, který tam zanechali a který jim byl uloupen.

Zůstávám s přátelskými pozdravy²⁷²

²⁷² Kol. autorů, *Komu sluší omluva. Češi a sudetští Němci (Dokumenty, fakta, svědectví)*, Praha 1992, s. 143–144.